

На Ливадици вечности

Од Учитељске школе
до Факултета педагошких наука у Јагодини
(1898–2018)

ЈАГОДИНА
2018

Илијана Чутура
Виолета Јовановић

На Ливадици вечности

Од Учитељске школе
до Факултета педагошких наука у Јагодини
(1898–2018)

Издавач

Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу
Милана Мијалковића 14, Јагодина

За издавача

Проф. др Виолета Јовановић

Уредник

Проф. др Тиодор Росић

Рецензенти

Проф. др Емина Копас Вукашиновић

Проф. др Бранко Јовановић

Др Владан Јовановић,
виши научни сарадник

Графички дизајн

Проф. Слободан Штетих

Технички уредник

Владан Димитријевић

Лектура и коректура

Мср Марија Ђорђевић

Мср Нина Марковић

Мср Јулијана Деспотовић

Штампа

Бирограф Комп. д.о.о.

Земун

Тираж

300

ISBN 978-86-7604-172-5

УОБИЧАЈЕНИ ПРЕДГОВОР

Уводна реч

„Кад је цела књига у приповедном облику, нека буде такав и овај уобичајени предговор.” (Аџић 1924: III)

Године 1898. у Јагодини је отворена Српска краљевска мушка учитељска школа јагодинска. За првог управитеља те, по много чему изузетне, школе постављен је њен идејни творац Сретен Аџић. Посветивши више од двадесет професионално најплоднијих година свога живота јагодинској школи, креирао је не васпитно-образовну установу у уобичајеном смислу речи, већ један комплексан самоодрживи и саморазвијајући систем. Школа је имала интернат са кухињом, велики парк, школско пољопривредно имање, ђачка друштва, школску болницу, радионице – све садржаје, дакле, који ће омогућити пуни развој сваког питомца. По свему томе Учитељска школа у Јагодини „чини зенит, највеће делатне и стваралачке потенцијале и највећа постигнућа овог изузетно надахнутог и полетног српског педагога” (Недовић 1998: 6). Неисцрпном радном енергијом и непресушном вером у моћ просвете Сретен Аџић је обезграничио своје духовно присуство у овој установи. Факултет педагошких наука са најдубљим поштовањем обележава сто двадесет година Аџићевог подухвата у истој години у којој се навршава осамдесет пет година од његове смрти, са пуном свешћу о томе да Аџићеве идеје, замисли и педагошки огледи ниједног тренутка нису напустили ни Школу, ни Академију, ни Факултет. Он сам о томе пророчански каже:

„Ја не могу умрети, мене не може нестати: тело ће ми привидно ишчезнути, кад буде предано у крило матери земљи, али ће дух мој и даље живети у животу мојих драгих и милих; моје ће мисли и даље лебдети у мислима мојих познаника и поштовалаца [...] То ће бити мој други, загробни живот, не сувише много другачији од садашњега, предгробног.”¹

Многи извори сведоче о околностима у којима се указала потреба за једном оваквом школом (в. нпр. Петровић и др. 1969; Ђорђевић 1998; Поткоњак 2006: 254–268), а готово да нема публикације која се бавила њеним историјатом а да не садржи чувени документ који почиње овако: „Ми, Александар I. по милости Божјој и вољи народној Краљ Србије, проглашујемо и објављујемо свима и свакоме да је Народна скупштина решила и да смо Ми потврдили и потврђујемо ЗАКОН о Установљењу мушке Учитељске Школе у Јагодини”. Школа је установљена као јединствени завод који ће својим питомцима пружити све, од смештаја, преко квалитетне исхране, одеће, медицинске бриге, врхунског васпитно-образовног рада, родитељског саветовања, искреног праштања дечачких мангуплука и преданог старања о сваком ђаку.

¹ Сретен Аџић, афоризам под бр. 815, 18. април 1919. (према Ђорђевић 2001: 113)

² Факултет је током двадесет пет година постојања имао три назива. Назив Факултета мењан је у складу са ширењем области образовног рада. У првом периоду у овој установи образовали су се само учитељи, али је касније увођење студијских програма *Васпитувач у предшколским установама* и *Васпитувач у домовима* условило промену назива, те 2006. године Учитељски факултет постаје Педагошки факултет. Још једном је, 2012. године, назив постао „тесан” јер су уведени и нови профили (*Образовне психологије*, касније *Лидерство у образовању*) који се нису односили само на непосредан васпитно-образовни рад са децом. Тако данашњи назив (Факултет педагошких наука) јасно указује на широк спектар просветних посленика који се у овој високошколској установи образују.

³ Готово дванаест пуних деценија касније, 2015. године, у емисији *Ко учи учишће*, некадашњи ученици сведоче о истом таквом односу према Школи – установи коју су доживели и упамтили као храм и расадник. „Ова школа није обична школа. Учитељска школа у Јагодина не може се заборавити. Сваке године ми стари који смо завршили ову школу, окупљамо се овде, на овој стази. Долазимо овде као у неки храм на ходочашће.” (Ненад Ристић, бивши директор РТС-а)
„Моја генерација је увек ову школу доживљавала као један храм, као светилиште. Ми смо били свесни да се спремамо за један, у најширем смислу, просветитељски рад. [...] Тај однос професора према нама ђацима био је на неки начин као да смо у неком малом манастиру. Они су од нас с пуним правом тражили да будемо у свему примерни. [...] Међутим, моја сећања лично су везана за културни и уметнички живот у Учитељској школи. Нисмо се ми задовољавали само тиме шта ћемо урадити у школи. Ми смо били расадник културних догађања за цео град.” (Добрица Милићевић, бивши уредник Радио Београда)

⁴ Из текста Сретена Ацића *На ливадици вечности*

⁵ Из текста Јосифа Стојановића (*Двадесетпетогодишњица МУШЈ*: 4)

Од тада па до данас, читавих сто двадесет година, Мушка учитељска школа и институције које су је наследиле у непрекинутом трајању – Педагошка академија и Факултет² – одржале су низ особености које чине самосвојни идентитет установе.

Можда се тај идентитет понајбоље огледа у природи емоционалног трага који је овај *завод* оставио на највећи део оних који су за њега били везани на овај или онај начин. У казивањима и писаним сведочанствима како високих државних и просветних званичника тако и ученика, доживљај Школе, Академије и Факултета исказује се готово лајтмотивским речима *храм* и *расадник*. Већ приликом отварања Школе и честитања тим поводом, присутне су ове две одреднице:

Наставници и ученици Мушке Учитељске школе у Јагодина моле Вас, да изволите примити и на овај начин њину најтоплију захвалност, како за установљење овог новог расадника просветног који ће бити видљиви знак славе и величине Његовог Величанства Краља Александра I, тако и за ваше присуство на јучерашњем свечаном отварању његовом. (телеграм који је 14. децембра 1898. године упућен министру просвете Андри Ђорђевићу, *Годишњи извештај 1898/1899*: 80);

Сретна слава, драги другови! Желимо вам да се у новоме храму српске просвете напајате српским духом на корист Србије и Српства. (телеграм који су ђацима Учитељске школе јагодинске упутили „ђаци алексиначке Учитељске Школе”, *Годишњи извештај 1898/1899*: 84)³

Од самог постанка Мушке учитељске школе у Јагодина па до данашњег дана, чак и површном познаваоцу историје ове установе намећу се магистралне линије рада, кључни елементи филозофије образовања и васпитања који од настанка до данас Школу, Академију и Факултет чине препознатљивима међу другим институцијама ове врсте.

На самом врху – или у самој основи – ових особености свакако је непрестана тежња ка усавршавању наставних планова и програма, њиховој оријентисаности на циљеве школовања будућих учитеља, њиховој сврховитости за добробит, развој и напредак читавог друштва, државе и нације. Тај се циљ могао остваривати само радом, уважавањем најсавременијих научних чињеница и истраживачких резултата и отвореношћу за сарадњу и нове идеје. Наука је друга најзначајнија и чврста нит која спаја дванаест деценија. Први професори Учитељске школе у Јагодина били су управо они прегаоци који су настојали да утемеље научну заснованост педагогије и методика на истраживачкој основи и практичном раду, неуморни бранитељи њиховог научног статуса и потребе да се теорија и пракса васпитно-образовног рада непрестано унапређују. Данас, Факултет педагошких наука има плодну научноистраживачку делатност, респектибилну издавачку делатност и живу међународну сарадњу.

Све време постојања школе питомци, ђаци и студенти имали су кључну улогу у развоју културе и савременог живота средина у којима су радили, осећали импулс времена и, испред свих осталих, били носиоци савремених идеја. Тако је и данас. Звучаће као готово архаични одјек неких не тако давно минулих времена, али истина је – у миру су били носиоци прогреса, а у ратовима браниоци своје домовине. Или, како би се у раније доба рекло, наставници и питомци Учитељске школе јагодинске у миру бежаху „просветитељи и апостоли племенитог народа свога”⁴ а у ратовима често „пали на пољу части, бранећи Отаџбину и ослобођавајући свој народ”.⁵

Ученици I разреда Мушке учитељске школе у Јагодини, Јагодина, 1937; с лева на десно: Миољуб Протић, Јован Ђорђевић, Светомир Милосављевић

Из оквира препознатљивих особености које спајају почетке Школе са данашњим животом Факултета немогуће је изоставити уметнички рад, културно прегалаштво, спортске активности и све оне делатности које прате „обавезни” живот једне овакве установе. Како се кроз историју показује, спортски тимови остваривали су и остварују велике успехе, литерарна надахнутост ученика и студената не губи на интензитету, а хор, оркестар, фолклорна и драмска секција без прекида окупљају велики број студената. У Школи, на Академији и на Факултету формирала су се и многобројна друга друштва, секције, клубови, тимови, кружоци и организације, бирајући за своје поље рада оно што је друштвено-историјски тренутак наметао као тренд, потребу или новину. Међутим, основни критеријуми увек су били наклоност према одређеној врсти активности и потреба за дружењем.

Свака од ових „магистрала” током дванаест деценија доживљавала је своје блиставе тренутке, изузетне домете или, једноставно, популарност међу ученицима и студентима. Исто тако, свака од њих би на одређено време замрла или ослабила, али би се, као и биље на Ацићевој *Ливадици вечности*, опет у пуној снази враћале, озеленеле и поново процветале пуним цветом. Стога су аутори ову књигу отпочели са намером да обухвате управо ове стожерне карактеристике, које већ сто двадесет година чине специфични идентитет установе и да их поткрепе до сада мање познатим чињеницама и причама о дирљивим, веселим и понекад готово бајковитим „малим” тренуцима. Од грађе и извора коришћена је литература о Ацићу, о Школи, о образовању учитеља у Србији уопште, о некадашњим професорима и ученицима Школе, али и белетристика, мемоарски и публицистички извори везани за детаље из живота установе и њених радника, сарадника и ученика.

Један од најдрагоценијих извора о раду Учитељске школе за ову књигу био је текст академика Јована Ђорђевића, једног од најзначајнијих српских педагога друге половине двадесетог века. Као редовни професор Филозофског факултета у Београду, Ђорђевић је предавао предмете из области опште педагогије и Дидактику. Објавио је 25 књига и преко 250 научних и стручних текстова. Своја прва педагошка знања стекао је у Учитељској школи у Јагодини, коју је завршио 1942. године (Гојков 2012). Увек је био радо виђен гост и сарадник Педагошке академије и Факултета. Поводом седамдесетпетогодишњице

Грађа из манастира Враћевшница

Најобимнији, драгоцен фонд фотографија, докумената, рукописне оставштине и предмета Сретена Ацића и његове породице чува се у манастиру Враћевшница, где је Ацићева кћи Надежда, у монаштву Ана, била игуманија од 1949. до 1975. године. Огромну снагу и велико време посветила је сиротној, невољној и болесној деци. „Високо преподобна мати игуманија Ана (Ацић) је по одласку из Београда 1935. године, са собом носила кроз Битољ, Трстеник и Овчар до манастира Враћевшнице већи део необјављених рукописа, књига, фотографија, па чак и део намештаја из стана свога оца Сретена Ацића“ (Игуманија Хаџи Евдокија са сестрама и Уређивачки одбор у молби да власници делова писане заоставштине Сретена Ацића исте посвете Манастиру, на крају зборника: Милосављевић и др. 2006). У овој књизи заступљена је и грађа која се чува у Враћевшници, захваљујући старану сестринства Манастира. Грађу је проучио и уступио Оливер Ђорђевић.

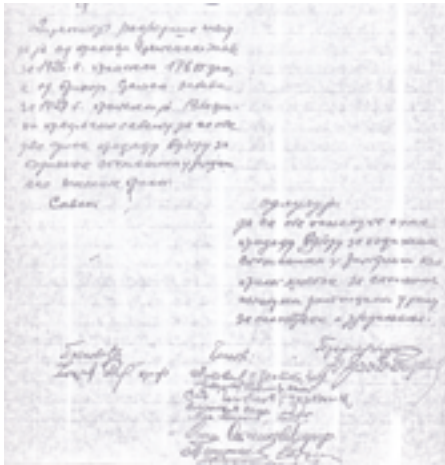
Оставши једини живи члан породице, игуманија Ана још 1940. године упућује молбу управи јагодинске учитељске школе, која је већ носила име њеног оца, да преузме старање о гробу Сретена Ацића и његове супруге Милеве на београдском Новом гробљу „да му се не би прекопавале кости“. После готово две деценије чекања да Школа одужи своје крајње дуговање, октобра 1959. године сестра Ана добија благослов владике Германа, касније патријарха српског, да земне остатке својих родитеља пренесе у гробље манастира Враћевшница.

живота академика Јована Ђорђевића на Учитељском факултету у Јагодини одржана је трибина о његовом научном раду (в. Недељковић 1998: 376).

У књизи је коришћена грађа из Завичајног музеја у Јагодини, Историјског архива Јагодина, Педагошког музеја у Београду и Народне библиотеке „Радисав Никчевић“ у Јагодини. Овим установама аутори дугују велику захвалност. Занимљиво је да су многе генерације ученика и појединци, осетивши потребу да окупљају своје школске другове и забележе своја сећања, публиковали књиге о свом школовању. У раду су ове књиге коришћене као вредна грађа која не може сасвим фактографски тачно сведочити о историјату Школе, али најпоузданије казује о томе какав су утицај и утисак на ученике остављали професори, економи, вртлари, домари, управитељи, куварице – речју, школски живот у целини. Од архивске грађе доминирају годишњи и јубиларни извештаји о раду. Посебну вредност међу изворима имају документа ђачких удружења, прогласи везани за ученичко самоорганизовање и непубликовани списи, који су у приватном власништву и нису доступни у архивама било које установе. Ти извори понекад бацају сасвим ново светло на одређене важне догађаје с обзиром на то да су узроци неких промена, због деликатности, „прећутани“ у званичним документима. Такав материјал, али и своје фотографије, ауторима су уступили некадашњи ученици, њихови потомци или сарадници, искрено и несебично желећи да допринесу садржају књиге. На томе им се аутори изузетно захваљују. На крају, свакако је најлепши и најемотивнији истраживачки поступак био везан за директне контакте са некадашњим ученицима. Из сусрета и разговора са њима добијен је низ нових података који говоре о „личним историјама“ ових драгоцених сарадника, али и о историји Школе, која на различите начине живи у свакоме од њих. Својим успоменама и знањем о историјату Школе и Академије књигу су обогатили Петар Стефановић, некадашњи ђак, а потом и професор Учитељске школе, Александар Аврамовић, некадашњи ученик Учитељске школе, Босиљка Дида Михајловић и Мирослав Крстић, ђаци Школе који су касније били и професори Академије, учитељи и наставници у пензији који су завршили Учитељску школу у Јагодини: Ковиљка и Миодраг Тешић, Љубисав Димитријевић, Радосав Јовановић, Бранислав Крстић, Весела и Предраг Дујда Марковић. Своје и фотографије својих очева, мајки, рођака и предака уступили су Милена Павловић Чучиловић, унука директора Учитељске школе Милорада Павловића, Љиљана Абадић, некадашњи ђак Учитељске школе, Јелена Гркић Гинић, професор музике, и Марија Ђорђевић, лектор на Факултету педагошких наука, Даворка Величковић, професор музике у Педагошкој академији, Вера Вукићевић, супруга професора Учитељске школе Милана Вукићевића, Горан Ристић, син Мирослава Ристића, професора Школе и директора Академије, и Јелена Цветковић Стефановић, наследник личне оставштине Саве Цветковића, ђака Учитељске школе.

Изузетан стручни допринос тексту дао је професор историје и хроничар старе Јагодине Нинослав Станојловић, запослен у Основној школи „17. октобар“. Аутори најсрдачније захваљују на стручној помоћи Оливеру Ђорђевићу (Историјски архив Јагодина), др Браниславу Цветковићу и Јасмини Трајков (Завичајни музеј у Јагодини) и Јелени Здравковић, некадашњем студенту Учитељског факултета у Јагодини (Педагошки музеј у Београду).

За сугестије, смернице, конструктивну сарадњу и разумевање потребе аутора да књига не буде попис историјских чињеница и регистар имена, већ опис живота ове установе, аутори дугују професионалну и пријатељску захвалност рецензентима: професору Бранку Јовановићу, професору Емини Копас Вукашиновић и Владану Јовановићу, вишем научном сараднику.

Одлука Савета Школе којом се усваја предлог директора да се „претекле“ суме новца од прихода са Сртењских забава 1926. и 1927. године одреде као прилог Школе за подизање споменика палим ратницима у центру Јагодине

– некадашњих ученика Мушке учитељске школе јагодинске поинулих и умрлих у ратовима Србије 1912–1918. године (Станојловић 2018). Они други губици, иако далеко мање трагични – разарања, материјална штета, немаштина, нужно опадање квалитета рада – оставили су велике последице на живот и рад Школе. О томе сведоче и дописи Сретена Ацића надлежним институцијама. И сам претрпевши страшну породичну трагедију – његов син Милован је страдао прелазећи Албанију (в. Ђорђевић 2001; Станојловић 2018) – он се грчевито упињао да обезбеди минималне услове за рад.

„Златно доба” Мушке учитељске школе јагодинске грубо су, дакле, прекинули рагови, понајвише Велики рат. Школа се суочавала са проблемима у обезбеђивању егзистенцијалних услова.

Ипак је издржала и наставила са радом. Постоји и успешно ради цео век по окончању Великог рата.

То је јубилеј који најбоље показује да је Мушка учитељска школа опстала упркос свим недаћама чије су последице вероватно изгледале готово непрестиве у то доба. Преживевши и надживевши историјске ломове и крупне догађаје, ова институција осведочила се као трајна вредност чије су темељне карактеристике издржљивост, дуговечност и квалитет.

На крају овог „Уобичајеног предговора”, аутори узимају ту слободу да у име свих садашњих и некадашњих запослених, ђака и студената, сарадника и добротвора, поштовалаца и истраживача рада Школе, искажу неизмерно задовољство што се Ацићево маштање о дугом трајању његовог подухвата до данашњег дана и даље остварује. Плански засадивши дуговечно дрвеће на једној ливадици, оно које расте знатно дуже но што траје људски живот, оснивач Школе је замишљао будућност у којој ће *дух његов и даље живети, а мисли његове и даље лебдећи над просветним храмом* поред столетних храстова на *Ливадици вечности*. Отуда су аутори књигу насловили управо тако, са надом да ће се и за наредних сто двадесет година на истом месту и даље образовати народни просветитељи.

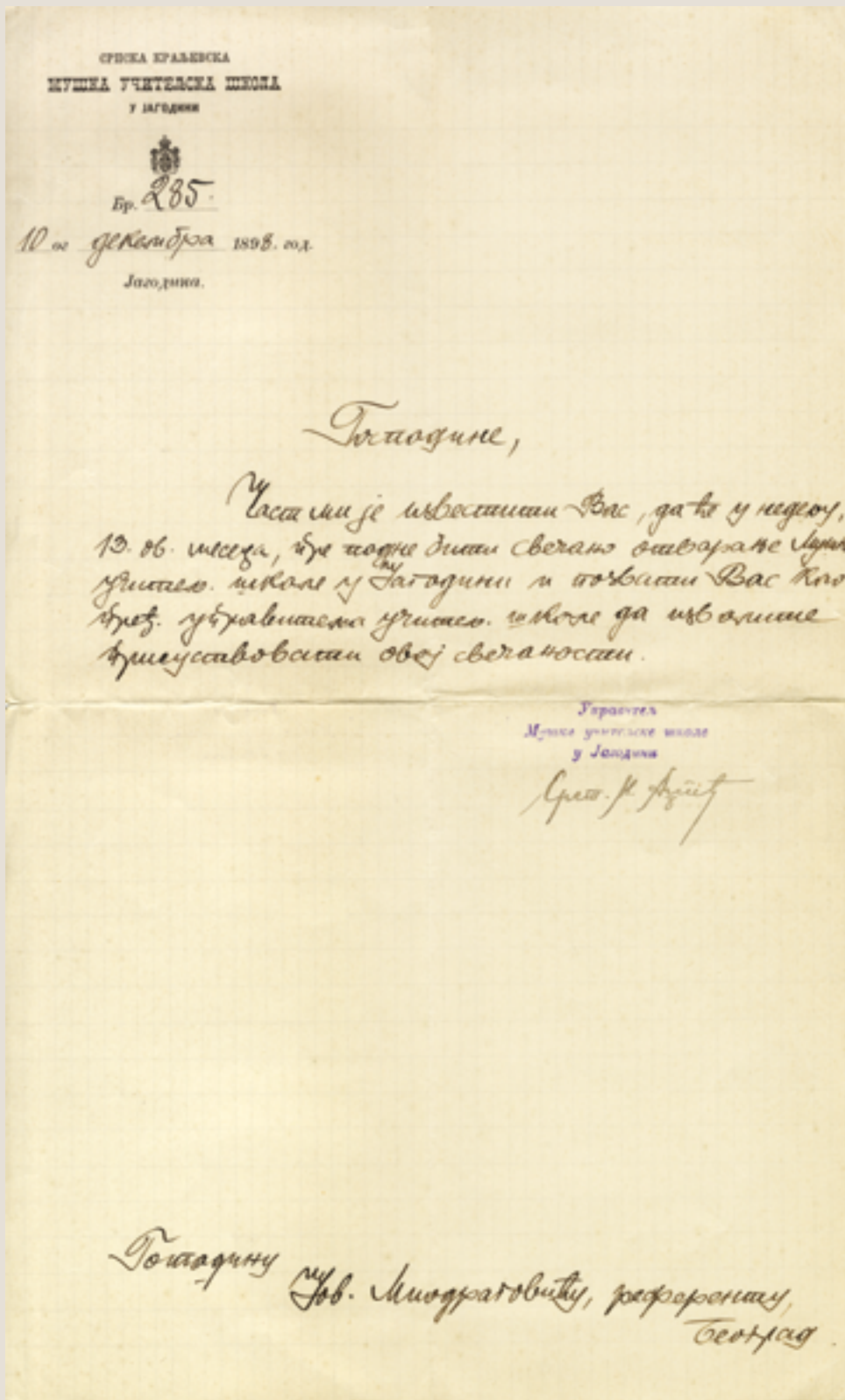
У своје маштању ја понекад замишљам, како ће већ после неколико стотина година изгледати ова наша ливадица вечности. Снажни, горостасни, озбиљни растови, почиваће на њој у свом величанству својме, додирујући се грдним својим, тешким и свакојако искривљеним, као каквим испруженим челичним, гиганским рукама. [...] Вероватно је да ће се у хладовини њених столетних храстова одмарати баш високо култивисани Срби и други Словени, после више столећа...

А храстови ће им тада својим шумором причати о бурним временима њине младости, када су крвљу европских народа писани листови Светске Историје, па како су их у три маха за три године замењивали крути, поносита чела ратници, са препланулом од сунца кожом, са поломљеним рукама и ногама, са изрешетаним грудима и нагрђеним лицима, где су се лечили и опорављали, и опет одлазили у свети бој за своје ослобођење од „цивилизаторског” јарма германског, и за давно сањано уједињење српско и уједињење своје велике Словенске Нације,⁶ чија је будућност велика и славна, и још већа и славнија задаћа у Историји Светској, да својом тихом, благом, правичном словенском душом унесе у свет више правде, доброте, хуманости.

Да, то ће причати шумором свога лишћа столетни растови на овој нашој ливадици вечности будућим покољењима нашим – причаће им о једном делу минуле вечности, о делу њихових праотаца.

(Забелешка Сретена Ацића из 1914. године, у свесци *Школин парк*, бр. 12, стр. 828–829)

⁶ Ацић је првобитно писао лексеме *словенски, нација и историја* правописно коректно (малим почетним словом) али је накнадно кориговао мала слова у велика, што се види у његовим свескама. Све ознаке за акценте (пренето из оригинала) стављао је са непогрешивом тачношћу.

Позивница за свечано отварање Мушке учитељске школе у Јагодини коју 10. децембра 1898. године Сретен Адић упућује Јовану Миодраговићу, референту наставе при Министарству просвете и свом значајном сараднику

Постанак школин и закон о њој датирају се од прошле, 1898. године.

О постанку ове нове школе вредно је о њој у овом првом њеном извештају забележити укратко ове податке, који су познати:

Из речи господина Министра просвете и црквених послова о свечаном отварању ове школе, као и из једнога писма г. Начелника Округа Моравскога, које се налази у школској архиви (бр. 296 1898) види се да је ова школа установљена по нарочитој жељи *Њејовој Величанстви Краља*. До априла 1898. године већ је било, према реферату г. Јована Миодраговића, референта за основну наставу, изабрано и место за њу, па је и њен будући управитељ био узет у изглед. Кад је министар просвете и црквених послова, г. Андра Ђорђевић, походио 14. априла пр. г. Учитељску школу у Алексинцу, саопштено је професору те школе, садањем управитељу ове школе, да се смера до јесени установити у Јагодини нова учитељска школа уређена интернатски и да је њега наменио за будућег управитеља те школе, уверен, да ће је умети уредити према педагошким захтевима.

При поласку своје из Алексинца у Јагодину, повео га је са собом, наредивши му да и он разгледа зграде бившега начелства Округа Јагодинскога, па да му и он реферише, да ли би се у њима могла уредити модерна учитељска школа с интернатом. Добивши одговор, по извршеном прегледу, да може, одмах му је наредио да са окружним инжињером, који је био дозван, начини распоред за преправке и доправке на главној и споредним зградама, што је брзо и извршено.

После тога је Министарство продужило припреман рад за отварање ове нове школе, и пре свега је упитало окружну скупштину јагодинског краја, би ли уступила за ову школу окружне зграде у Јагодини које су својина срезава старог јагодинског округа (беличког, левачког и темнићског) а за тим је будућег управитеља послало у Шведску и Норвешку, које су прослављене са својега практичнога устројства просветнога, да проучи уређење основних и учитељских школа њиних и стање ручнога рада као наставнога предмета мушких школа у тим земљама.

Окружна скупштина, држана 17. јуна 1898. г., радо пристаде да уступи своје зграде за ову нову школу и још је одобрила да се из округа покупи прирезом 24.579.75 динара за потребе оправке и преправке на зградама. [...]

⁷ Текст је део Посебног прегледа у првом годишњем извештају о раду Школе (*Годишњи извештај 1898/1899*: 63–64)

⁸ Министар просвете Андра Ђорђевић на отварању Мушке учитељске школе у Јагодини (*Годишњи извештај 1898/1899*: 78)

Кад је за ово решење дознала Општина јагодинска и она је похитала, те је донела одлуку да се уступи за школски врт општински празан простор од 1,50 ектара, који је уза саму будућу школску зграду, а да се источна и јужна улица поред нове школе поплучају каменом.⁷

Господо и госпође!

Изјављујем, да је овај нови просветни храм отворен.

Пожелимо му сваки напредак!⁸

*Васпитачки је посао божански — њим се
стварају људи*

(Ацић 1909: 7)

Студент Факултета педагошких наука ученицима млађих разреда основне школе представља биљне врсте у парку Факултета (2018).

На претходној страни:
портрет Сретена Ацића, уље на платну,
1910; портрет је дело Војислава Стефа-
новића, наставника цртања у јагодинској
Учитељској школи

Настава и наставни програми од 1898. до данас

„Наставни план и наставни програми, удешени су тако, да се избегне што је могуће више сувопарно теорисање, већ да у школи провејава практични дух, да се све што се учи што јаче веже за живот и за позив учитељски, да се наука споји са применом, да се знање збрати са умењем.”

(*Годишњи извештај 1898/1899: 85*)

Мушка учитељска школа у Јагодини одликовала се од самог почетка својом авангардном концепцијом на многим пољима. Једно од најважнијих свакако је сама настава, чији су базични ослонац наставни планови и програми.

Оснивач Мушке учитељске школе јагодинске Сретен Ацић имао је прилике да се упозна са образовним системима скандинавских земаља и да процени предности практичног усмерења ових школа (Ђорђевић 1998: 11). У своме приступном говору приликом свечаног отварања Школе, Ацић представља једну потпуно нову концепцију образовања учитеља и савременог образовања у Србији уопште. Истичући „две велике мане” које су „одвајкада имале наше школе – што су, наиме, гајиле високу науку пуну сувопарних теорија и неразумљивих система, а од практичног живота су се клониле, либиле и често стиделе и што су све наше школе спремале омладину искључиво за чиновнике, а не за различне гране грађанског живота”, први управитељ Школе веома јасно даје до знања да ће наставни план бити посебно и авангардно „удешен” (*Годишњи извештај 1898/1899: 66–72*).

Пуна пажња у досадашњим публикацијама које за тему имају Школу и Ацићеве педагошке идеје с правом је посвећена практичној оријентацији неких новоуведених или модификованих предмета који су били примерени учитељској струци, али и друштвеним околностима. У првом наставном плану предмет *Рачун* замењен је предметом *Рачунање, статистика и основи књиговодства* (Ђорђевић 1998: 66), а предмет *Телесно вежбање* уступа место на исходе усмереном предмету *Гимнастика с децјим играма*. *Геометрија* постаје *Геометријско мерење*, „те да не би геометријска теорија, као обично, истиснула практично геометријско мерење које је учитељу потребније” (*Годишњи извештај 1898/1899: 70*). Уведен је предмет *Неја мале деце и домаће лечење*, а *Хигијена* добија прецизнији и примеренији назив *Општа и школска хигијена*, „те да би дотични лекар био обавезан да предаје не само општу хигијену, као што се то обично ради, но специјалну школску, како се то обично не ради” (Исто: 70).

Управитељ Сретен Ацић и професори са матурантима I кола Мушке учитељске школе (Јагодина, 1902)

За школу каквом ју је Ацић замислио, Професорски савет усвојио, а Јован Миодраговић, референт за основну наставу Министарства просвете, потврдио (Ђорђевић 1998: 63), неизоставни су били *Пољска привреда* и *Ручни рад*.

Пажњи промиче, међутим, једна веома значајна прекретница у образовању учитеља. У образовању учитеља пуна пажња се посвећује проучавању савременог српског језика (уместо предмета који се раније изучавао, *Српски језик са старословенским и лиџераишуром*). У наставном плану Мушке учитељске школе у Јагодини своје место налази и предмет *Црквено-словенско читање*, те се не запоставља упознавање са значајним периодом српске писмености. Међутим, у образовању будућих *народних учитеља* књижевни језик утемељен на народном добија своје право место. Одвајајући синхрони од дијахроног аспекта, Школа заокружује просветитељске и филолошке идеје Вука Карацића и његових следбеника и образовање учитеља у Србији ставља у ред са савременим образовним системима који ученика припремају за живот и будућност, а просвету за што масовнији обухват деце.

Обузет идејом да се практично делује и ради на стварању услова за образовање и вођен циљем „подизања народне културе” (Петровић и др. 1969: 176), а радећи у време када су се интензивно „појављивале нове струке, као што је и у нараслом школству било места за све више предмета” (Ивић 1998: 256), Ацић је са својим сарадницима морао осетити да је књижевнојезички развој доспео до тренутка када је „на дневном реду остајало уобличавање и попуњавање управо у оним областима у којима се развијен књижевни језик највише разликује од сиромашног” (Исто: 256).⁹

У свим сегментима наставе, од наставних планова и програма па до метода рада и оцењивања, пажња је посвећивана свему, до детаља. Од самог почетка, настава је „вршена” по програмима, али тек пошто их је Професорски савет „претресао и усвојио. При грађењу њину пазило се да свуда поред теоријског буде заступљен и практични део, да се наука веже што више за живот, а нарочито за будући позив учитељски. У тој цели унет је свуда где се год могло експеримент и демонстрација, а понеки су предмети предавани скоро сасвим обрнутим редом од уобичајенога” (Ацић, према Недовић 1998: 70).¹⁰

⁹ Ову претпоставку утврђује пажња коју је, како је у више наврата примећено, Ацић посвећивао језику (в. Недовић 1998; Чутура, Спасић 2015; Чутура 2015). О његовом односу према језичкој култури говори и податак да је с великом пажњом у Учитељској школи пројектовао и уредио „разредне књижице” у свакој учионици. Оне су, поред педагошке литературе, обавезно укључивале „Вуков речник, дела В. С. Карацића, речнике за стране језике” (Недовић 1998: 35). Књижице Мушке учитељске школе биле су изузетно богате, а „најзапаженију бригу око прикупљања књига показао је др Драгољуб Петровић у десетогодишњем периоду од 1925. до 1935. године” (Стефановић 2011: 87). У Школи су, поред Наставничке и Ученичке књижице, формиране и Књижица Литерарне дружине „Узданица” и Трезвењачка књижица ђачког апстинентског друштва „Прогрес” (1920/22) (Исто: 89).

¹⁰ Сретен М. Ацић, Извештај управитеља Мушке учитељске школе у Јагодини, *Просветни гласник*, св. 1, Београд, 1900.

Сретен Адић са јагодинским просветним радницима (Јагодина, око 1920)

Иако су касније, и у време учитељских школа и у време педагошких академија, наставни планови били уједначени на државном нивоу, а у доба универзитетског образовања учитеља слобода у њиховом креирању била највећа, може се рећи да је брига о наставним садржајима и методама рада једна од оних магистралних линија које можда најизразитије повезују периоде у дванаест деценија дугом постојању ове установе.

Већ исте године када је Школу завршавало прво коло ученика, Министарство просвете покреће иницијативу за уједначавање планова учитељских школа. Професори јагодинске школе били су активно укључен у израду нацрта, дајући примедбе на предлог (септембра 1904. године), које су у највећем делу биле усвојене. У овим „напоменама” Професорски савет Учитељске школе у Јагодини „је нарочито скренуо пажњу, да би страдала стручност Учитељских школа, а тиме и целокупна основна просвета у Србији, ако би се коначно усвојило, како је комисија предложила, да се целој теоријској педагошкој грани (Педагогици, Историји Педагогије, Психологији, Логици и Методици), без Практичног рада у Осн. школи, додели само 11 часова недељно, док је једној јединој Математици без стварне потребе дато исто толико (11) часова, а и Историји опет толико, или ако остане да се целокупној педагошкој грани, заједно са Практичним радом у Основној школи, да једва 20 часова недељно, док је самом Певању са свирањем дато 24 часа!” (*Годишњи извештај 1906*: 58).¹¹

У даљој историји школе, касније Академије, један од трендова било је уједначавање наставних планова за образовање учитеља. Наставне планове и програме за педагошке академије доносио је Просветни савет за науку и културу СР Србије. Систем се и овде често мењао у контексту измена система средњошколског образовања. Испрва је, од 1972. године, образовање учитеља обухватало припремни наставни степен у четворогодишњем и завршни степен у двогодишњем трајању. Законом о педагошким академијама из 1979. године педагошке академије постају четворогодишње школе са двогодишњим припремним и двогодишњим завршним степеном. Уследиле су измене наставног плана 1982, а саставни део Плана и програма било је *Учештво* о његовој примени, које је предвиђало многа добра решења која никада нису заживела.

¹¹ „Министарство просвете је 1902. и 1903. године настојало да уједначи наставне планове за учитељске школе зато што су постојале разлике између наставног плана Учитељске школе у Алексинцу и новог наставног плана у Јагодини. Стога су наставнички савети ових двеју школа подстакнути да дају предлоге за уједначавање наставног плана. Пошто су добијени предлози и мишљења од ових двеју учитељских школа, образована је посебна стручна комисија која је израдила и предложила Нацрт новог наставног плана који је Главни просветни савет усвојио у начелу. Овим Нацртом наставног плана учињен је велики пропуст запостављањем стручне спреме учитеља на рачун општег образовања [...] Имајући у виду бројне примедбе дате на Нацрт наставног плана из 1904. год., Министарство је марта месеца 1905. донело нов наставни план за учитељске школе у Србији. [...] По овом наставном плану је рађено све до Првог светског рата.” (Ђорђевић 1998: 70–72)

Ученици Учитељске школе, чланови Друштва трезвене младежи „Љубав”, 15. мај 1911.

После усвајања јединственог Закона о усмереном образовању 1986, Просветни савет СР Србије доноси посебни Правилник о плану и програму образовања и васпитања за основни образовни профил четвртог степена стручне спреме у просветној струци. Указујући на лоше последице прописивања општег плана и програма образовања учитеља и „техничких” решења, Лазаревић истиче да је тада план и програм образовања и васпитања у просветној струци обухватао општеобразовне, општестручне и ужестручне предмете. Како су неки општестручни предмети пребачени у општеобразовне а неки ужестручни у општестручне, у групи ужестручних предмета остала су, парадоксално, само два: *Основи педагогије* и *Практична обука*. „Овакав приступ структурирању наставног плана просветне струке, која је и даље била база завршног степена педагошке академије, али и других наставничких школа, односно факултета, још једном показује колико се лутало у трагању за адекватним структурирањем наставних предмета значајних за будући позив, односно образовање будућих учитеља.” (Лазаревић 1998: 232)

Прерастање Академије у факултет омогућило је поновну слободу у креирању програма. Ипак, на првом кораку „Просветни савет Републике Србије је [...] именовано нову експертску групу да утврди наставни план за основне студије на учитељском факултету” (Недељковић 1998: 335). Припремајући се да преиспита адекватност студијског програма уочи десетогодишњице универзитетског образовања учитеља у Србији, Учитељски факултет у Јагодини предвидео је одржавање научног скупа на ову тему. Одзив је, међутим, био незнатан тако да скуп није ни одржан,¹² што довољно говори о томе да у то време нису све установе посвећивале значајну пажњу наставним програмима, која се у Јагодини увек подразумевала.

Сви годишњи извештаји о раду од оснивања Факултета 1993. године показују да је квалитет наставе био основна брига установе. У њима се наглашава бојазан да ће се тешко обезбедити сталан и квалитетан наставни кадар у граду који није универзитетски центар уколико се не обезбеде услови за боравак наставника у Јагодини.

¹² „Напомињемо да је Факултет својевремено заказао научни скуп под насловом *Промене у основној школи и студијски план и програм за образовање учитеља*. У првом року за пријављивање, до 20. марта 2001. године, пријавило се седам учесника. У намери да се број учесника увећа како би скуп одговорио свом циљу и сврси, рок за пријављивање продужен је до 30. 11. 2001. године. Међутим, у овом другом року пријавила су се још три учесника, а достављена су само четири реферата.” (*Годишњи извештај 2001/2002*: 10)

Перманентно се пратио успех студената као показатељ креативности студијског програма и успешног рада наставника. Међутим, нису биле ретке ни дилеме које је имала читава Заједница учитељских факултета Србије. Тек Заједница, на пример, решава проблем избора наставника за предмет Српски језик и књижевност, доносећи одлуку да се за тај предмет морају бирати два наставника (*Информација о раду*, 1994).

Колектив Учитељске школе у Јагодини; велики број наставника наставио је да предаје у Педагошкој академији током читавог њеног постојања

После првих потешкоћа, нови прописи захтевају од учитељских факултета да доквалификују своје некадашње академце. Нема много података о овој фази у раду Факултета, иако се може претпоставити да је била напорна с обзиром на невелики број наставника и сарадника. После две одшколоване генерације редовних студената, тај број био је „на самој ивици потребне 2/3 'покривености' предмета, те је неопходно да се пажљиво прати овај проблем, да се ни у једном моменту не занемари његово решавање”, истакнуто је у *Годишњем извештају* Факултета за 2001/2002. годину. Чак се, и четири године потом, бележи да Катедра за педагошке, психолошке, социолошке и филозофске науке и даље оскудева у наставницима у сталном радном односу: „Наставу је изводио наставни кадар у сталном радном односу и наставници по уговору. И ове (протекле) школске године био је мали број у радном односу, а велики број наставника по уговору” (*Годишњи извештај 2005/2006*: 28). Стална брига о наставном кадру, као предуслову квалитетне наставе, постаје кључно питање у то време, па ће само четири године касније радити тек петоро ангажованих наставника, док ће сви остали бити у сталном радном односу на Факултету. Тако током само неколико година у колектив долази велики број квалитетних професора и асистената, од којих су многи претходно радили на елитним државним факултетима и институтима.

У исто време догађају се темељне промене студијског програма за образовање учитеља. Поново се, још једном у историји ове установе, показују две карактеристике које су допринеле томе да Школа, Академија и Факултет буду препознатљиви по квалитету рада у националним оквирима. То су отвореност и спремност за промене, што се огледа пре свега у предвиђању нових токова и кретању у сусрет иновацијама.

Јагодина

сага седми окци +

Горња Главна улица

Ђаци Учитељске школе, на часу
(Јагодина, 1902)

Тако се 2004. године тадашњи Учитељски факултет у Јагодини укључио у реализацију Програма професионалног развоја наставника у Србији *Корак*. Програм су подржала надлежна министарства Републике Србије и Републике Финске. Без страха од промена и некритичког прихватања страних модела, потпуно отворено и са пуним поверењем у стручност свог наставничког кадра и добронамерност експерата из Финске, Факултет се заправо опет окренуо својој традицији и после више од века начинио нове кораке у опсервацији, анализирању и адаптацији код нас применљивих сегмената скандинавских образовних студијских програма, метода рада и филозофије која доводи до врхунских постигнућа.

Мушка учитељска школа у Јагодини свој ексклузивитет засновала је управо на примерима добре праксе из скандинавских земаља, а више од века касније вратила се, игром случаја, сарадњи са финским васпитно-образовним моделом проистеклим из једновремене традиције. „Министар просвете је желео да док преправке зграде за школу не буду завршене, професор Ацић отпутује у иностранство како би проучио организацију, уређење и рад учитељских школа. Ацић је изразио жељу да оде у Шведску и Норвешку, као две најприхватљивије земље у погледу школског уређења, а поред тога у граду Несу је постојао и познати центар за ручни рад у мушкој школи. Поред Ацића, и на његов предлог, министар Ђорђевић је одобрио да са њим пође и један учитељ који би проучио ручни рад и чувену шведску гимнастику, што би касније у вежбаоници и у самој учитељској школи било уведено као обавезни предмети. На том студијском путовању Ацић је провео три, а учитељ Јован Милијевић 15 месеци. После повратка из Шведске, Милијевић је веома успешно предавао ова два предмета.” (Ђорђевић 1998: 11) „После тога је Министарство продужило припреман рад за отварање ове нове школе [...] а затим је будућег управитеља школе послало у Шведску и Норвешку, које су прослављене са својега практичнога устројства просветнога, да проучи уређење основних и учитељских школа њиних и стање ручнога рада као наставнога предмета мушких школа у тим земљама.” (Годишњи извештај 1898/1899: 63)

Ђаци Мушке учитељске школе
(Јагодина, почетак 20. века)

Прихвативши „болоњски” систем пре него што је у Србији заживео, Учитељски факултет у Јагодини био је једна од ретких „пилот” установа које су се усудиле на овакав заокрет и темељну реформу. Истовремено, ова установа никада се током свог дугог постојања, па ни сада, не одриче своје традиције, утемељености у специфичним потребама друштва, нити националних садржаја и приоритета. Наставници и сарадници радили су тимски, са циљем да нови студијски програм, као крунски производ *Корака*, прилагоде европским тенденцијама и задрже у функцији добробити свог народа.

Посебне вредности ове опсежне реформе биле су на њеном почетку и крају – у њеним основама и у ономе што је изазвала у даљем раду Факултета. Прво, она је била утемељена на истраживачким резултатима, на јасним показатељима праваца у којима се треба кретати зарад унапређења квалитета образовања учитеља. На самом почетку процеса, у сарадњи са Институтом за педагошка истраживања из Београда, спроведено је дуготрајно акционо истраживање у којем су се издвојили елементи дотадашњег студијског програма које треба осавременити, боље организовати или прилагодити исходима образовања учитеља. Друго, и не мање важно, јесте чињеница да је програм, потпуно у складу са својим именом, био први *корак* у успостављању веома живе међународне сарадње са водећим европским универзитетима, на развојним пројектима који су у наредним годинама представљали пресудне кораке у преиспитивању, анализирању и непрестаном иновирању и побољшавању свих сегмената рада Факултета.¹³

Идеја и нацрт за први од ових пројеката настали су у оквиру Програма *Корак*. Са партнерским универзитетима из Хелсинкија, Атине и Копра (и мањим универзитетима у Београду и Нишу) Факултет је аплицирао и 2006. године добио Темпус пројекат. Тиме се још једном уписао у историју образовања учитеља у Србији, овога пута као прва високошколска установа тог профила која координира једним развојним европским пројектом. Пројекат *Curriculum Reform in Teacher Education* омогућио је даљу реформу наставног процеса, зашавши у сваку пору живота и рада Факултета.

¹³ Програм је „због изузетног ангажовања професора нашег факултета одлучио да продужи боравак у Србији за још шест месеци” (*Годишњи извештај 2005/2006*: 43–44).

Студенти Факултета педагошких наука активно учествују у свим изменама курикулума и увођењу иновација у наставни процес.

Измењен је пријемни испит, реформисана пракса, иновирани наставни предмети и наставни садржаји, повећане компетенције наставника, пре свега у области страних језика и коришћења савремене технологије у настави, Факултет је опремљен наставним средствима и стручном литературом изузетног квалитета. Конференција *Promoting teacher education – from intake exam to teaching practice*, одржана у оквиру пројекта 2009. године, окупила је преко стотину истраживача са педагошких факултета и сродних установа из целе Европе, од Турске до Финске, чиме је Факултет на истом скупу удружио Балканску асоцијацију педагошких и сродних факултета, чији је један од оснивача, и истраживаче из Западне и Северне Европе.

Током ових пројеката, који су означили почетак нове епохе у развоју Факултета, утемељен је један од основних аксиома рада на развоју курикулума и унапређења наставе: све промене подржане су резултатима истраживања која су, пре свега, била путоказ за реформе, спречавајући стихијска и произвољна интервенција у било ком аспекту наставног процеса. Два најопсежнија истраживања те врсте спроведена су 2006. и 2010. године. Прво је описано у публикацији *Реформа Учишћелској факултету у Јагодини* (Савовић 2006), а друго, које се бавило ставовима учитеља о њиховим битним компетенцијама, симултано је рађено у Финској, Србији, Грчкој и Словенији на основу изузетно прецизног инструмента дизајнираног на Универзитету у Хелсинкију (*Годишњи извештај 2005/2006*: 13), довело је до закључка да „сложене структуре појединачних фактора квалитативних обележја рада наставника указују да студијски предмети новог курикулума морају бити међусобно повезани и условљени. Другачије речено, структура реформисаног курикулума мора се заснивати на теорији интергративног развоја будућих учитеља” (Јовановић, Станојевић 2010: 43).

Овим истраживањима Факултет се још једном, као много пута пре тога, нашао на трагу Ацићевих дубоких уверења и учења, овог пута да је једини начин рада који може донети значајне резултате провера теоријских сазнања истраживачким процедурама и у пракси.

„Он [Ацић] је истицао улогу посматрања, али и улогу теоријске анализе, упоређивања, историјских осветљавања одређених појава и нарочито је користио документацију и статистику која се у оно време баштинила у научним истраживањима. На тај начин њему су била доступна научна истраживања и он их је интензивно користио, а вредност својих теоријских анализа, сазнања и опредељивања узимао је у обзир и прихватао тек након што их је у пракси проверио. Придавао је највећи значај искуству.” (Недовић 1998: 79)

После ових првих пројеката, Факултет је учествовао у низу развојних и научних пројеката који су резултирали иновацијама курикулума или новим студијским програмима. Студијски програми, програми појединих предмета и методе рада реформисани су у појединим сегментима (као што су: инклузија, трансверзалне компетенције, образовање за људска права, екологија и сл.) на следећим пројектима: *Curriculum development reform – Improvement of practice teaching and research* (2007–2008), *Increased responsibility in Ecology and Human rights teaching* (2009–2010), *Modernizing teacher education in a European perspective* (2010–2013), *Developing human rights education at the heart of higher education* (2011–2014), *Harmonization and modernization of the curriculum for primary teacher education* (2011–2014).

Три студијска програма мастер академских студија настала су, акредитована и пилотирана у првој години реализације у оквиру следећих Темпус

Почетак наставе на докторским студијама
(школска 2017/2018)

пројеката: *Master programme for subject teachers in Serbia* (2010–2013), *Education policy study programme in Serbia and Montenegro* (2010–2014) и *Master in Educational leadership* (2013–2017). Дакле, студијски програми основних и мастер академских студија Факултета педагошких наука рађени су на заједничким пројектима са државним универзитетима и институтима и са најеминентнијим универзитетима у Европи, пре свега са универзитетима у Хелсинкију (Финска), Копенхагену (Данска), Лувену (Белгија), Амстердаму (Холандија), Никозији (Кипар), Инзбруку (Аустрија), Минстеру (Немачка), Љубљани, Копру, Загребу, Сарајеву, Мостару...

Још од прве акредитације 2008. године, која је означила потпуно нови период у раду свих високошколских установа у Србији, Факултет се издваја оригиналном концепцијом студијских програма. Тако, на пример, студијски програм за образовање учитеља карактеришу изборни предмети који припадају јединственим предметним областима (методика наставе српског језика, математика, страни језик, информатика, ликовна култура, музичка култура и физичко васпитање) у оквиру којих студенти могу да стекну 60 или 90 ЕСП бодова. Оваква структура студијског програма иде у сусрет европским и светским тенденцијама које деценијама верификују своје резултате. С једне стране, студенти бирају области за које су надарени и које им, уз учење, доносе ужитак. С друге стране, они се профилишу у учитеље са додатним компетенцијама тако да постају стручњаци за поједине предмете, секције, додатну наставу, ваннаставе активности. Оваквом концепцијом студијског програма за образовање учитеља Факултет педагошких наука у Јагодини антиципирао је мањак наставног кадра у основним школама, тако да је десетак година након његове акредитације *Правилником о стијењу и врсти образовања наставника и стручних сарадника у основној школи*¹⁴ управо предвиђено да учитељи који стекну 60 ЕСП бодова из области страних језика и 90 ЕСП бодова из информатике могу да предају те предмете у млађим, односно старијим разредима основне школе.

Тако се Факултет и на овај начин враћа традицији из доба свог оснивања – иновативности и спремности да се одговори на потребе развоја целокупне државе.¹⁵

¹⁴ Службени гласник РС, бр. 11/2012, 15/2013, 2/2016, 10/2016, 11/2016, 2/201, 13/2018.

¹⁵ Обухватни преглед наставних планова од оснивања Школе до оснивања Факултета доступан је у публикацији *Век образовања учитеља у Јагодини* и то: време Школе обрађује Ђорђевић (1998: 65–79), о добу Академије говори Лазаревић (1998: 221–232), а о првим годинама Факултета Недељковић (1998: 358–365).

Конкурс за пријем ученика у први разред за школску 1963/64. годину

ОД ПОЧЕТКА ДО ДИПЛОМЕ – НЕКАД И САД

Пријемни испити

„Управа Мушке Училијске школе у Јагодини примиће нове, 1899–1900., школске године у I. разред 32 ученика [...] 1. септембра треба сви пријављени ученици да предстану лично управи у згради Учитељске школе, у 8 часова изјутра, када ће се отпочети на њима лекарски преглед и пробање говора, гласа и слуха, након чега ће се извршити избор.

Изабрани ученици биће дужни у року од 15 дана набавити од куће: 3 пара вунених чарапа без шара од тањег плетива, 3 пара памучних чарапа, 1 целе папуче, 1 кишобран, 1 добар перорез...” (Годишњи извештај 1898/99: 95)

Павлу Аћимовићу, трговцу, Трстеник

Радујте се, драги оче, јер Вам се нада исјуни! Од сјо и неколико пријављених ученика за овдашњу Училијску Школу примљено је шридесет, међу којима сам срећом и ја.

Бранко (Годишњи извештај 1898/99: 38)

Малу матуру сам завршио одличним успехом. Куда даље? Отац је консултовао наставнике и директоре. [...] Пресудио је директор школе, који је био јагодински ученик, предложивши Учитељску школу у Јагодини и да за пријемни испит понесем фрулу. Дошао је тај тренутак сусрета са Јагодином и пријемни испит. У ходнику пуно непознатих, осећао сам трему, али када сам стигао на ред извадио сам фрулу окрећући је у рукама. Први пут се срећем са клавиром и професором који ме је упитао да ли знам да свирам. Када сам за свирао Савино коло, професор Вељко Комарек ме је пратио на клавиру. „Ала ко свира има слуха, слободан си.“ Ништа више није тражио од мене. (Генерација училишља 1959: 92)

Од оснивања Школе задржана је једна константа у селекцији кандидата. То је провера музичких способности, која данас постоји и на осталим факултетима за образовање учитеља и васпитача. Међутим, на Факултету педагошких наука ова провера представља и прелиминарну селекцију за чланове хора и оркестра, два ансамбла која имају велики значај не само у животу Факултета, него и шире друштвене заједнице.

Био је 14. децембар педесет треће године. У прошлом веку. Мене је деда на таљигама довео до оне капије и сад ту ја као дечак, у сукненом оделу и опанцима, пролазим овом стазом и улазим у школу.

Ја нисам био примљен у школу „у првом цугу“ зато што нисам положио музичко, али један дечак је одустао, а онда је професор Обреновић јавио мом оцу: „Може да дође Ненад, примљен је у Учитељску школу”.

(Ненад Ристић, ђак Учитељске школе у Јагодини, касније директор РТС-а, у емисији *Ко учи училишље*)¹⁶

¹⁶ Емисија *Ко учи училишље – Три века Аџића* снимљена је 2015. године у оквиру серијала *Трај* РТС-а (стручни консултант Милица Бајић Ђого, режија Мики Андрић; емисија је снимљена у сарадњи са дописништвом РТС-а у Јагодини и емитована на националној телевизији више пута).

Од оснивања 1993. године, концепција пријемног испита била је иста за све учитељске факултете. Кандидати су пролазили елиминаторне провере говорних, физичких и музичких способности и полагаали тестове опште културе и српског језика и књижевности. Док су сви остали сродни факултети у Србији задржали такав пријемни испит, Факултет педагошких наука у Јагодини направио је радикални заокрет. Креирана је нова концепција пријемног испита по којој су први студенти селектовани и примљени 2009. године. Уз измене које су увођене на основу искуства и прецизних истраживачких показатеља, ова концепција је задржана.

Захтеви и програм новог пријемног испита пажљиво су припремани, пре свега по узору на основну идеју пријемног испита за учитеље на Универзитету у Хелсинкију.

У новој концепцији пријемног испита репродуктивно знање више нема кључну улогу. Фокус је потпуно померен на вештине и емоционално-интелектуалне особине личности, тако да су и тестови претрпели корените измене: уместо некадашњих, уведени су тестови основне писмености и разумевања прочитаног. Сасвим нови сегмент, изузетно редак у високом школству уопште, а посебно на основним академским студијама у Србији и региону, јесте селекција студената путем интервјуа. Интервју на пријемном испиту на Факултету педагошких наука у Јагодини има за циљ процену социјалних компетенција, емпатичности, али и вербалне флуентности и комуникационог стила кандидата, што су особине које су кључне за будуће васпитаче и учитеље.

Када је реч о пријему нових ђака и студената, свакако треба напоменути да је, уз повремене кризне периоде, интересовање за јагодинску школу, академију и факултет било увек високо. И у данашње доба, када број матураната у Србији опада из године у годину, а статус професија васпитача и учитеља није задовољавајући, Факултет сваке школске године окупља велики број студената.

Професионална пракса

„Сва васпитачка знања и упутства у учитељској школи остала би мртва без њине практичне примене у вежбаоници. Од ђака учитељске школе у вежбаоници се стварају учитељи.” (из Ацићевог дописа министру просвете, према Ђорђевић 1998: 84)

„За вежбање у школском раду заводи се вежбаоница, која ће стајати у не-престаној свези и под управом Учитељске школе.” (Закон о устројству Учитељске школе од 5. октобра 1870, с уметнутим доцнијим изменама и допунама, према Ђорђевић 1998: 39)

Правила о вежбаоници (основној школи) донета су пре оснивања Мушке учитељске школе у Јагодини и садржана су као додатак уз трећи извештај Учитељске школе у Београду, за школску 1889/90. годину. У њима се наводи: „Вежбаоница је и угледна школа за друге основне школе. Према томе у њој ће се педагошка теорија правилно и свестрано примењивати” (Ђорђевић 1998: 81). По оснивању јагодинске учитељске школе, Ацић министру упућује допис у којем истиче важност вежбаоница за образовање будућих учитеља. Његови основни захтеви, којима су се допуњавала постојећа правила, тицали су се квалитета учитељског кадра у вежбаоницама и потребе да вежбаоница буде под непосредним надзором школске управе и наставника школског рада,

Сретен Ацић, управитељ, и Драгољуб Поповић, васпитач Учитељске школе у Јагодини (на полеђини је текст писма ученика Драг. С. Ђоковића, ученика Мушке учитељске школе, упућеног родитељима у Ужице 8. јуна 1913)

Средином двадесетог века: на часу физике испред шеме двотактног мотора; чланови географске секције пред метеоролошком станицом; микроскопирање на часу биологије

ради непосредног повезивања теорије и праксе. Ацић додаје и да је најбоље да учитељска школа и вежбаоница буду у истој згради како би будући учитељи били у свакодневном контакту са ученицима. То је била идеална замисао, али већ од 1902. године, због недостатка простора у самој Учитељској школи, Мушка основна школа постаје вежбаоница у којој су ученици четвртог разреда Учитељске школе проводили по три часа свакога дана (Исто: 86). Основни модел методичке праксе остао је непромењен током целог постојања Школе, Академије и Факултета. Ученици, односно студенти израђују припрему за час под менторством професора методике (испрва опште, а касније методике одређеног предмета), потом посматрају часове својих колега, држе часове, а после одржаних часова, уз вођење професора, следи анализа.

У оквиру Темпус пројекта *Curriculum Reform in Teacher Education* (2006–2009), Факултет педагошких наука у Јагодини коренито мења концепцију студентске праксе и по њој се до данас потпуно издваја од свих факултета сличног или истог профила. Пратећи основну идеју да будући учитељи и васпитачи треба да проведу одређено време у свом будућем радног окружењу и да се од почетка студија обучавају за примену теоријских знања у непосредној пракси, Факултет структурира праксу у три сегмента. Поред методичке праксе и континуиране праксе на крају студија, које су од раније примењиване, али су значајно реформисане, највећа иновација односи се на такозвану интегрисану праксу, која се реализује од самог почетка студија. У оквиру ових блокова праксе студенти добијају задужења и задатке од предметних професора психологије, методологије, педагогије, методика и других предмета како би од самог почетка студија могли да на најдиректнији начин повежу теоријска знања о васпитно-образовном раду са педагошком праксом. На мастер студијским програмима пракса је истраживачка и подразумева квалитативни искорак према истраживачком поступку анализе значајних сегмената васпитно-образовног процеса.

Пракса у сеоским школама, у комбинованим и неподељеним одељењима, најчешће је била, а и данас је у обавезном блоку у трећој години студија, део образовања учитеља у Јагодини.

Од оснивања школе па све док је постојало и функционисало пољопривредно имање (шездесетих година 20. века), ученици су се припремали за улогу народних просветитеља. У школи су стицали знања везана за пољопривреду, основе књиговодства, организацију културно-уметничких догађаја и технику, како би могли да допринесу побољшању квалитета живота сеоског становништва. Имајући у виду ту мисију Школе, било је природно што се велика пажња поклањала раду у комбинованим одељењима као специфичном виду организације наставе у малим срединама.

Према сведочењу некадашњих ученика и професора, шездесетих година 20. века овај вид праксе одвијао се у основним школама у Винорачи и Трнави и сваки ученик Учитељске школе морао је да одржи барем по један час у комбинованим одељењима. Сви остали су пратили час и, као и иначе на пракси, радили анализе. Професори методика били су увек присутни. До сеоских школа, кажу тадашњи ученици, одлазили су „како се ко снађе, најчешће пешице”. Према сећању професора методике, до Винораче се чак и у то доба могло стићи само „чезама и неким теренским возилом, ципом”.

Данас се у сарадњи са Српском академијом наука и уметности покреће пројекат *Проширена делатности сеоских основних школа*, који има за циљ ревитализацију сеоских средина посредством школа и проширењем њиховог

утицаја на организацију и унапређење живота на селу, што би допринело и проширивању улоге учитеља у сеоској средини. Ацићеве идеје и традиција школе опет су актуелни, а Факултет је позван да учествује на пројекту, што је и природно с обзиром на вишедеценијска искуства у овој области.

Садашњи студенти Факултета, по њиховом казивању, најлепше и најинспиративније сегменте праксе проводе у малим сеоским школама, у каквим је немали број њих и отпочео своје образовање.

Иако временски добро заступљена, садржајно богата и потпуно уређена у свим својим елементима, професионална пракса није и једини директан контакт са децом и непосредним васпитно-образовним радом за студенте Факултета. Ентузијазам и унутрашња потреба за додатним искуствима опредељују студенте да масовно учествују, под менторством својих наставника, у различитим едукативним програмима: пројектима промоције и популаризације науке, квизовима знања, уметничким, спортским и забавно-образовним програмима. Факултет традиционално, у сарадњи са вероучитељима јагодинске општине, одржава Васкршњи час, који на Факултет сваке године доведе преко две стотине ученика млађих разреда основних школа.

Реформски кораци – увек нове идеје

Историја ове установе јасно говори о томе да су за њен развој кључне специфична врста отворености, флексибилности и спремности да се потенцијалне новине анализирају, истраже и – најчешће адаптиране – примене без бојазни. Отвореност према домаћим и страним сарадничким установама, елементима добре праксе других образовних система, али и према идејама које не долазе само из области васпитно-образовног рада, једна је од магистралних линија које чине окосницу трајања и опстанка образовања учитеља и васпитача у Јагодини. Отвореност према широј друштвеној заједници један је од великих потенцијала који није остајао неискоришћен у дугој историји ове установе.

Управо та врста филозофије, која се препознаје у свакодневном, и не само наставном, животу Факултета, допринела је и спремности студената и наставника да у великом броју учествују у програмима мобилности у оквиру Еразмус + програма и, раније, Темпус пројеката.

Како је *Еразмус +* програм релативно нови програм за стипендирање мобилности, може се очекивати, с обзиром на поузданост и висок квалитет наставника, али и одличне успехе студената Факултета на програмима размене, да ће размена са великим бројем универзитета у Европи и свету бити све живља.

Слично искуствима у ранијој сарадњи (посебно од 2007, у оквиру Темпус пројеката), када су групе наставника боравиле у Финској, Словенији, Грчкој, Немачкој, Холандији и многим другим земљама Европе, а студенти из Јагодине и Хелсинкија имали размену у оквиру стручне праксе, путовања и боравци на другим универзитетима нису имали за сврху само усавршавање појединаца. Упознавање са другим васпитно-образовним системима непрестано доноси нове идеје на Факултет педагошких наука.

Као и у доба оснивања Школе, и наставници и студенти Факултета, са великом професионалном и научном радозналешћу, непрестано су у потрази

Двадесет први век: пријемни испит и студирање на Факултету педагошких наука данас

¹⁷ Из текста „Метод или протест против метода” – успомене Хранислава Мијовића у *Књизи сећања*.

¹⁸ Прича о професору јагодинске Учитељске школе Милутину Тодоровићу и његовој супрузи Драгињи готово је невероватан сплет подударности, узајамне оданости и вере у борбу за слободу. Рођени су истог датума, 10. августа (он 1901, а она 1906. године). На Филозофском факултету у Београду студирали су филозофију, а један семестар заједно проводе на Сорбони, где похађају низ курсева из филозофије. Били су активни борци за аутономију универзитета и права студената, што је и довело до тога да на студентским демонстрацијама 1924. године Милутин своју другарицу с факултета Драгињу храбро заштити од „ударца жандармског кундака”. Вероватно је да се у том тренутку међу друговима са студија развила љубав. Касније, као брачни пар, једно време предају у Јагодини – он у Учитељској школи, а она у гимназији. На самом почетку Другог светског рата, оставивши децу, Драгиња се придружује Космајском одреду дубоко верујући да ће на тај начин обезбедити услове за живот у слободи својој и свој осталој деци. Обоје су стрељани новембра 1941. године после суровог мучења, на различитим местима, у размаку од двадесетак дана (*На рајшишћима и сирашћима*, 1985: 468–471).

за иновацијама и новим контактима. Сарадња са низом домаћих и иностраних установа интензивно се шири, што само потврђује свест о томе да је квалитет курикулума и наставног процеса на овом факултету неодвојив од међународне сарадње, истраживачког и пројектног рада и, што је кључно, флексибилности и отворености.

Отвореност за утицаје добрих образовних пракси Европе и света несумњиво чини непрекинуту нит развоја установе од Аџића до данас. Било је наставника који су на свом професионалном и животном путу, или стицајем околности, проводили одређено време школујући се и радећи у другим земљама. И они су свакако уносили у свој систем рада и живот и рад Школе, Академије и Факултета неке храбре иновације или елементе дотад у Србији непознате.

Тридесетих година 20. века, професор српског језика и књижевности Милутин Тодоровић током целог полугодишта није одржао ниједно предавање. Ученици, навикли на наставничко „декламовање”, нису се испрва сналазили пред професором који с њима „само разговара. Или, тачније, ноншалантно шета између редова клупа, руку забачених за леђа, и пита нас: шта је то књижевност, како се дели, шта је уметност, стил, стилске фигуре... И тако из часа у час, сократовски, ништа се не записује, ни на табли, ни у свескама. Домаћих задатака нема [...] Тешко је поверовати да је он могао бити убеђен у оправданост дијалога као искључивог метода. Вероватније је то био неки његов протест против монолога као традиционалног метода на који смо били и ми ученици навикли и који смо од њега узалудно очекивали”.¹⁷

Своју професионалну храброст овај професор касније је пренео и на други план. Био је први командант истакнутог Космајског одреда (в. Гончин 1997). Стрељан је код Ваљева крајем 1941. године. По њему и његовој супрузи¹⁸ данас се зове Основна школа „Милутин и Драгиња Тодоровић” у Крагујевцу, једна од вежбаоница са којом управа, наставници и студенти остварују изузетно успешну сарадњу.

После готово једанаест деценија образовања учитеља, Факултет педагошких наука у Јагодини значајно је проширио своје програме и капацитете креиравши низ акредитованих студијских програма. Данас се на овој високошколској установи реализују три студијска програма основних академских студија: *Учишћел и Васшћишћач у шћредшћколским усшћановама* (четворогодишњи) и *Васшћишћач у домовима* (трогодишњи). Поред три студијска програма мастер студија који се надовезују на основне студије (*Учишћел, Васшћишћач у шћредшћколским усшћановама* и *Васшћишћач у домовима*), на Факултету се реализују и три мастер студијска програма намењена широком кругу полазника: *Образовне шћолишћике, Лидершћтво у образовању и Образовање шћрофесора шћредметшћне насшћаве*. Докторске студије из области методике наставе имају, поред обавезних предмета, и три предметна подручја: Методика српског језика и књижевности, Методика физичког васпитања и Методика наставе природе и друштва.

На Факултету педагошких наука 2015. године формиран је Центар за иновације и развој курикулума као засебна организациона јединица чија је основна делатност усмерена на два програмска подручја: развој Факултета и професионални развој запослених у образовању.

*Наука о васпитању постаје у новије доба
све више правом науком*

(Ашић 1909: XIII)

Професори Учитељске школе (Београд, 1896); трећи с лева стоји Сретен Ацић, а сасвим десно седи Јован Миодроговић

На претходној страни:
зграда јагодинске Учитељске школе,
двадесетих година 20. века

Научноистраживачки рад од постанка Школе до данас

Школовани у Бечу, Лајпцигу, Цириху, Паризу, Халеу, Јени, Будимпешти, први професори Мушке учитељске школе у Јагодини донели су са собом дух истраживача, научника који су били аутори бројних чланака и књига из својих области, а неретко и преводиоци стручне литературе. Њихов рад био је важан сегмент полазних основа за развој науке у Србији.

Оснивач Школе, Сретен Ацић, био је први Србин који је слушао психологију и педагогију на бечком Педагогијуму, те не чуди што је Школа била остварење педагошког концепта *радне школе* – школе „упућивања, посматрања, учења, творења и дружбе” (*Споменица* 1939). Сам Ацић, „истраживачки дух са енциклопедијским образовањем, који у свом послу не познаје стереотипне калупе већ тражи нове методе рада” (Исто: 90), од самог оснивања Школе поставио је научноистраживачки рад као неизоставни темељ на којем ће се градити квалитетна настава. Истичући његову свестраност, његов наследник Драгољуб Петровић пише: „Кад човек чита његове књижевне производе *Пољска учионица, Медоносно шибље и дрвце* и *Лековиће биљке у Јуџославији*, штампане о трошку Подмлатка Црвеног крста и Министарства народног здравља и пољопривреде, не може веровати да их је писала личност којој је струка педагогика” (Исто: 91).

Истрајно Ацићево опредељење за непрекидно изучавање и преиспитивање васпитно-образовног рада видљиво је већ у почетном сегменту првог годишњег извештаја о раду Школе. Тај део извештаја је својеврсна збирка стручних текстова наставника: „Пластичко причање” Сретена Ацића, „Утисци манастира Манасије” Светислава Матића, „Читање књижевних састава” Луке Зрнића, „Први захтеви за правилно учење певања” Владимира Ђорђевића, „О црквеном певању” јеромонаха Дамаскина Поповића, „О шећерној репи” Милорада Тројановића и „Задатак уметности у васпитању” Ђуре Бранковића. У доба када су се српска педагогија, дидактика и методике развијале, професори јагодинске Учитељске школе свакако су осетили професионалну одговорност да разраде поједина питања васпитно-образовног процеса и оставе их наследницима као заматак српског истраживачког рада у овим областима.

Са пуном свешћу о потреби да наставници овладају методологијом педагошких истраживања и о потреби сталног усавршавања, Ацић у тексту „Пластичко причање” посредно показује који су најважнији елементи истраживања:

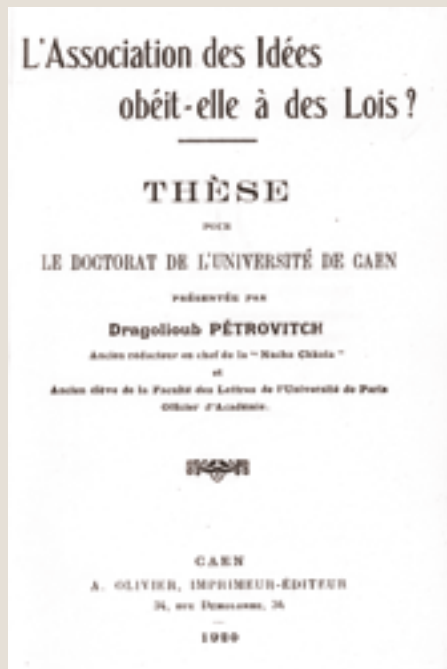
„Исцрпна правила о овој важној вештини, о пластичком причању, није – бар колико је мени познато – још нико поставио. [...] Ова правила за цело неће бити исцрпна, али, онолико колико их је, чини ми се да се могу у свему доказати искуством и објаснити науком. Посматрање људи из народа кад

¹⁹ Наслов овог поглавља јесте наслов првог одељка књиге *Ојшћа педагогика* Војислава Младеновића.

Др Драгољуб Петровић, ђак, професор и управитељ Учитељске школе у Јагодини

²⁰ У другој свесци часописа *Узданица* за 2018. годину објављује се библиографија Ацићевих публикованих и необјављених радова аутора Оливера Ђорђевића (у штампи).

Насловна страна доктората Драгољуба Петровића

приповедају и посматрање деце кад саопштавају своје мисли даје најлепши емпиријски материјал за студовање овога питања и постављање ових правила [...] Узан оквир овога чланчића не допушта, наравно, да се то доказивање и објашњавање наведе нашироко и надугачко, стога ће се сав теоријски увод изоставити па ће се овде одмах прећи на излагање самих правила о пластичкоме причању у народној школи а узгред ће се додиривати емпиријске потврде и научно објашњење, само у колико то буде најпотребније” (*Годишњи извештај 1898/1899*: 4–5).

Ацићева библиографија, а пре свега његов говор на отварању Учитељске школе у Јагодини показује његову изузетну истраживачку и стручну активност.²⁰ Његова дела данас се ишчитавају као својеврсни манифест нове педагошке мисли, нове парадигме у образовању учитеља и васпитача која је усмерена на исходе, али и актуелни приступ у модерном образовању – наставника као рефлексивног практичара, односно истраживача сопствене педагошке праксе.

Такав наставнички кадар, састављен од људи широког образовања који су, пре свега, имали визију да Србији обезбеде квалитетне учитеље, омогућио је и својим ђацима да стекну врхунско образовање на елитним европским универзитетима.

Један од таквих ђака, касније наставник и управитељ Мушке учитељске школе у Јагодини, јесте Драгољуб Петровић. После Балканског рата започео је студије психолошко-педагошких наука у Цириху. Вративши се у Србију у време Првог светског рата, као добровољац прелази Албанију. Са Крфа бива упућен у Алжир да обавља дужност шефа српске групе и васпитача за српске ђаке. Године 1917. премештен је у Француску, на колеж Сен Марселин, са истим задужењима. После рата наставља и завршава студије хуманистичких наука у Паризу. Докторирао је у Француској, одбранивши дисертацију под називом *L'Association des Idées obéit-elle à des Lois? (Да ли је веза међу идејама и одговарајућим законитостима?)*.²¹ Петровић посвећује своју докторску тезу француским војницима палим на Балкану у Великом рату „за слободу и јединство српског народа”.²² Иако је показао велики успех на студијама и докторату у Француској, па и одликован Академском палмом и стекао титулу *Officier d'Académie*, Петровић се враћа у Србију. Године 1920. постављен је за суплента Мушке учитељске школе, а 1925. за управитеља. Бавио се и истраживачким радом и објавио велики број (око 160) стручних чланака (према Здравковић 1999). О његовом успеху у вођењу Школе сведоче речи Сретена Ацића „да га је његов Драгољуб стигао и прстигао за три копча” (Здравковић 1999: 46). А о визионарској личности и величини његове педагошке мисли говори то што се још 1908. залагао за универзитетско образовање учитеља. У чланку „Дајте нам школу”, објављеном у часопису *Наша школа*, вагрено позива:

„Дајте нам школу! Просветни реакционари нашли су да је преко потребно затворити пред учитељима универзитетска врата. Место да учитеља наоружају академском спремом, да би могао, као буктиња, да обасја сав живот народни, они су га деградирани на степен последњег државног службеника. Срећне земље с чашћу и предусретљивошћу отварају пред учитељем широм врата свих просветних и универзитетских завода. Школу, школу нам дајте!” (Исто: 42).

Осамдесет пет година касније, Србија уводи универзитетско образовање за учитеље.

Петровић је централна фигура у *Књизи сећања*²³ ученика који су се у Школи образовали између два светска рата. Памтили су га пре свега по изузетном радном елану, строгости, по томе што је у свако доба дана и ноћи свуда био присутан, и када то нико није очекивао. Међутим, памтили су га и по готово невероватним иновацијама које је унео у интернатску свакодневицу.²⁴

Војислав Младеновић је такође био и ђак и професор Школе. Завршио је Учитељску школу у Јагодини у првом колу, 1902. године, а педагошке науке студирао у Швајцарској. У Цириху је 1921. године „с великом похвалом” одбранио докторску дисертацију *Über die Grundlage der Erziehungslehre*. Књига је дочекана са великом пажњом европске јавности, а већ 1922. године објављује се њен превод на српски (*О основи науке о васпитању*). У напомени уз прво издање, борећи се за научно утемељење педагогије код нас, Младеновић децембра 1921. године у Јагодини пише: „У нашој се педагошкој књижевности опажа извесно неповерење према педагошкој теорији. Нарочито се после рата, изгледа, одомаћило мишљење да се настава и васпитање могу разумно и успешно да организују и без теорије, тј. без начелних погледа на све многобројне проблеме који се неизбежно појављују при спровођењу такве организације. Такво је мишљење врло популарно и лако разумљиво нарочито у данашње време које се радо задржава на површини, немајући ни воље ни снаге за дубље улажење у ствари” (Младеновић 1932: 5).

У предговору другом издању, 1932. године, наводи да га је велики успех књиге у Европи навео да публикује и друго издање: „Њу су не само наша стручна штампа него и 17 часописа и органа највећих учитељских удружења у Немачкој, Аустрији, Швајцарској и Чехословачкој приказала и препоручила с највећом похвалом и пуним признањем њене вредности” (Младеновић 1932: 9).²⁵

И у књизи *Општа педагогика* (Младеновић 1936) видљив је наставак његовог опредељења да ради на научном утемељењу педагогије. Већ у првом поглављу (*Увод*) он у потпоглављу „Педагогика као наука” одређује појам и област педагогике, њен положај међу осталим наукама, однос теорије и праксе и њену дисциплинарну „поделу”. Даје и напомене о потреби уједначавања терминологије и утврђивања прецизног термилошког апарата.²⁶ У овој књизи Младеновић говори и о свом професору Сретену Ацићу, и то у два наврата. Једном у напомени везаној за увођење ручног рада у народне школе („Први заступници рада ове врсте у Србији били су Сретен М. Ацић (1855–1933) и Јован С. Јовановић”)²⁷ и други пут у следећој напомени: „Кратко, а верно и лепо оцртао је Срет. М. Ацић у сличици 'Наш јединац' како су тешке последице размажености, а како се лако и наивно допушта да оне наступе. Исто тако и сликом 'Сувишна брига' (у својим 'Васпитачевим забелешкама', Београд, 1909, стр. 13 и 59, писаним према личном искуству у пракси)”²⁸.

Младеновић је свакако један од најистакнутијих педагога свога доба који је улагао велике напоре да идеје највећих светских педагога прилагоди и савременој педагогији и педагошкој пракси у Србији (в. Радулашки 1982; Радулашки 1993). Био је и начелник и инспектор Министарства просвете. Истицао је да „почетну тачку за васпитање” чини „особеност детиња”, те да јој васпитач мора прићи као клици душевног живота којој треба да приноси хранљиве материје. Овакве паралеле које је градио између „васпитања и вртларства – као Дјуи у *Васпитању и демократији*” (Петровић 2016: 161), можда и није првобитно попримио од Дјуија. Можда их је као идеју понео из Мушке учитељске школе у Јагодини, из *завода* великог педагога и ботаничара Сретена Ацића.

Др Војислав Младеновић, ђак и професор Учитељске школе у Јагодини

²¹ *L'Association des Idées obéit-elle à des Lois?*, thèse pour le doctorat de l'Université de Caen, présentée par Dragolioub Pétrouitch, Caen, A. Olivier, Imprimeur-éditeur, 1920.

²² „À la glorieuse mémoire des soldats français tombés dans les Balkans pendant la grande guerre 1914–1918 pour la liberté et l'unité de la nation serbe.”

²³ *Књига сећања* је драгоцен извор нарративне грађе о раду Учитељске школе у Јагодини. То је необјављени рукопис у којем су сакупљене усмене преко двадесет некадашњих ученика Школе који су је похађали у периоду између 1920. и 1941. године. Текстове је прикупио и књигу уредио један од ђака из тога доба, Драгиша Марковић. Један од пет примерака никада необјављене *Књиге сећања* за живота је дао хроничару старе Јагодине Нинославу Станојловићу, који је љубазно уступио ауторима.

²⁴ Успомене у *Књизи сећања* сведоче да је Петровић, чија је девиза била *Радиши се мора, живети се не мора*, под утицајем образовања и живота у Француској, дозволио ђацима да пију вино са школског имања у чијој су производњи и сами учествовали. Знајући да забрана може бити само контрапродуктивна, дозволио је ђацима да пуше у посебно ограђеном простору како се не би „двоструко тровали: и дуваном и амонијаком, јер је познато да ђаци пуше у тоалетима”. Његовом предлогу да се купи билијарски сто да ученици не би ради билијара посећивали кафане најштрије се успротивио Цветко Поповић, један од учесника Сарајевског атентата. Тако је Учитељска школа у Јагодини, што, наравно, није забележено у документима из тога доба, била „једина школа у Краљевини” у којој се радије помало попуштало младалачкој потреби за испробавањем нових ствари него изазивао отпор забранама.

Матуранти Учитељске школе пред полагање писменог испита са изаслаником Министарства просвете Сретеном Аџићем, директором др Драгољубом Петровићем и професорима, Јагодина, 1. јуна 1929.

²⁵ О томе сведоче и изводи из часописа у иностранству и Краљевини Југославији на крају овог издања. Извод (преведен у књизи) из једног немачког часописа гласи: „Младеновић је као странац – Србин – предузео да све, што су немачки мужеви у последњем веку учили о битности и смеру васпитања, испита и критички процени... Књигу вреди читати већ и због тога што покреће на нова размишљања о питањима васпитања”.

²⁶ „Ма да је употреба речи на крају крајева ствар онога који их употребљава, те је довољно да само објасни како их употребљава, ипак би за прецизан научни рад и избегавање неспоразума извесно било потребно да се утврде технички термини који би ушли у општу употребу. Засад смо још далеко од тога.” (Младеновић 1936: 104)

²⁷ Напомена бр. 46 (Младеновић 1936: 742)

²⁸ Напомена бр. 43 (Младеновић 1936: 744)

²⁹ Прота Анђелковић није „ратовао” само против Белића. У новинама *Време*, у рубрици „Из суда”, налази се чланак у којем је он опет један од главних актера. Чланак је насловљен „Теолошки спор протe г. Добросава Ковачевића и г. Милоша Анђелковића око једног верског уибеника” и у њему можемо

Било је и ватрених полемичара који су, бритки на језику и оштри на перу, непоколебљиво бранили своја стручна уверења, ако затреба и пред судом. Прота Милош Анђелковић, „предавач, суплент и професор” који је предавао „хришћанску науку, црквено појање, црквено словенско читање и руски језик” (*Двадесетипетогодишњица*, 41) био је, очигледно, велики заљубљеник у свој матерњи језик. Прота Анђелковић 1907. године покреће часопис *Бранич српској или хрватској језика*, у чијем поднаслову стоји „први лингвистички лист, искључиво за исправљање погрешака у језику и правопису српском или хрватском”. Потписује га као уредник и поред свог имена додаје: „професор јагодинске учитељске школе”. Већ у првом броју прота Анђелковић објавиће критички осврт на Белићеву књигу *Дијалектши Источне и Јужне Србије* (*Бранич*, год. I, бр. 1, од 1.1. 1907). Јасно је да се сукоб међу њима заоштравао јер је завршио судским тужбама и претресима. У новинама *Правда* (бр. 269 од 4.10.1927, стр. 6) готово читава страна посвећена је рочишту поводом сукоба протe Анђелковића, тада већ пензионисаног начелника Министарства вера, и Белића, филолошког колоса и секретара Академије наука. Прота није смањивао своју ватреност. Оптуживао је Белића, како новинар преноси, зато што је у *Дијалектима Источне и Јужне Србије* „на страни 61, доказивао да се Шопови по језику и етнолошким особинама одликују од Срба и приближују се маћедонским и бугарским Словенима!”, зато што није подржао идеју о ћирилицы као заједничком писму свих Словена, да је написао „кривопис” а не правопис... И Академију наука оптужује за неадекватан однос према ћирилици, додајући: „Академија наука је много крива што се данас у наш језик и нашу књижевност увлаче страшне језичке и правописне грешке”. Можда је најзанимљивија његова оптужба против Белића да „дисквалификује и омаловажава” наше највеће филологе. Њу аргументује тиме што је (у правопису из 1923. године) Белић „мењао Д у Т пред словом С” и додаје: „Срећан је г. Белић, колико је тежак, што Вук није данас жив”. Из свега ће, наравно, љутити прота извести закључак да Белић уопште није и не може бити Србин.²⁹ Бескомпромисни

катихета јагодинске учитељске школе, који је преминуо 1931. године,³⁰ није дочекао *Правопис* из 1960, који после тридесет седам година враћа изузетак од једначења по звучности, познат данас и најмлађим основцима: „Ако се *g* нађе испред *c* или *ш*, оно у писму остаје неизмењено, ма у коме се положају у речи налазило” (*Правопис* 1960: 63). Један од једанаесторице аутора *Правописа* (чланова Правописне комисије) јесте Александар Белић.

Најзначајнији историчари који су дали кључни допринос изучавању историје Јагодине били су професори Учитељске школе. То су Емило Цветић, први истраживач историје овога краја, и Душан Дуја Вукићевић, оснивач Завичајног музеја у Јагодини.

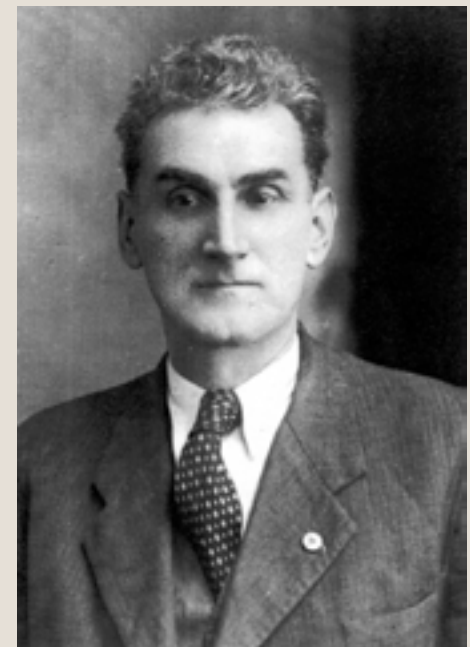
Професор Емило Цветић предавао је као „суплент и професор, од 1. септ. 1903. Српски језик с књижевношћу, историју и земљопис” (*Двадесетипетогодишњица МУШЈ*: 42). У Јагодини је провео дванаест година, али је за то кратко време граду дао много као „зачетник научног и методолошког приступа проучавању богате прошлости Јагодине и животописа знаменитих Јагодинаца” (Станојловић 2010–2011: 65). Његови чланци и студије делом су објављени у извештајима о раду Српске краљевске мушке учитељске школе од школске 1902–1903. па до 1909–1910. године („Стара Јагодина”, „Споменици старе Јагодине”, „Споменици Јагодине”). То су први прави истраживачки, методолошки конзистентни радови о прошлости овог града, засновани „искључиво на оригиналној историјској грађи, сећањима старих Јагодинаца и релевантној литератури” (Станојловић 2010–2011: 65).

Готово пола века после Цветића, 1951. године, у Учитељску школу долази професор историје Душан Дуја Вукићевић. Уз професорски рад, бави се и низом других активности. Између осталог, „руководи научном групом археолога и историчара и изводи забавно-научне екскурзије. За ученике и наставнике школе организује прославе државних и народних празника. Држи предавања на Народном универзитету [...] Почетком 1954. године изабран је за председника Одбора за прославу стопедесетогодишњице Првог српског устанка, активно учествујући у обележавању овог значајног јубилеја” (Грбовић 2003: 139–140). Његов несумњиво највећи допринос јесте што је његова археолошко-историјска збирка коју је формирао као професор Учитељске школе била и прва збирка Завичајног музеја у Јагодини, за чије се оснивање Вукићевић, као велики заљубљеник у музејску делатност и њен неуморни популаризатор, изузетно залагао. Био је први управник Музеја и на том месту остаје до пензионисања. Крајем шесте деценије двадестог века он је „на преко 1500 дактилографисаних страна написао *Хронику Свећозарева* приказујући прошлост Јагодине од праисторије до 1945. године. Иако рукопис ни до данас није публикован, био је грађа коју су често користили многи истраживачи” (Грбовић 2014: 8).³¹

Истраживачки дух и просветитељске тежње нису одликовали само професоре Мушке учитељске школе у Јагодини. У окружењу радозналих људи, готово ренесансног духа и свестраности, школа је на неки начин морала подстаћи и остале запослене да се са пуно елана баве проучавањем традиције, али и промовисањем иновација. На самим почецима у ред оваквих радозналаца и просветитеља уписује се млади стручњак Милован Милорадовић, који је по завршеној Краљевској српској школи за винодеље и воћарство 1899. године дошао у Јагодину, у новоосновани Воћни расадник. Радио је и као вртар у Учитељској школи до 1918. године (*Двадесетипетогодишњица МУШЈ*: 46). Посвећен свом послу, уносио је иновације али и предано поучавао становништво. Остало је забележено да је његов допринос развоју пољопривреде у

јасно видети колико је прота заштравао своје перо у намери да непоколебљиво брани науку и стручну честитост. Новине, на име, наводе да је „брошуру” коју је објавио поводом спорног уџбеника насловио „Галерија незнања и плагијата”, да је реч „плагијатор” поновио више пута и на суду, додајући јој „епитете: ненадмашан, ординарни”. Своје захтеве веома јасно, са дозом љутње, формулише: „Ја тражим, да прота Ковачевић своју професорску диплому окачи на реп мачку треће београдске гимназије, где предаје верску наставу” (*Време*, од 12.2.1928, стр. 10)

³⁰ Детаљније податке о Милошу Анђелковићу в. у: Станојловић (2009).

Душан Вукићевић, професор Учитељске школе и први директор Завичајног музеја у Јагодини

³¹ Занимљиво је да је још један Јагодинац био велики поштовалац музејске делатности. То је чувени трговац и политичар Стеван Стевча Михаиловић (1806–1888), који је своју кућу у Београду поконио „својој земљи за научне потребе”. У тој кући основан је Етнографски музеј 1901. године. Текст у првој књизи *Гласника Етнографског музеја* овом задужбиниру посвећује нико други до Емило Цветић (Цветић 1926).

Милован Милорадовић, економ Учитељске школе, на школском имању (Јагодина, око 1910)

³² „Овим предавањем руководио је [...] г. Милован Милорадовић, управник лоз. расадника из Јагодине. Предавање је испало преко сваког очекивања, јер је исто г. Милорадовић изводио са таквом умешношћу и лакоћом да је слушаоце тиме толико заинтересовао, да су они по свршеном предавању упућивали г. Милорадовићу поједина питања ради објашњења, која им је он давао тако прецизно и разумљивим језиком, да су се после овога сви присутни задовољно разишли” (Тежак, 39, стр. 309)

³³ Чланак у новинама *Тежак*, бр. 14, од 15.7.1928. године је некролог објављен поводом смрти М. Милорадовића. Потписује га Бор. Љ. Нешић.

³⁴ „Уџбеника за учитељски факултет нема. [...] У току су договори актива наставника учитељских факултета о изради уџбеника.” (*Информација о раду*, 1994)

³⁵ Министарство је у документу са назнаком „Поверљиво!” захтевало да факултети организују наставу тако да „се оствари што мање истовремено присуство већег броја студената у објектима факултета” (документ није заведен, а чува се у архиви Факултета).

Србији изузетан, да је приредио бројне изложбе, одржао и организовао многа предавања, између осталог и ђацима учитељских школа (в. нпр. *Тежак*, бр. 43, стр. 1–2; бр. 28, стр. 223; бр. 51, стр. 406). Његове колеге агрономи нису штедели речи хвале, посебно када је у питању његово умеће преношења знања.³²

Његова улога у неговању парка Учитељске школе била је велика: „Као економ вртар учитељске школе у Јагодина, Милован је као први сарадник ондашњег управитеља, ове у оно време најуређеније учит. школе у Србији, вредног г. Срете Хаџића, оставио толико лепих и данас видних успомена, на уређењу школског дворишта и имања” (*Тежак*, 14, стр. 457).³³ Као пасионирани фотограф-аматер, Милорадовић је 1910. године снимио фотографију *Пољед с узвишења на имање Учитељске школе*. Сачуване су и његове потресне фотографије које је начинио као учесник балканских и Првог светског рата, из којих излази са чином резервног мајора (Здравковић 1993), да би касније напредовао до резервног пешадијског потпуковника. Одликован је „сребреном и златном медаљом за храброст и орденом Белог Орла са мачевима V реда” (*Тежак*, 14, стр. 458).

Професори Мушке јагодинске учитељске школе још од самог њеног оснивања велику пажњу посвећивали су, дакле, развоју педагогије и својих струка, али после тог првог научно-стручног замаха и полета наилазе периоди у којима је требало решавати егзистенцијалне проблеме Школе и просвете у Србији. Примарни проблеми били су подизање Школе после сваког рата и обезбеђивање учитељског кадра у послератним годинама.

Од 1993. године, када су установе за образовање учитеља ушле у оквире универзитетског образовања, може се говорити о систематском научноистраживачком раду наставника и сарадника. Факултет је, као новонастала високошколска установа, опет био пред изазовима егзистенцијалних проблема као што су обезбеђивање кадра и услова за рад. На самим почецима требало је обезбедити уџбенике и приручнике, те су се наставници тој потреби посветили с пуном пажњом.³⁴ Међутим, током двадесетпетогодишње укључености у универзитетско образовање, научни рад је учврстио своје место у раду установе. Већ од почетка постојања Факултета одржавани су округли столови и научни скупови, чије су теме биле довољно обухватне да сагледају образовање учитеља у сасвим новом контексту и упореде традиционалне са иновативним моделима наставе (в. *Годишњи извештај 1994/1995; 1995/1996*). Већ 1996. године Факултет се укључује у пројекат Министарства за науку и технологију Републике Србије *Чиниоци и индикатори ефикасности и методе унапређивања основног васпитања и образовања*, као носилац потпројекта. У истом периоду, низом научноистраживачких и издавачких пројеката припреман је велики јубилеј установе – стогодишњица образовања учитеља у Јагодина, а Факултет има и активну сарадњу са Руском академијом образовања у Москви. Драгоцени сарадници Факултета од самог оснивања били су најзначајнији српски педагози попут Јована Ђорђевића, Николе Поткоњака, Велизара Недовића.

Недуго после овог полетног научноистраживачког периода, долази до поновних потешкоћа. Рат, бомбардовање, небезбедни услови рада довели су до тога да се, по поверљивом упутству Министарства, сачини Програм рада Факултета у ратним условима.³⁵ Те изузетно тешке године нису, међутим, умањиле оптимизам. Готово анахроно данас делује реченица из 2000. године којом провејава одушевљење због велике новине: „Крајем 1999. Факултет је прикључен на глобални систем рачунарских мрежа Интернет, чиме су

створени услови да научна и стручна јавност има увид у наставни и научни рад Факултета, а наставници и сарадници да прате научна достигнућа код нас и у свету” (*Годишњи извештај 1999/2000*).

О енергији и ентузијазму сведочи и чињеница да је Факултет педагошких наука од самог почетка система акредитације научноистраживачких организација у Србији нашао своје место у Регистру научноистраживачких организација у Републици Србији. Први пут је акредитован Одлуком Министарства науке и заштите животне средине Републике Србије 2007. године, а од тада континуирано задржава овај статус периодичним акредитацијама у редовном поступку.

На Факултету се научноистраживачка, уметничка и стручна делатност одвијају у оним областима наука и уметности које су релевантне за образовање учитеља и васпитача. Ова област рада тесно је повезана са унапређењем наставе, с обзиром на то да полазиште иновација у наставном процесу представљају подаци и закључци добијени систематским истраживачким радом у области дизајна курикулума, концепције професионалне праксе студената, компетенција свршених студената и садржаја студијских програма.

Научноистраживачки рад остварује се у оквиру основних, примењених и развојних истраживања. Значајне су индивидуалне активности наставника и сарадника, које су нужан предуслов за радни однос и стицање звања. На том пољу, наставници и сарадници публикују оригиналне научне, стручне и прегледне радове, приказе и критике у високоранжираним часописима, тематским зборницима и другим публикацијима, како националним тако и међународним. Из године у годину тај број расте јер јачају и истраживачки капацитети запослених и самог Факултета. Само у току школске 2016/2017. године наставници и сарадници објавили су 72 рада у домаћим и 48 радова у иностраним часописима (*Годишњи извештај 2016/2017*).

Кључна поља тимски организоване научне делатности јесу: научноистраживачки пројекти, организација научних скупова, конференција и округлих столова, институционална сарадња у оквиру развојних пројеката, билатерална и мултилатерална сарадња са сродним установама у земљи и иностранству. Велики удео у активностима издавачке делатности Факултета чине научне публикације.

Будући да на Факултету, због интердисциплинарне природе самих студија, раде наставници и сарадници разноврсних научних профила, формирају се тимови који се сараднички баве комплексним темама у васпитно-образовном раду. Њихове активности везане су најчешће за мултидисциплинарна истраживања и програме промоције науке.

Факултет развија научну сарадњу са факултетима који се баве сродним дисциплинама и институтима који се баве образовањем, шири мрежу учешћа у интернационалним пројектима и пројектима које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Факултет је први пут од свог оснивања постао носилац научног пројекта који припада интегралним интердисциплинарним истраживањима, под називом *Ефектни примене физичке активности на локомоторни, метаболички, психосоцијални и васпитни стањус популације Србије*. Пројекат се остварује под покровитељством Министарства просвете, науке и технолошког развоја у циклусу истраживања 2011–2019, у сарадњи са Медицинским факултетом у Београду, Институтом за нуклеарне науке у Винчи, као и низом других угледних научних и високошколских институција у Србији.

Научноистраживачки рад данас: гостујући професор Марцори Розенберг (САД) са студентима Факултета педагошких наука (2017); најава за медије пред отварање Округлог стола „Сввременост педагошких идеја Сретена Ацића” (октобар 2018)

Библиотека Факултета педагошких наука
увек је доступна студентима.

Тренутно је на 11 научноистраживачких пројеката Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије ангажовано укупно 13 наставника и сарадника Факултета, на којима остварују запажене резултате. На Факултету је реализован и део активности на ФП7 пројекту *Fibonacci*, а Факултет је постао регионални центар за промоцију и дисеминацију инквјери метода у настави природних наука. С обзиром на то да образовање учитеља и васпитача у уметничким областима чини неизоставни део студијских програма, квалитету уметничког рада на Факултету посвећује се значајна пажња тако да се и за истраживачке и за уметничке активности непрестано унапређују материјални и технички услови рада – обезбеђен је адекватан простор и опрема, приступ интернету, видеоконференцијска опрема, приступ Кобсон бази (са Факултета и преко налога за удаљени приступ), жива међубиблиотечка размена и више него адекватна техничка подршка запослених ван наставе. Највећи део опреме набављен је средствима међународних пројеката у којима Факултет активно учествује.

Опремљеност наставним средствима и најсавременијом техником од самих почетака била је један од приоритета како би се омогућили услови за стручни и истраживачки рад наставника и оптимално окружење у којем ће ученици, касније студенти, стицати своја знања.³⁶

Библиотека Факултета педагошких наука располаже са око 40 500 наслова и фондом ретких и старих књига и представља драгоцен извор литературе и грађе за све истраживаче. Савремена литература, као један од најзначајнијих предуслова за квалитетан истраживачки рад, на располагању је и запосленима и студентима, а обнављање њеног фонда један је од приоритета Факултета. Библиотека чува и обрађује легат и рукописе Сретена Аџића.

Један од веома значајних резултата тимског духа и истраживачке радозналости јесу научни скупови који се на Факултету одржавају најмање два пута годишње и окупљају истраживаче из Србије, региона и света. Скупови, конференције, округли столови и други модели сусрета са колегама за теме имају све области заступљене на Факултету. Већ су традиционални и у научној јавности препознатљиви скупови из области књижевности за децу (*Књижевности за децу у науци и настави*, одржава се бијенално већ 10 година), наставе енглеског језика на најмлађем узрасту, методике наставе математике.

³⁶ „Као ретко која школа у то време, па и данас, наша Учитељска школа имала је кабинете за све предмете. Специјализована учионица за биологију имала је сва учила неопходна за изучавање ове науке. Нама ученицима посебно је био занимљив скелет у природној величини. Звали смо га *Милисав*. Мислим да му то име нисмо дали ми, већ смо га наследили од старијих другова и другарица. Кад смо хтели да направимо неку шалу, обукли бисмо га као правог ученика. [...] Тако обученог Милисава једном смо примакли катедри и чекали да дође професорка Милијана. Одмах по уласку она је, као и обично, рекла: „Седите, децо!” Сви седоше осим Милисава. Професорка му се обрати: „Зашто ти, дете не седнеш?” [...] Милисав стоји и даље, а она тек тада погледа у „ђака” поред катедре. Трудећи се да изгледа љутито и строго, запретила нам је да то више не чинимо, али се истог тренутка окренула према зиду јер, као ни ми, није могла да задржи смех.” (успомене Радмиле Ђорђевић, у: Тешић 2008: 153–154). Наравно, раније генерације истом шалом збуњивале су свог професора биологије Јакова Ивановића (џика Јашу). За „Милисава” је везан низ анегдота. У Крушевцу, у васпитно-поправном дому један модел скелета такође је носио име Милисав. Покушавајући да реше енигму истог имена модела скелета, у октобру 2018. године пензионисани наставници и васпитачи крушевачког дома досетили су се да је џика Јашин син Александар радио у том дому као наставник српског језика, те да је, највероватније, Милисаву дао име које је његов отац доделио моделу јагодинске Учитељске школе (по ученику Милисаву који је био веома мршав).

Истраживачка конференција „Историја математике у математичком образовању” (Факултет педагошких наука у Јагодини, 2018)

Сваке године организују се и скупови који окупљају излагаче – психологе, педагоге, филозофе, социологе и, наравно, методичаре – који својим истраживањима доприносе развоју образовања на најширем плану. Такви скупови су, да наведемо само неколико примера, *Савремено предшколско васпитање и образовање: изазови и дилеме* (2016), *Унапређивање квалитета образовања у основним школама* у сарадњи са Институтом за педагошка истраживања и Заводом за унапређивање образовања и васпитања (2016), *Округли сто Савремености педагошких идеја Срећена Аџића* (2018), два скупа везана за филозофију медија (2017. и 2018) у сарадњи са Естетичким друштвом Србије, Факултетом драмских уметности у Београду и НВО „Млади грашак”. Сва ова окупљања на којима се Факултет традиционално препознаје као добар домаћин и на којима су драги гости не само најзначајнија имена из националног истраживачког миљеа, него и најмлађи истраживачи, почев од 2008. године подржава Министарство науке. Конференције из области наставе енглеског језика подржавају, препознајући њихов квалитет, и Британски савет и Амбасада Сједињених Америчких Држава. Међународна конференција *Teaching English to Young Learners: Assessment and Learning* одржана је на Факултету 2015. године. Конференцији је присуствовало близу 100 учесника, од којих су 37 били излагачи из 11 иностраних држава: Велике Британије, Грчке, Шведске, Мађарске, Пољске, Белорусије, Хрватске, Македоније, Босне и Херцеговине, Чешке и Сједињених Америчких Држава. Свако дружење и размена искустава ове врсте изнедри по један зборник радова у високим категоријама.

Студенти у раду са најмлађима (2016)

Консултант Министарства науке Стив Квори, радионица на Факултету (2010)

Најтежња веза између научноистраживачког рада и будућег позива студената Факултета педагошких наука остварује се путем бројних програма промоције и популаризације науке. Од првог конкурса Министарства науке за ову врсту пројеката (касније у надлежности Центра за промоцију и популаризацију науке), када је Факултет реализовао пројекат *Подстицање интересовања деце за проучавање природних феномена – од експеримента до софтвера* (2009), активности које најмлађима представљају науку у забавном облику редовно су одржаване уз подршку Министарства и Центра. Године 2018. Факултет педагошких наука у Јагодини, захваљујући иновативним идејама и пројектима НУМ тима, који чине наставници природних наука, уметности и математике Факултета, у конкуренцији бројних факултета и института добија награду Центра за промоцију и популаризацију науке за допринос и достигнућа у популаризацији науке за експонат НУМ магнетни сто.

Чланови НУМ тима на додели награда Центра за промоцију науке (Универзитет у Београду, 2018)

Студенти, наставници и сарадници Факултета осмишљавају низ програма којима приближавају истраживање деци и младима: успешно учествују на манифестацији *Ноћ истраживача*, на интернационалном семинару *Рука у шесту – експериментални рад на пољу наше природне науке* учитељи, професори и најмлађи имали су прилику да експериментирају заједно са професорком са Сорбоне Сесил де Осон (2010), одржавају се квизови знања из области математике, природних наука и уметности за најмлађе ученике ја-годинских основних школа. На Факултету се приређују едукативне изложбе које су отворене за јавност, као што су *Лекције Марије Кири* у сарадњи са *Fibonacci* ФП 7 пројектом и Институтом за нуклеарне науке „Винча” (2012) и две изложбе о животу и књижевном делу Бранка Ђопића поводом стогодишњице његовог рођења. *Ботаничка слајалица Срејена Аџића* едукативни је експонат који представља уводницу у идеју да се парк Факултета претвори у зелену оазу града где ће најмлађи суграђани моћи да уче играјући се.

МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА

Део НУМ тима Факултета педагошких наука после доделе награде

На Факултету, у оквиру пројеката међународне сарадње, гостују бројни предавачи са најзначајнијих универзитета у Европи и Америци. Међу бројним гостујућим предавачима Факултет је 2017. и 2018. године имао задовољство да угости и др Снежану Лоренс, професора универзитета „Мидлсекс” у Лондону и члана Савета Британског друштва за историју математике. Она је одржала предавање „Лекције историје и боље разумевање математике” и том приликом изразила интересовање за даљу сарадњу наших факултета. Само у јесењем семестру 2018. године Факултет је угостио предаваче из Португалије, Немачке, Мађарске и Велике Британије, као и међународног експерта за образовање из Хелсинкија Арта Вахтоарија, који је на програму *Корак* (2004–2006) имао изузетно значајну улогу у реформама курикулума

Предавање Арта Вахтокарија (Универзитет у Хелсинкију) на Факултету педагошких наука у Јагодина, октобар 2018.

Факултета педагошких наука у Јагодина. Данас је Вахтокари не само стручњак који прати рад Факултета и консултант који се радо укључује у предстојеће реформе, већ, пре свега, пријатељ установе.

У оквиру међународне сарадње студенти Факултета имали су прилике да чују интересантне приче не само од универзитетских наставника, већ и од изузетних личности из других области. О спорту, образовању у различитим земљама, лету у космос и другим темама сазнавали су у непосредном контакту од неколико амбасадора (Сједињене Америчке Државе, Мексико, Венецуела), америчке астронауткиње Марше Ајвинс, Сенсеија Кенђи Шимизуа, последњег живог ученика оснивача аикида и многих других занимљивих особа са свих страна света.

Преко двадесет наставника Факултета педагошких наука у Јагодина држало је предавања студентима из целог света на универзитетима у Атини (Грчка), Порту (Португалија), Марбургу (Немачка), Билбау (Шпанија), Баји (Мађарска), Универзитету Мидлсекс у Лондону и на Међународном институту менаџмента на Кипру. Искуства у педагошком раду стицали су на програмима од Америке и Кине до Израела.

Таква размена добрих идеја потиче и од студената из Европе (Грчка, Шпанија, Аустрија, Финска, Мађарска) који бораве на Факултету у оквиру праксе или једносеместралних програма, али, у много већој мери, и од наших студената који одлазе преко међународних пројеката и програма у земље широм Европе, од Финске до Португалије. Почети активне размене студената везани су за финско-српски програм *Корак*, када су студенти Факултета педагошких наука иницирали размену студената са Универзитетом у Хелсинкију, те је петоро студената из Јагодине боравило у Хелсинкију, а праксу у Јагодина обавило је троје студената из Хелсинкија. Они су „одржали низ часова на којима су осведочили сву методичку инвентивност образовног система из којег

Сенсеи Кенђи Шимизу на Факултету педагошких наука, 2017.

Страни студенти на пракси на Факултету педагошких наука у Јагодини 2018.

Студенти Факултета педагошких наука пред полазак на размену у трајању од једног семестра на универзитете у Марбургу (Немачка) и Порту (Португалија)

долазе” (*Годишњи извештај 2005/2006*: 45). Од тада, студенти основних и мастер студија Факултета боравили су на универзитетима у Финској, Данској, Мађарској, а по један семестар, почев од школске 2015/2016. године, преко двадесеторо њих похађа на универзитетима у Марбургу (Немачка), Баји (Мађарска) и Порту (Португалија).

У сарадњи са Педагошким факултетом у Копру, Универзитета у Приморском (Словенија), реализује се билатерални пројекат *Претходноставке и могућности развијања иновативних модела наставе у функцији остваривања транспарентности универзитетског образовања и подизања конкурентности на домаћем и иностраном тржишту знања*, на којем је ангажовано 25 наставника и сарадника Факултета.

Поред континуираног партнерства са европским универзитетима, Факултет успешно сарађује и са престижним универзитетима у Америци – Универзитетом Мериленд у Балтимору и Универзитетом „Џорџ Мејсон” у Вашингтону. Сарадња са Америчком амбасадом, која траје од 2012. године, фокусирана је на подршку програму сталног стручног усавршавања професора енглеског језика у оквиру пројекта *Тематска настава енглеског језика на млађем узрасту*. Факултет је 2017. године успоставио сарадњу и са аустријским Институтом за сертификацију немачког језика, по чијем програму студенти могу да се припреме за полагање овог испита у оквиру својих редовних активности.

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ

Факултет педагошких наука у Јагодини сваке године публикује низ издања. Од 2016. године издавачка делатност одвија се у оквиру посебног центра, чиме је процес припреме за штампу професионализован и реализује се унутрашњим капацитетима установе. На Факултету се велика пажња посвећује наставним публикацијама (уџбеницима и приручницима) и издањима промотивног и пригодног карактера, али научне публикације свакако имају посебно место у овој области рада.

Бројне монографије чији су аутори или коаутори наставници Факултета, а које задовољавају све научне стандарде, достојно настављају рад првих генерација професора Мушке учитељске школе у Јагодини. До сада су објављене монографије из готово свих научних области које се на Факултету изучавају. Монографије о самој установи публиковане су поводом сваког значајнијег јубилеја и представљају драгоцену грађу за истраживаче који се баве историјатом не само Школе, него и образовања у Србији. Посебно вредна издања припремљена су и објављена поводом стогодишњице образовања учитеља у Јагодини (1998).

Организујући научне скупове и конференције најмање два пута годишње, Факултет приређује и публикује зборнике радова са сваког скупа. Тако се библиотека Факултета, али и библиотеке других установа и истраживача, обогаћују квалитетним издањима која обрађују проблеме из низа научних дисциплина.

Изузетна пажња посвећује се квалитетном рецензирању и уређивању свих публикација научног карактера.

Као и у другим областима, и у овој је сараднички концепт и отвореност један од кључних квалитета. Издаваштво Факултета обогаћено је суиздавачким

пројектима са Српском књижевном задругом (Београд), Научним друштвом за неговање и проучавање српског језика (Београд), Факултетом драмских уметности (Београд), Београдским интернационалним театарским фестивалом (БИТЕФ) и другим најзначајнијим установама из области културе и образовања. *Кембрицов увод у њозоришну режију*, аутора Кристофера Инеса и Марије Шевцове, представља суиздавачки пројекат са Универзитетом уметности и Факултетом драмских уметности у Београду и Битеф театром. Додатни значај овог преводилачког и издавачког подухвата је што иза ове књиге стоји један од водећих светских издавача научне литературе Cambridge University Press, чији су аутори светски ауторитети за ову област. Књига је успешно промовисана у оквиру пратећег програма БИТЕФ фестивала, септембра 2017. године, у присуству аутора Марије Шевцове.

УЗДАНИЦА

Када сам био у трећој години, покренули смо и наш ученички часопис *Училишњеска узданица*. Ја сам био један од млађих покретача, јер сам се у то време нешто бавио поезијом, а почињао сам да пишем и приче које су штампане у београдском омладинском часопису *Дом и школа*. Тако сам у првом редакцијском одбору био најмлађи члан, што ми је у то време веома годило. Не сећам се колико је дуго излазио наш часопис, но свакако је излазио и онда кад сам био у четвртој години, када више нисам био члан редакције, пошто сам се сав сконцентрисао на сликање. (*Књижа сећања*)³⁷

Часопис *Узданица* готово да представља заштитни знак традиције Факултета педагошких наука у Јагодини. Основан у доба Учитељске школе, излазио је у свим фазама развоја ове установе.

Први број објављен је 1939. године, а сам часопис проистекао је из ђачке дружине „Узданица”, која је основана 1899. године. Часопис је до 2006. године излазио са прекидима и имао концепцију педагошко-литерарног гласила. Од тада прераста у научни часопис који је регистрован на листи научних часописа Министарства просвете, науке и технолошког развоја у категорији истакнутих часописа националног значаја.

Поводом јубилеја – сто двадесет година од оснивања Мушке учитељске школе и четврт века постојања Факултета, у години када Нова серија часописа обележава петнаестогодишњицу континуираног излагања и када се објављује двадесет пети број научног часописа *Узданица*, у сарадњи са Универзитетском библиотеком у Крагујевцу публикована је *Библиографија* нове серије.

Није случајно што је литерарни кружок ђачке дружине покренуо часопис, а Школа омогућила и подржала објављивање. Од првих дана постојања Школе владала је пуна свест о потреби да се и усмено и писано изражавање негују у школовању учитеља. Најбоље сведочанство и потврда томе можда је већ први *Годишњи извештај* о раду Школе (*Годишњи извештај 1898/1899*: 35), у којем су објављени *писмени задаци* ученика са следећом најавом:

„Наставнику је српског језика потребно да објасни: прво, зашто се овде штампају задаци ученички, а не само њихови натписи [...] Ну важан је разлог за штампање и подстицање ученика на озбиљнији рад. [...] А увек је пажено да задаци буду из круга њихових мисли, да се не би дангубило око израде, већ да се сва пажња скрене једино на начин писменог исказивања онога о чему се мисли, или управо онога што се зна”.

Промоција књиге *Кембрицов увод у њозоришну режију*, с лева на десно: Иван Меденица, директор БИТЕФ-а, Марија Шевцова, један од аутора књиге, Ивана Вујић, професор Факултета драмских уметности у Београду, и Виолета Јовановић, декан Факултета педагошких наука у Јагодини

³⁷ Ово је мали део успомена које у *Књижи сећања* бележи Ђорђе Илић (1920–2010), који је, одредивши се тада за сликање, касније уписао и завршио Академију ликовних уметности у Београду. О њему и његовом брату Боровоју в. детаљније у наредном поглављу.

Мирослав Ристић са ученицама у парку Школе (педесетих година 20. века)

Поред тога, дружина „Узданица” одржавала је богат низ активности и посебно неговала лепу реч. У *Сјоменици* из 1939. забележено је да је ђачка дружина „Узданица” имала веома лепу и богату библиотеку са читаоницом, да је „организовала књижевне вечери и отворена предавања често са гостујућим професорима Универзитета у Београду на којима су расправљана разна научна, друштвена и друга питања” (*Сјоменица* 1939: 11). На састанцима су ученици читали своје радове и коментарисали радове својих другова. У таквој атмосфери било је природно да се јави тежња да се највреднији текстови публикују и сачувају.

Прве године излажења *Узданице* (1939–1941) биле су обележене великим ентузијазмом и успехом. Часопис је био гласило учитељских школа Југославије и објављиван је у тиражу од 2500 до 4100 примерака. Поред литерарних радова, објављивани су и педагошки прилози ученика.

Ова нит прекида се избијањем Другог светског рата и часопис је поново оживео тек 1960. године, са истом концепцијом педагошко-литерарног ђачког гласила. Уредник је био професор српског језика и књижевности Мирослав Ристић, а издавач је била Литерарна дружина Учитељске школе. За оно, а и за данашње доба, *Узданица* је имала огроман тираж (2000 примерака, са динамиком излажења свака два до три месеца) и дистрибуирана је по целој Србији, у Македонији и Словенији (в. предговор М. Ђорђевића, 1998). Међутим, деценије ће показати да је селекција радова била знатно важније мерило квалитета часописа од читаности. У њему су своје прве литерарне радове објавили тадашњи ђаци који ће се касније уписати у историју српске књижевности. Неки од њих су Добрица Ерић, Момчило Тешић, Милисав Савић, Ласло Блашковић.

Часопис је престао да излази 1964. године, а поводом стогодишњице образовања учитеља у Јагодини (1998) објављено је пригодно издање које је укључило одабране радове из објављених бројева и изабране радове Књижевног клуба Учитељског факултета. Године 2003. покренута је нова серија часописа са сличном концепцијом, али после само два објављена броја часопис из темеља мења концепцију и постаје научни часопис. *Узданица* одмах улази на листу научних гласила Министарства просвете, науке и технолошког развоја и већ 2008. године добија награду „Васа Пелагић” као педагошко гласило године.

Промоција часописа *Узданица* у Српској књижевној задрузи (Београд, 2018), говори професор Милош Ковачевић

Први књижевни успех Милисав Савића

„Како сам и зашто почео да пишем песме, о томе сам већ писао, и то је позната, стара прича. У тој причи увек постоји нека или неко за кога мислите да је вредан да га обаспете стиховима. А писати песме, као балави ђак новопазарске гимназије, давних шездесетих година 20. века, кад није било интернета, мобилних телефона и превише листова и часописа за младе, сводило се на то да се оне на цедуљицама тајно убацују у торбе вољеног девојчета или исписују у популарним ђачким споменарима. Али десило се да сам некако сазнао да у неком мени тајанственом и далеком Светозареву постоји један часопис, под именом *Узданица*, који објављује радове средњошколаца. И послао сам им песме, вероватно исписане руком. И кад је, после једно пола године чекања, у нашу школу или градску библиотеку стигао тај број *Узданице* с мојим песмама, ја сам поносно и с поуздањем могао да изјавим да сам песник. Ето доказа, рекао сам малој црноској девојчици у коју сам био заљубљен до ушију, да је волим више од свега на свету, али нека мало припази да ме не изгуби због неких других момака који су се мували око ње, јер *Узданицу* читају средњошколци диљем наше земље и можда ће нека друга малецка пожелети да упозна тог нежног, сетног песника из тајанственог и далеког Новог Пазара.”

Овим сећањем на свој први књижевни успех књигу обогаћује наш прослављени писац Милисав Савић. Текст се први пут објављује и писан је управо за ову прилику.

Иако Јагодина за њега више не може бити ни тајанствена ни далека, Савић се радо одазива позивима на научне скупове, промоције и друга догађања на Факултету педагошких наука, а колеге професори и студенти очекују га и дочекују сваки пут са нескривеним весељем. На отварању научног скупа *Књижевности за децу у науци и настави* 2013. године, студенти су му приредили изненађење прочитавши његову песму из ђачких дана објављену у *Узданици*. Поводом обележавања Дана Факултета 2016. године Милисаву Савићу уручено је признање „Народни учитељ”. Захвалио је истакавши да је те године добио много награда, а ова „дође најлепша”.

Настављајући најбоље из дуге традиције, часопис се и даље одликује веома високим квалитетом радова из области језика, књижевности и педагошких наука, отвореношћу за младе истраживаче и, пре свега, изузетном сарадњом са еминентним истраживачима из земље и Европе.

Оно по чему се *Узданица* истиче у својој ликовној опреми јесте непрекината нит Нове серије. Свака свеска илустрована је ликовним прилозима једног уметника, међу којима су значајна имена српског сликарства, вајарства и графичког дизајна, али и млади ствараоци из Србије и Европе.

Иако је променила профил и постала научни часопис, *Узданица* није склопила корице пред студентима Факултета. Уредништво са радошћу и надом да ће се у Јагодина и даље профилисати нови стручњаци, будући професори и научници, посебну пажњу посвећује првим истраживачким радовима својих студената.

Литерарни радови, које су некадашњи ђаци објављивали у часопису, добили су нове странице које исписују нови студенти, млади песници и прозаисти. Едиција „*Узданица*” установљена је 2016. године и замишљена је као серија публикација чији су аутори студенти чија се литерарна остварења објављују по конкурсима. У години двоструког јубилеја (2018) припремљена је антологија поезије и кратке приче некадашњих и садашњих ђака и студената, која ће представити њихово литерарно стваралаштво током низа деценија постојања Школе, Академије и Факултета.

Испитни испит							Класични испит		Резултат
Бодови	Математика	Исторја српског народа	Латински језик	Древњостранство	Француски језик	Грчки језик	Време испита	Повремено	
<p><i>Мушка</i></p> <p>Учитељска школа јагодинске саопштина је као нова 1898. год., Законом од 26. јуна 1898. год., и добила је сву имовину старе Нишке учитељске школе, па и овај „Списак“. Како ова година није било табака за нову школу ове нове школе, предузета се мера да се у њој.</p> <p>Ученици, припадници у јесен 1898, одређени су сви, 1902. год. школевање и савршени учитељски испит који се сада овде одвија.</p> <p>јуна 1902. Сретен Ацић</p> <p>Сретен Ацић</p>									

Страница из књиге „Белешке питомаца учитељске школе на општем испиту о учитељској способности“ којом Сретен Ацић, јула 1902. године, започиње упис података са учитељског испита зрелости од првог кола питомаца јагодинске Учитељске школе (јагодинска школа наследила је имовину нишке, укључујући и ову књигу, а Ацић наставља да је користи у недостатку „табака за нов списак“)

*Учитель треба да стреми ученике
за живот, а не само за испит!*

(Ашић 1924: 114)

Оркестар Учитељске школе у Јагодини
тридесетих година 20. века са диригентом
Угљешом Смиљанићем (седи шести с лева)

На претходној страни:
хор Факултета педагошких наука у
Јагодини са солистом (Храм Светог Јована
Крститеља, Кончарево 2017)

Уметност, култура, спорт и образовно-забавне активности

„Међу ученицима биће их који ће боље осећати оно, што је у књижевности лепо, други опет оно, што је у цртању, а трећи оно, што је у музици, каква већ буде чија способност била, али на сваки начин мало ће бити таквих, на које неће лепота, ма у коме своме разноврсном облику утицати.” (Ђ. К. Бранковић, наставник цртања, „Задатак уметности у васпитању”, *Годишњи извештај 1898/1899*: 29)

Од постанка Мушке учитељске школе јагодинске па до данас, посебна пажња се поклања уметничким, културним, спортским и едукативно-забавним активностима, било у оквиру рада наставника чије су уже области уметничке, било у оквиру наставе или ваннаставних активности. Ово је аманет Сретена Ацића, који је истрајно доказивао и показивао да је свако васпитање и образовање, ако је усмерено само на ум и књишко знање, недостатно. Једино обухватно деловање на детињу душу из које, као из књиге, васпитач „има непрестано да чита” (Ацић 1909: 44) може створити *целовиша човека*.

Данас наставници и сарадници Факултета који предају предмете из области музичке и ликовне културе део свога рада остварују у уметничком пољу, што је нужан услов за квалитет рада, али и за одржавање или стицање виших универзитетских звања. Дужна пажња посвећена је уметничким и спортским садржајима у оквиру студијских програма и ваннаставних активности. Ипак, у многим случајевима није могуће развојити добровољно учешће студената у овим активностима од наставних обавеза јер се велики број студената прикључује хору, обуци у скијању, ликовним, спортским и драмским дешавањима иако не похађају предмете који их програмом предвиђају. Тако је, на пример, за један број студената *Елементарне истре и скијање* изборни предмет, а за друге слободна активност; за неке је *Хорско пјевање* изборни предмет, а за друге секција; за једне је сликање факултативна активност, а за њихове колеге изабрани предмет.

У циљу интегралног приступа васпитању и образовању, већ у првој години рада Учитељске школе у Јагодини почеле су са радом разне секције и формирано је ђачко друштво „Узданица”.

Током времена оснивају се и друге секције и друштва. Друштво „Путник” је за циљ имало прикупљање средстава и организацију путовања која се могу окарактерисати као претеча данашњих апсолвентских екскурзија, веома популарних међу студентима: „Путничку дружину има сваки разред у овој школи, са задатком, да за време школовања прикупи дружина што више новаца, па по свршетку школовања, да сви чланови њени једнога разреда заједнички пропутују по Србији и српским земљама.

³⁸ Наслов овог поглавља преузет је из *Сиоменице* (1939: 51).

Хор и оркестар Учитељске школе
Јагодина, између два светска рата

Новац се прикупља од месечних улога и од забава и концерата” (*Годишњи извештај 1901/1902*: 22). Активни су били „Подмладак” Црвеног крста, Соколско друштво, Стег скаута „Сретен Ацић”, Подмладак јадранске страже и Подмладак аеро-клуба (Ђорђевић 1998: 93).

После Другог светског рата посебно су биле значајне радне бригаде које су, према сведочењу тадашњих ученика, биле ученичке организације којима није мањкало елана и весеља: „Три бригаде се окупе на игралишту па с песмом излазе из дворишта и тако, с песмом, иду кроз град. Садили смо бориће на Руском гробљу, учествовали у уређењу инфраструктуре града, градили аутопут, фабрику *Црвена засјава*, уређивали корито реке Белице.”³⁹ Ученици-бригадири доприносили су и Школи и квалитету свог живота у интернату: „Учествовали смо у берби кукуруза на пољопривредном добру *Партизан* у атару села Кончарева. За неколико дана обрали смо 35 хектара кукуруза и као награду за успешно обављену бербу Школа је добила телевизор. Био је то један од првих телевизора у граду. Стигао је крајем 1959. године, на општу радост нас ученика” (Тешић 2008: 76).

³⁹Извор је сведочење некадашњих ученика (генерација која је завршила Учитељску школу 1963. године). Радне бригаде Учитељске школе, свака са по сто бригадира, звале су се „Перица Милосављевић”, „Сретен Ацић” и „Момчило Петровић Озрен” (Тешић 2008: 75).

У време Академије ученици су имали прилику да своја интересовања испоље у оквиру многих секција: „педагошке, психолошке, историјске, географске, биолошке, хемијске, секције младих физичара, литерарне, рецитаторске, ликовне, секције страних језика, драмске, спортске, математичке, техничке, музичке (хор и оркестар) и моделарске секције.

Поред секција деловале су и ученичке и студентске организације: Извиђачка чета *Академац*, Омладина Црвеног крста и Музичка омладина. За многе ученике рад у ваннаставним активностима је био подстицај за даље школовање” (Лазаревић 1998: 235).

У складу с временом, студенти се опредељују и за нове облике ваннаставног рада. Двадесет први век донео је велико интересовање за учешће у *PR&design* тиму, којим руководи координатор за односе с јавношћу из реда наставника, усмеравајући и организујући рад заинтересованих студената, сарадника и наставника. Основни задатак студената у тиму јесте промовисање Факултета у средњим школама и на сајмовима образовања и помоћ у организацији свих дешавања. Координатор и други наставници и сарадници у тиму старају се о

томе да Факултет буде присутан у медијима, да културни и забавни догађаји буду део живота ове установе, да дизајн свих публикација, укључујући промотивни материјал, задовољи високе стандарде и обликује препознатљив визуелни идентитет Факултета. Део фотографија из савременог периода које се налазе у овој књизи снимили су чланови *PR&design* тима.

До данас, ваннаставне активности чине један, могло би се рећи, паралелни студијски програм. Хор, оркестар, фолклор, књижевни клуб, спортске екипе, филмска секција и многи други облици слободних активности студената чине да Факултет педагошких наука затвара своја врата тек у касним вечерњим сатима. Ове активности студената и наставника чине Факултет препознатљивим на бројним јавним наступима, спортским такмичењима и хуманитарним догађајима.

ОЧЕ ПРОТО, ДА ПЕВАМО...⁴⁰

Најважнији сегмент музичког живота Факултета данас је, као и раније, свакако настава у оквиру обавезних и низа изборних предмета.

На студијским програмима за образовање учитеља и васпитача (основних и мастер студија) посебно даровити студенти могу даље да напредују у стицању нових знања и вештина. Тако у низу изборних предмета из области методике музичке културе имају хорско певање које их припрема да у свом будућем раду организују и воде дечје ансамбле. У традицији Школе је, од самог оснивања, да сваки ученик (студент) осим потребних теоријских знања из области музичке културе, научи да свира и један инструмент. Данас су то у највећем броју случајева хармонике, док су некада ученици углавном учили да свирају на виолини.

У десетогодишњем извештају о раду Школе наводи се: „У овој школи сваки ученик има државну виолину, а уз то има завод још и других за оркестар потребних инструмената (2 контрабаса, 2 чела, бубањ, добош, виоле, флауте и др.)” (*Десетогодишњи преглед*: 100). Свирајући у ђачким оркестрима и овладавши свирањем, свршени ученици су неретко, како Ацић бележи, одвајали прву учитељску плату како би директно из фабрике, из Чешке, наручили и купили инструмент. „Тај им инструмент доцније бива у сеоској самоћи највернији друг и највећи добротвор” (Исто: 100). После ратова, радило се на обнављању инструмената, уџбеника и партитура.⁴¹ Међутим, предратни услови нису могли још дуго бити досегнути, па су ученици били обавезни да приступају у Школу имају свој инструмент.

Ученици који буду примљени у интернат морају имати добро рубље (најмање по 4 пара кошуља, гаћа и пресвлака) и потребан број чарапа, убруса и марамица, а такође и папуче. Пошто је музика обавезан наставни предмет, сваки ученик мора набавити виолину. (Наредба за нову школску годину, *Годишњи извештај 1929/1930*: 41)

Према сведочењу некадашњих ђака, непосредно после Другог светског рата хармоника је била незамисливо богатство. На њој су свирали они који су у школу дошли са претходним знањем.⁴² Шездесетих година двадесетог века, пошто је свако морао да има свој инструмент, то је углавном и даље била виолина. Школа је имала и своје инструменте: хармонику, виолину, бубњење, кларинет, трубу, тромбон и клавир на којем су свирали само професори и ђаци који су ишли у музичку школу.

Виша педагошка школа у Јагодини, музички одсек, 1968–1972.

⁴⁰ Наслов је преузет из *Књиже сећања*. Миодраг Николајевић сведочи да су на часовима веронауке код проте Младена Вукићевића, „високог и снажног човека седих власи који је био пун разумевања за ученике”, веома често предлагали овим речима проти да прекине предавање, што би он сваки пут здушно прихватио. „Тако смо научили целу литургију и све остале црквене песме [...] То нам је било лакше него лекције из веронауке.”

⁴¹ „Музичка збирка има 49 инвентарских нумера које садрже 92 примерка. Школа има један хармониум, 22 музичка инструмента и 18 пултова за ђачки оркестар. У збирку су уведени и уџбеници за свирање и певање као и разне партитуре” (*Годишњи извештај 1929/1930*: 25); „По молби наставника музике, који руководи ђачким оркестром, Школа је за музичку збирку набавила ове партитуре: *Виолински концерти за оркестар* од Моцарта, *Розамунду* (музику за балет) од Шуберта и увертиру *Фрајшиц* од Вебера.” (*Годишњи извештај 1934/1935*: 34)

⁴² Музички живот у школи је, према казивању некадашњих ђака, умногоме допринио адаптацији нових ученика и ученица: „У првој години, прва два месеца, сви станемо поред прозора и сви плачемо. Једна од нас се расплаче па почнемо све да плачемо неутешно за породицом и кућом. Плакале смо без повода, довољно је било да видимо нечију сузу... То колективно плакање прекидали су старији ђаци тако што би засвирали коло у ходнику. Креће игра и песма, лети у павиљону, зими у ходницима. Није то било организовано. Док кроз ходнике вијуга коло, васпитачи стоје по страни и посматрају са осмехом. Ни у чему нас нису спречавали. Лепо нам је било у интернату”.

Владимир Ђорђевић, професор музике у Учитељској школи у Јагодини

Темеље квалитету музичког образовања и секција из ове области успоставили су изузетни наставници музике у Учитељској школи који су у историји српске музике упамћени као етномузиколози, композитори, истраживачи и врхунски педагози. Први наставник музике, знаменити Владимир Ђорђевић, у Учитељску школу у Јагодини дошао је када је она и основана.

Ђорђевићева улога била је знатно шира од васпитно-образовног рада у јагодинској школи. Данас је чувен по свом педагошком, композиторском и етномузиколошком раду који је оставио трајни траг у музичкој и педагошкој историји Србије. По завршеној Учитељској школи у Београду почео је да ради као учитељ, али је убрзо започело његово музичко усавршавање из области науке о хармонији, контрапункта и инструментирања. У тим областима учио је у Бечу код Роберта Фукса (1893) и, касније (1901), у Прагу код професора Шебора (према Вукићевић 2018).

Претписом од 17. октобра 1898. г. постављен је за учитеља музике и нотног певања *г. Владимир Р. Ђорђевић, учитељ тих предмета у Врањској Гимназији. (Годишњи извештај 1898/1899: 32)*

Израдио је низ уџбеника, а у Учитељској школи у Јагодини коришћене су *Збирка деџих песама са ношмама и шексџовима*, а за свирање *Школа за виолину* (Ристић 1969: 128), које су биле на листи уџбеника и свих учитељских школа у Србији.

У јагодинској Учитељској школи Ђорђевић је предано радио. При сваком разреду постојао је оркестар, а имао га је „чак и први разред при крају године“ (*Десеџогодишњи иреџлеџ: 100*). Оркестри су и тада и касније имали свој репертоар и жанровско усмерење: „Оркестар другог разреда свирао је српске игре, оркестар трећег разреда игре других земаља (валцере, полке, мазурке, кадрил), а оркестар четвртог разреда разне музичке комаде домаћих и страних аутора. На програму су редовно биле Ђорђевићеве познате композиције *Ој, девојко*, *Марш из комада Алилова љубав* [...] Но, сва три оркестра свирала су *Узданицу* – марш ђака Јагодинске учитељске школе, који је наш наставник музике Влад. Ђорђевић посветио својим ученицима узевши за име марша име ђачког литерарног друштва *Узданица*“ (Ристић 1969: 128–129).⁴³ Највреднији етномузиколошки рад Владимира Ђорђевића јесу две његове књиге, „односно збирке народних песама: *Српске народне мелодије (Јужна Србија)*, Скопље, 1928, и *Српске народне мелодије (џреџрајина Србија)*, Београд, 1931 (Големовић 2011: 9). Неуморни борац за очување музичке традиције, који је теренски рад обављао „о свом руху и свом круху“ (према Големовић 2011: 11), оставио је драгоцену сведочанства и о традиционалним музичким инструментима, посебно скрећући пажњу на нешто чиме се до њега нико није бавио – на народне деџје музичке инструменте и звучне играчке (Исто: 13).⁴⁴

По Владимиру Ђорђевићу данас се зове основна музичка школа у Јагодини са којом Факултет има добру сарадњу у области популаризације квалитетне музике и на пољу организације музичких догађаја високог уметничког квалитета.

Пре доласка у Јагодину, Ђорђевић је дириговао алексиначком Певачком дружином *Шуматџовац*, основаном на Сретење 1887. године.⁴⁵ Од 2015. године хор и оркестар Факултета педагошких наука и *Шуматџовац* (данас мешовити хор) негују лепу сарадњу у оквиру заједничких концерата. Хор Факултета гостовао је на новогодишњим концертима за грађане Алексинца (2015. и 2017. године), а хор *Шуматџовац* био је гост на Васкршњим концертима (2016. и 2018) који за јагодинско грађанство приређује Факултет педагошких наука.

⁴³ Владимир Ђорђевић, тада већ наставник Треће мушке гимназије у Београду, у Првом светском рату прешао је преко Албаније и избегличке године провео у Француској (Црнковић 2018).

⁴⁴ Мање је познато да је Ђорђевић био и пасионирани фотограф-аматер. Сачуване су бројне његове фотографије на којима је овековечио изградњу Београда после Првог светског рата, урбани Београд, али и остатке оријенталног града, Саву и Дунав (пецање му је било велика љубав), данас заборављене занате и занатлије, кадрове са својих путовања по Србији. Поред пецања и фотографије, велики ужитак му је било баштованство (Милорадовић 2011).

⁴⁵ Ђорђевић је кратко (новембар 1892 – мај 1893) био хоровађа Певачког друштва Шуматџовац. Да би се то остварило, Скупштина Друштва обрађала се чак и министру просвете и црквених послова и ангажовала утицајне познанике са молбом да се „г. Владимир Ђорђевић, учитељ из Кулине, као добар музичар премести у ову варош те како би могао вршити и дужност хоровађе при овој дружини“ (Братић 2008: 40). Као хоровађа у Алексинцу Ђорђевић је сарађивао са хоровађом Певачког друштва Станковић Стеваном Мокрањцем, који је, на Ђорђевићеву молбу, „имао доброту транспонирати и нарочито за мушки хор удесити овај тропар“ (Братић 2008: 57).

Композиција *Достојно јест* у рукописној књизи Станише Корунковића (иста композиција је и данас на репертоару хора Факултета педагошких наука)

Тиме се, на радост оба ансамбла али и Факултета, обнављају помало заборављене везе између два града у којима су печат оставили и Сретен Аџић и Владимир Ђорђевић.

О томе колико су Ђорђевић и његови наследници успевали и успевају да заинтересују ученике, касније студенте, за музику, говоре многи успеси, документа и сећања. Једно од таквих сведочанстава је рукописна књига од четири стотине страница коју је исписао Станиша Корунковић као ђак Учитељске школе у Јагодини (у периоду 1903–1906), када је, како каже у једној рукописној белешци, записивао „за све 4 године све што сам свирао у орхестру, чуо или преписао. Увек, имао сам на уму да ће ми то све у животу требати, јер сам музику нада све увек волео. У орхестру свирао сам чело, у хору певао II тенор. Наставник је био Влада Р. Ђорђевић, композитор и мелиограф”. Станишине нотне записе, писане правим учитељским краснописом, судећи по забелешци на првој страни, прикупио је, укоричио у раскошне корице и поклонιο му његов рођени брат Момир Корунковић, наш чувени архитекта, „српски Гауди”.⁴⁶

Збирке песама Станише Корунковића у издању Завода за издавање уџбеника биле су наставно штиво за учитељске школе и незаобилазни материјал за наставу музичке културе у основним школама. Поред ових уџбеника, писао је и објављивао уџбенике из области српске граматике и књижевности.⁴⁷

Наставник музике који је дошао након Ђорђевића био је Миленко Пауновић.⁴⁸ Судећи према извештајима из тога доба, Пауновић је био наставник јагодинске Учитељске школе када је у току Првог светског рата био на Солунском фронту и на Крфу, где је компоновао и писао драмске текстове.⁴⁹ Тада је компоновао и уводну музику за музичку драму *Ченџи-аја*, коју „у Солуну 1917. године изводи Оркестар краљеве гарде под управом Станислава Биничког” (Милановић 2004: 83).

Достојни наследници својих претходника били су и браћа Смиљанић, Угљеша и Светозар. Угљеша Смиљанић постављен је 1929. за суплента музике у јагодинској Гимназији, „с тим да ради у овој школи, где је предавао и немачки језик” (*Годишњи извештај 1929/1930*: 5), а по његовом премештају у Гимназију у Прокупљу у Школу 1936. године долази његов брат Светозар, суплент (*Годишњи извештај 1936/1937*: 9). Према сведочанству њихових

⁴⁶ Браћа Корунковић рођена су у свештеничкој породици са шесторо деце у селу Глоговцу код Јагодине. Станиша је био учитељ и наставник певања. Учествовао је, према сопственом запису у овој књизи, у највећим борбама у ратовима 1912–1918. године. Имао је чин резервног пешадијског потпуковника. Носилац је највећих војних одликовања, међу којима и: Белог орла са мачевима, две Златне медаље за храброст, Ордена заслуга за народ, Ордена Светог Саве, Албанске споменице. У Другом светском рату у заробљеништву је „променио 10 логора”.

Момир Корунковић је, користећи елементе српског средњовековног градитељства, широм Југославије оставио неке од најлепших зграда, велики број храмова Српске православне цркве и соколана. И сам искусивши голготу Великог рата, из којег излази као носилац ратних одликовања, међу којима су Бели орао са мачевима и Албанска споменица, пројектовао је без надокнаде спомен-обележја изгинулим војницима у Зебрњаку и на Мачковом камену.

⁴⁷ У библиотеци Факултета педагошких наука у Јагодини чувају се његове публикације: *Збирка ђесама* [штампана музикалија] за деце и омладинске хорове са теоријом ношних певања, друго издање из 1963. и треће допуњено издање из 1965. године

⁴⁸ Прерано преминули Пауновић био је композитор и књижевник. Одликовао се специфичним стваралачким сензибилитетом и поступцима (налик готово посмодернистичким): елементе постојећих уметничких дела, садржаја, фолклорне традиције „презначава у нову целину којом заступа сопствене идеје” (Милановић 2004: 82). „Иако је у Јагодини провео релативно кратко време, значајно је унапредио музичку културу Школе и града. [...] [М]узику [је] студирао најпре у Прагу, а затим у Лајпцигу код истакнутих професора композиције и дириговања Макса Регера, Штефана Крела и Хуга Римана.” (Вукићевић 2018, у штампи)

⁴⁹ Пауновић је радио у Школи „од пре рата до 1920. године” (*Двадесетипетогодишњица МУШ*: 43).

⁵⁰ Угљеша Смиљанић је, према запису у *Књизи сећања*, током Другог светског рата у ослобођеној Бјељини водио партизанске музичке групе и на тај начин ширио оптимизам и подстицао храброст војске и грађана. То је био разлог што је 1944. године, као партизански сарадник, одведен у логор Јасеновац и тамо убијен неколико дана пред крај рата.

⁵¹ „Јова једном добије задатак од Комарека да му донесе пулт за ноте. Уместо тога, Јова погрешно и донесе Вељков капут. Кад Вељко виде, викну: „Међеду један, не капут него пулт!“ (Николић 2000: 138). Једно сведочанство каже да се кандидат на пријемном испиту за упис у Школу збунио и није могао да пева јер му је некада у Алексинцу речено да је антислухиста „и да сам када је бог делио слух ја био на зачељу“. На то га је професор Комарек осоколио: „Тај што ти је то рекао је магарац. Морао је да зна да је слух дар природе и Бога и да за то нема кривице“ (Исто: 145).

⁵² „16-III Фестивал свих средњошколаца из округа. Школа добила награду за најбољу фолклорну групу. 17- III одмор после фестивала“ (*Годишњи извештај 1946/1947*: 10)

⁵³ Хор и оркестар били су изузетно активни и у време Педагошке академије, наступали су „на свим културним манифестацијама како у школи тако и у ужој и широкој друштвеној средини. Није било ниједне значајније манифестације у друштвеној средини а да носиоци програма нису били ученици и студенти Педагошке академије. Велики допринос у припремању програма давали су наставници музике, српског језика, ликовног и физичког васпитања. Хор и оркестар са члановима литерарне, рецитаторске и драмске секције, имали су бројна вишедневна гостовања и у другим републикама“ (Лазаревић 1998: 235).

ученика у *Књизи сећања*, иако је било „доста оних којима учење виолине није ишло од руке“, пажња која је посвећена настави хармоније и контрапункта довела је до тога да је „даровит ученик могао да хармонизује народне песме или сопствене мелодије, да не кажем композиције“.⁵⁰

„Кад се наш професор Угљеша оженио једном Јагодинком, ставио је на репертоар Свадебни марш од Менделсона. Кадгод чујем ту мелодију, сетим се наше школе, професора Угљеше, оркестра и свог раштимовањег кларинета на којем су свирале генерације учитељаца.“ (*Књига сећања*)

Генерације ученика са одушевљењем и великим поштовањем остављале су писане успомене и на професора Вељка Комарека. Посебно истичу његову посвећеност раду и неконвенционалну комуникацију са ученицима:⁵¹ „Био је близак ученицима, тактичан и благ у раду са нама и веома омиљен професор. Надарен и свестран у раду, усавршавао је своје музичко знање, компоновао је и хармонизовао песме за хор“ (Тешић 2008: 45). Посебно место међу његовим композицијама заузимају *Ој, Мораво* и *Берачице*. На иницијативу и уз огромно залагање Вељка Комарека, професора Учитељске школе, у Јагодини је отворена музичка школа. Први пријемни испит за новоосновану школу одржан је управо у просторијама Учитељске школе (Здравковић 2003).

Музика и данас у великој мери представља заштитни знак Факултета педагошких наука у Јагодини. Својеврсни симбол посвећености са којом наставници и сарадници раде на овом пољу остао је Љубодраг Радосављевић. Успешно руководећи хором и великим оркестром од оснивања Факултета, на најбољи начин наставио је и оплеменио дугу и вредну традицију неговања музичке уметности, дајући јој нови, академски ниво.

Као и увек, у хору и даље пева велики број студената којима ово није изборни предмет, али и неколико професора Факултета. Оркестар и фолклорни ансамбл, иако ти садржаји нису предвиђени као елементи студијског програма, активно учествују у приређивању наступа. Као што су некада ученици Учитељске школе и студенти Академије неговали музичке наступе отворене за грађанство, тако и данас музички и играчки ансамбли са великим ентузијазмом наступају и ван факултетских прослава.⁵² Ипак, за студенте и наставнике најзначајни наступ је поводом Дана Факултета, чије се обележавање сваке године окончава изузетно посећеном академијом. Неколико година (2013, 2014. и 2015) одржан је Покладски бал у част почетка рада Учитељске школе, када се у интернат уселила прва генерација ученика, а Школа приредила свечану вечеру, вече пред Покладе. Први Васкршњи концерт одржан је 2016. године и од тада хор и оркестар, уз учешће солиста најмлађих основаца и других гостију, сваке године поклањају грађанству Јагодине целовечерњи музички ужитак у част Христовог Васкрсења. Оркестар, фолклорни ансамбл и хор даровали су јуна 2017. године грађане Јагодине и бројне посетиоце из других градова целовечерњим концертом на летњој сцени излетишта *Пошок*.⁵³

„Пре рата су први јагодински грађани сматрали за част, кад их управа ове школе позове на забаву са уметничким концертним програмом. Наша је кућа тада била испуњена најотменијим гостима. И тај се рад поступно обнавља“ (*Двадесетипетојогодишњица МУШЈ*, 8–9)

Хор и оркестар Факултета традиционално учествују на Светосавској академији у организацији свештенства, вероучитеља и града. Хор и оркестар отворили су целовечерњим концертом Летњу сцену Универзитетске галерије у Крагујевцу (2017) и Дане српскога духовног преображења у години када се навршава шест векова постојања манастира Манасија (2018). На Фестивалу

православне духовне музике *Достојно јесџ* у Поморју (Бугарска) хор је 2017. године наступао заједно са тридесетак хорова из земаља широм Европе и света и освојио признање за озбиљну и убедљиву интерпретацију православне музике, а диригент за искрено и узвишено поштовање песама Христове вере, зналачко руковођење хором и достојно представљање на Фестивалу.

На Факултету педагошких наука у Јагодини у новембру 2016. године одржан је Симпозион „Два века Старе цркве у Јагодини”. Том приликом хор Факултета педагошких наука отпевао је неколико духовних песама. Његово преосвештенство епископ шумадијски господин Јован, не кријући задовољство, поздравио је студенте певаче и диригента уз коментар: „Вратило се време да учитељи певају *Оче наш*”.⁵⁴

Духовна музика је поново на репертоару хора Факултета после готово читавог века. У прво време постојања Учитељске школе у Јагодини веза између Цркве и образовања учитеља била је чак законом установљена: „Поред редовних учитељских дужности у школи учитељ је и даље обавезан да децу води у цркву али и да пева у цркви недељом и празником” (Поткоњак 2006: 273, чл. 46 Закона о народним школама из 1904. године).

На позив Српског педагошког и методолошког центра у Будимпешти и представника српске заједнице у Мађарској, оркестар, фолклор, солисти и беседници показали су своје умење целовечерњим концертима у Ловри (2017) и Будимпешти (2018). Упознали су се са вишевековном традицијом српског живља у Мађарској посетивши Сент Андреју, српску гимназију и школу „Никола Тесла”, али и као гости Задужбине *Текелијанум* и Амбасаде Републике Србије у Будимпешти.

Тако су наставници, ученици и студенти Школе, Академије и Факултета на најлепши начин наставили традицију чувених сртењских забава, светосавских прослава и *забавних вечери ђачких*, које су одржаване од самог постанка Мушке учитељске школе у Јагодини.

Вељко Комарек, професор музике у Учитељској школи и један од оснивача Музичке школе „Владимир Ђорђевић” у Јагодини

⁵⁴ О овом скупу сведочи протођакон Нинслав Дирак у *Речи на крају* зборника радова са симпозиона: „Пре почетка научног скупа, хор Факултета је испред амфитеатра све присутне дочекао песмом *Оче наш*, а Његово Преосвештенство Господина Јована је поздравио песмом *Тон Деспотин*, док је хор Старе цркве отпевао *Тропар архангелима*. [...] У завршној речи организатори симпозиона исказали су захвалност учесницима, а посебно, у име братства храма, професорки др Виолети Јовановић, деканици Факултета педагошких наука, која је на позив за сарадњу предусретљиво одговорила, нудећи сву помоћ и подршку. Професорка Јовановић је од самог почетка истичала чињеницу да се Стара јагодинска црква и Педагошка школа (данас Факултет педагошких наука) морају посматрати као нераздвојна образовна и духовна целина, јер они и јесу само језгро идентитета и трајања Јагодине као града” (Гајић 2017: 362).

Ђаци Учитељске школе у Јагодини (текст на полеђини фотографије: „На Божић, 7. јануара 1939. пред Новом црквом после певања”)

Фолклорна секција Факултета у градској ношњи на Покладском балу (Јагодина, 2016. године), који се одржава у знак сећања на почетак рада Учитељске школе и фолклорна секција Учитељске школе око 1957. године

Диз банд Учитељске школе „после жура“ 1939. године и оркестар Факултета педагошких наука 2018. године у студију Радио-телевизије Србије на снимању серијала „Шездесет најлепших народних песама“ поводом 60 година РТС-а

Чланови оркестра и фолклора са солистима на пријему код амбасадора Републике Србије у Мађарској (Будимпешта, 2017) и целовечерњи концерт у камерној сали задужбине Текелијанум (Будимпешта, 2018)

Хор Факултета на свечаном дефилеу хорава (Фестивал православне духовне музике *Достојно јеси* у Поморју, Бугарска, 2017)

Хор, студенти солисти и најмлађи солисти на Васкршњим концертима

Забавне вечери ђачке биле су организоване не само разоноде ради, већ и ради прикупљања средстава за рад ученичких друштава, али и „у васпитној цели”.⁵⁵ На њима је било „певања појединце, у дуету и у хору, свирања у виолину, флауту, фрулу и окарину, играња у ору, декламовања шaljивих и озбиљних ствари, играња друштвених игара, причања шaljивих прича, загонетања, извођења шaljивих призора иза платна на ком се посматрају само сенке, читања у левачком, јужном и торлачком (пиротском) начину говора, читања својих продуката, читања појединих места из лепе књижевности, реферисања о прочитаном у току недеље, итд., итд.” (*Годишњи извештај 1898/1899*: 86).

О богатом културно-уметничком и забавном животу Школе постоје многа сведочанства. Преносимо једно које је изузетно занимљиво али мало познато. Забележила га је Мир-Јам, учитељица а потом и новинар, својевремено један од најчитанијих наших романописаца, а после Другог светског рата прогнана међу „сладуњаве писце” чији сензибилитет никако није одговарао револуционарном духу времена (Лакетић 2008: 150).

Као ученица Женске учитељске школе у Крагујевцу, посетила је родну Јагодину и о томе оставила романтичан запис у аутобиографској књизи *Изданци Шумадије*, објављеној први пут тек 2009. године. Не само да је у Мушкој учитељској школи у Јагодини одиграла свој први валцер, већ је и по својој симпатији, учитељцу кога је тада упознала, изградила лик учитеља Нинослава у роману *Нейобедиво срце*:

„О Ускрсу у трећој години спремамо екскурзију. Ићи ћемо у јагодинску Учитељску школу, да видимо уређење њиховог интерната, да упознамо своје другове, па после одлазимо у Књажевац, Ниш, Пирот, да на Биљани пешке пређемо границу, која је тога дана отворена, и прелазе Срби и Бугари једни другима. Каква је то радост за нас. Не спавамо од узбуђења. Приредићемо свуда концерте, певаћемо херојске песме, а ја ћу певати соло Змајеву песму *Нешто си рећи хшела*, уз пратњу клавира, и певаћу баркаролу *На јонголи* од Зајца.

Радујем се што ћу видети Јагодину, моје родно место, само знам где је та кућица. [...] Са узбуђењем улазим у Учитељску школу. Ту ћемо преноћити. Упознајемо се са својим друговима. Један оставља дубок утисак на мене. То је високи младић црне косе, плавих очију, танак, таквог сам доцније описивала

⁵⁵ „Кад се узме на ум, да у нас многи и многи интелигентнији не уме да се забавља без пијанке, дреке, лупања огледала и боја, моћи ће се појмити од колико благотворног утицаја могу бити овакве систематски приређиване, племените, ученичке забавне вечери.” (*Десетогодишњи преглед*: 100)

Завршница целовечерњег концерта на летњој сцени јагодинског излетишта *Пошок*, 2017. године

Нинослава у роману *Нейоебедиво срце*. Зове се Чедомир Захарић, родом је из Кремне, син свештеника, интелегентан и врло леп младић.

Упознали смо се а допуштен нам је слободан час разговора пре вечере, у башти, на клупама око лиснатог дрвећа. Колеге нам показују воћњак, цело имање, а особито ниске јабуке. Интернат је лепа и светла зграда и ми ћемо спавати у собама својих колега.

Увече приређујемо концерт са игранком. Тада сам први пут одиграла валцер с једним ђаком [...] Све се упознајемо, свака стиче једну симпатију и срдечно се опраштамо. [...]

Прелазимо у четврту годину Учитељске школе. Тада нам враћају посету јагодински учитељи. Одржавамо стално кореспонденцију с њима, то нам допуштају, али како је била већина њихових писама у школи, досећамо се и дајемо адресе својих кућа. Ту су строге матере, које хоће да знају ко пише, али мој тата, добри тата, не да нико да отвори писмо.

Сећам се, дошла сам једном кући, ручали смо, а тата ми предаје писмо:

„Ово ти је сигурно од неког колеге из Јагодине. Нисам ти дао пре ручка, јер, можда не би могла да ручаш” (Јаковљевић 2009: 77–81).

О ЦРТАЊУ И ДРУГИМ ПЛАСТИЧКИМ ВЕШТИНАМА⁵⁶

„Збирка за цртање има 38 примерака. У њој се налази 6 модела од гипса, 17 модела од иловаче, 2 албума народних шара, 3 слике, 4 сточића за наслон објеката и 2 статива” (*Годишњи извештај 1929/1930*: 25).

Првог наставника цртања Ђуру Бранковића наследио је од 1902. године (после Бранковићеве смрти) Војислав Стефановић, наставник „цртања и писања” (*Двадесетипетоогодишњица МУШЈ*: 41–42). Стефановић је 1910. године израдио портрет Сретена Ацића који се и данас чува на Факултету и стоји на централном месту у канцеларији декана, непрестано опомињући сваког *ујравнишеља* на професионално и људско поштење у руковођењу, очување баштине и квалитета рада. Овај портрет, израђен „у техници уља на платну [...] по фотографском снимку Сретена Ацића” (Цветковић 2008: 58) послужио је као предлог за израду бронзане бисте Сретена Ацића, „свечано откривене 15. октобра 1939. године у парку Учитељске школе” (Исто: 58), где и данас стоји. Ово спомен-попрсје израдио је Стефановићев наследник на месту наставника цртања у Учитељској школи, Гргур Станојевић. Тако су два наставника цртања оставила два трајна спомена на оснивача Школе.

Рад једног од наставника цртања парадигматичан је по томе што отвара ширу слику о рефлектовању далеких историјских и друштвених догађаја на рад Школе и културно-просветни живот Јагодине. У таласу руских емиграната који су напустили своју земљу због драматичних збивања нашао се и Евгеније Тимонов, наставник „нотног певања, музике, цртања и лепог писања почев од децембра 1921. године” (*Двадесетипетоогодишњица МУШЈ*: 43). Иако „није био професионални сликар, већ аматер, а по образовању је био наставник музике и поморски официр” (Цветковић 2003: 8), Тимонов је, вероватно и немајући валидне исправе и оригинална документа о сопственом школовању (што је био чест случај са руским емигрантима који су радили у српским школама), нашао своје место у Ацићевом *заводу*. О невољној судбини ових људи сведочи и један детаљ везан за њега: „Икону Светог Василија Великог, славску икону породице Аћимовић, Тимонов је насликао 1940. године г-ђи Мирослави Аћимовић-Танасијевић као свадбени дар. Икона је потом освећена у шабачкој цркви, одакле је потицао супруг г-ђе М. Танасијевић. [...] Према је реч о једном више аматерском раду, икона привлачи посебну пажњу јер црте лица Св. Василија понављају лик руског цара Николаја Другог Романова” (Цветковић 2003: 8).

Данас се наставници и сарадници који реализују наставу у области ликовне уметности и методике ликовне културе баве ликовном и примењеном уметношћу – сликарством, графиком, графичким дизајном и фотографијом. Активно учествују у креирању визуелног идентитета Факултета, пре свега у сфери дизајна и графичке опреме свих издања и промотивног материјала, а такве послове обављају по позиву и за издаваче и установе културе врхунског реномеа у Србији и иностранству. Учествују на реномираним ликовним колонијама и чланови су жирија неких од најзначајнијих уметничких догађања.

Ову групу наставника и сарадника карактерише менторски однос искуسنих професора са највишим универзитетским звањем и врхунским интернационалним референцама према стручно-уметничком подмлатку. Окупљање овог тима и зналачко уметничко и педагошко руковођење њиме даје изузетне резултате: подршка младим колегама довела је до тога да су за само две године (2016. и 2017) троје сарадника изабрани у прво наставничко звање.

Ученица Школе испред бисте Сретена Ацића (Јагодина, половином 20. века)

⁵⁶ Синтагма „цртање и друге пластичке вештине” преузета је из текста *Задашак уметности у васпитању* Ђуре Бранковића, наставника „геометријског цртања, цртања слободном руком и лепог писања” (*Годишњи извештај 1898/1899*).

Свечано откривање бисте Сретена Ацића у парку Учитељске школе (Јагодина, 1939)

Тим, који се данас састоји од једног редовног професора, три доцента и два асистента, здружено се представио публици изложбама у Универзитетској галерији у Крагујевцу (изложбама *Рефлексије* и *Рефлексије 2* 2017. и 2018. године).

Публика је имала прилике да се упозна са уметничким радом наставника и сарадника Факултета на изложбама не само у највећим градовима Србије, већ и широм света. Само неке од репрезентативних изложби (самосталних или групних) ово потврђују. То су учешћа на Међународном бијеналу графичког дизајна *Golden Bee* у Русији (Москва) и Сједињеним Америчким Државама (Универзитет Мисури), на међународним бијеналима и тријеналима постера широм света – Еквадор, Колорадо, Боливија (Ла Паз), Словачка (Трнава), учешће на изложбама савремене уметности у Варшави (*Ретироавантарга*), Гливицама (Пољска), Берлину, Архангелску (Русија), Кини, Њујорку, Српском културном центру у Паризу, у Јужној Кореји, Литванији, Универзитетској галерији у Баји (Мађарска).

У Београду су њихови радови излагани у Галерији УЛУС-а, Центру за графику и визуелна истраживања, Галерији Сингидунум, Галерији Графички колектив и Галерији СУЛУЈ. Самосталне и колективне изложбе имали су и у Галерији Стара капетанија (Земун), Српском народном позоришту у Новом Саду, Галерији „Марко Греговић” (Петровац, Црна Гора). Представљају се у културним центрима и музејима широм Србије: Народном музеју у Крагујевцу, Народном музеју у Врању, Музеју *Хорсум Марии – Равно* (Ђуприја), Народном музеју у Ужицу, Народном музеју у Краљеву, културним центрима у Шапцу и Зрењанину.

Настава ликовне културе у пољској учионици (са наставником Живомиром Цветковићем, друга половина двадесетог века) и данас

Наставници и сарадници Факултета редовно обогаћују и јагодинску уметничку сцену, излажући у Музеју наивне и маргиналне уметности и Културном центру. Заједничку изложбу приредили су у Културном центру у Јагодини 2017. године, а на њој су били постављени и радови студената.

Студенти се посебно охрабрују да излажу своја најуспешнија остварења. Пажљиво селекујући радове и улажући велику енергију и ентузијазам у подухвате ове врсте, њихови наставници организовали су и поставили студентске изложбе у Завичајном музеју у Јагодини (у оквиру манифестације *Ноћ музеја*, 2012), у Универзитетској галерији у Крагујевцу (2013) и Музеју *Хореум Марти – Равно* (Ђуприја, 2016).

Током сваке школске године најуспелији радови студената излажу се и у холу Факултета, а цео хол на другом спрату од 2012. године постао је изузетан простор који су надарени студенти осликали репликама српских средњовековних докумената и књига и мотивима декоративних врата, као артефакта изузетно сложене симболике. Спољашње зидове зграде Факултета и старе зграде Учитељске школе лепе мурале које су насликали студенти.

Многи ђаци и студенти одабрали су своје професије и остварили се у њима захваљујући знањима и умењима стеченим управо у оквиру секција јагодинске Учитељске школе, Академије и Факултета.

Једно од најупечатљивијих сведочанстава о томе можда су животни путеви двојице учитељских синова, браће Боривоја и Ђорђа Илића (Боривоје је Школу завршио школске 1937/38, а Ђорђе у јануару 1941. године).⁵⁷

Боривоје је стекао своја прва права музичка знања у Учитељској школи у Јагодини од професора, браће Угљеше и Светозара Смиљанића, који су препознали и неговали његов таленат. Успео је да упорним вежбањем дође до позиције прве виолине у школском оркестру. Поред тога, у доба његовог школовања основан је и ЦОМУШ (Цез оркестар мушке учитељске школе), који је приређивао веома популарне игранке за грађанство, а у којем је он свирао виолину.

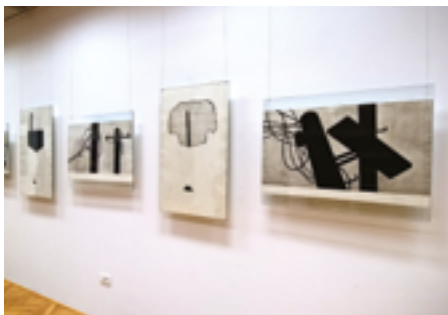

Студенти Факултета осликавају спољни зид старе зграде Учитељске школе у Јагодини (2014)

⁵⁷ Према списку свршених ученика у: Ђорђевић 1998 (157, 159).

Реплике српских средњовековних рукописа, рад студената, хол Факултета педагошких наука

Рефлексије, изложба наставника и сарадника Факултета у Универзитетској галерији у Крагујевцу (2017)

Боривоје Илић је и дириговао камерним хором, вокалним саставом који је сваке недеље певао у цркви на литургији. Та искуства и стечена знања пресудно су допринела томе да Илић буде примљен на Музичку академију у Београду без претходно завршене средње музичке школе. Завршио је Наставнички одсек и Одсек за композицију и дириговање. Радни век је провео борећи се за очување квалитетне народне музике чији је приоритет поштовање изворне традиције. Један је од оснивача Сабора трубе у Гучи, а његове музичке обраде народних кола и данас су на репертоару Националног ансамбла *Коло*. Композовао је за певаче народне музике који су са једнаким жаром као и он бранили прави народни мелос у новокомпонованој музици. Само неки од њих су: Предраг Гојковић Цуне, Станиша Стошић, Мирослав Илић, Јордан Николић, Предраг Живковић Тозовац, Мерица Његомир, Лепа Лукић.

У *Књизи сећања* Боривоје Илић сведочи да је први пут видео „радио пријемник” 1936. године у Учитељској школи у Јагодинама и да је са друговима с великом пажњом слушао музичке емисије на радију. У пензију је отишао после дугогодишњег рада на месту музичког уредника Радио Београда.

Боривојев млађи брат Ђорђе прво се уписао у ћупријску гимназију. Редовно посећујући брата у интернату Учитељске школе у Јагодинама, бива привучен веселом и другарском атмосфером и прелази у Учитељску школу. Испрва се посвећује литерарном стваралаштву, али његов изузетни сликарски талент открива Гргур Станојевић, професор на предметима *Црпшање* и *Ручни рад*. Ђорђе Илић завршио је Академију уметности и радио на Архитектонском факултету у Београду. У пензију је отишао са највишим универзитетским звањем. Као сликар излагао је на бројним изложбама и добио многе награде, међу којима и награду УЛУС-а. У архивској грађи из историје Учитељске

Изложбе студентских ликовних радова у музеју *Хорсум мари* – Равно и Завичајном музеју у Јагодини. Изложбу у Завичајном музеју отвара професор Сретко Дивљан.

школе налазимо податак да је Ђорђе Илић посебно награђен у трећем разреду за цртање. Вредно је напоменути да је Илић био једини награђени ученик за цртање, а да је укупан број ђака Школе који су стекли посебно признање у тој школској години „за одличан успех у вештинама” у разним областима – само седам (*Годишњи извештај 1938/1939*: 49).⁵⁸

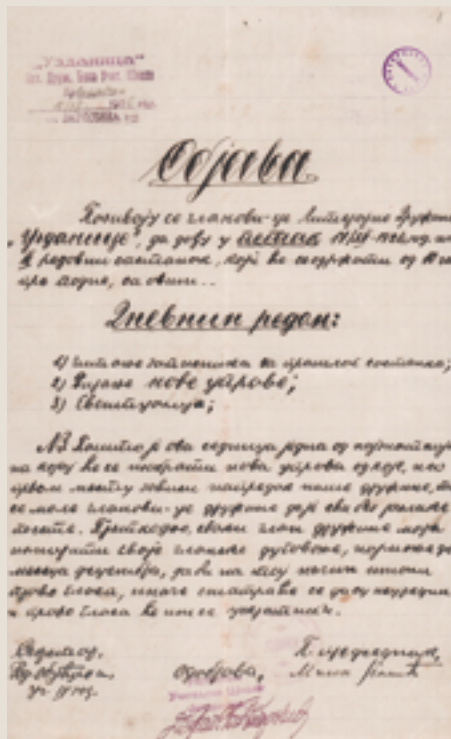
Школски друг браће Илић, Велибор Андрејевић (Учитељску школу завршио 1938/1939. године⁵⁹), био је веома сиромашан, па му је школски економ понудио да му Школа „опрости” издржавање у интернату у замену за његов рад на помоћним пословима. Добио је и кључ од кабинета за физику, са задатком да води рачуна о наставним средствима, брише праšину и припрема професору наставна средства за часове. Тако је једног дана у кабинету набацао на „чудну нараву – целулоидну траку” (*Књига сећања*). Заљубио се у њу и први у Србији одржао час у вежбаоници уз примену филма. Велибор Андрејевић је, захваљујући знањима која је стекао у Учитељској школи, убрзо по завршетку школовања постао асистент сниматеља у „Авала-филму”. Касније је био сниматељ многих играних и документарних филмова, између осталих и чувених филмова у режији Жоржа Скригина *Њих двојица* (1955) и *Госпођа министарка* (1958), који је један од првих филмова у kolorу снимљених код нас.

Многе су лепе и дирљиве приче некадашњих и садашњих ђака и студената о различитим утицајима које је рад секција имао на њихово даље школовање и каснији живот. У оквиру ваннаставних активности нису се профилисале само професионалне судбине. На секцијама су се неговала другарства и рађале велике и трајне љубави. Тако је остало до данас.⁶⁰

⁵⁸ Архитектонски факултет у Београду посветио је монографију Ђорђу Илићу. У њој је јасно, на више места, наглашен утицај „угледне Учитељске школе у Јагодини, коју је завршио и његов отац” на даљи Илићев уметнички и професионални пут (Маринковић, Тодић 2003: 17; Исто: 179–181).

⁵⁹ Према списку свршених ученика у: Ђорђевић 1998 (158).

⁶⁰ У генерацијама ученика и студената запамћени су парови који су касније живели у складним браковима. Према усменим сведочењима генерације која је Школу завршила 1963. године, „генерације су памтиле два пара: Кока и Миле, Крца и Рајна”. После Васкршњег концерта 2018. године, уз певачку пратњу хора Факултета и мешовитог хора *Шумац* из Алексинца, шеф оркестра Факултета, студент смера Васпитач у домовима, запросио је флаутисткињу у оркестру, студенткињу смера Васпитач у предшколским установама, пред бројном публиком. Велики број бракова ученици и студенти склапали су и склапају и данас са колегицама и колегама. Томе свакако доприноси заједничко учење и дружење, заједнички рад у ваннаставним активностима, али и атмосфера међусобног уважавања и поштовања. Одемо ли даље у историју учитељског позива, открићемо готово невероватну законску одредбу из 1898. године која се односи на склапање брака: „За учитељице се уводи целибат. Ако се учитељица уда за лице које није учитељ, `добровољно` јој престаје служба” (Поткоњак 2006: 272).

ДРУШТВО „УЗДАНИЦА”

Позив за седницу ђачког друштва „Узданица” са дневним редом (Јагодина, 1926)

Педагошка академија: чланови секције за књижевност са професором Миланом Вукићевићем, крајем седамдесетих година 20. века

У намери да се што боље умно развију, како би успешније могли вршити одређени им задатак на просвећивању свога народа и ширењу његове мисли, ученици ове школе основали су, под заштитом и надзором управе овог завода, друштво по имену „Узданица”. Правила овог друштва одобрена су од стране Г. Министра Просвете. „Узданица” је до рата успешно вршила свој задатак и издала је књигу „Споменица” у којој су штампани примљени ученички радови. После рата обновљен је рад у „Узданици”.

(*Двадесетипетоогодишњица МУШЈ: 28*)

У доба оснивања Мушке учитељске школе у Јагодини ученичка друштва била су веома популаран пратећи садржај сваке школе чији су ученици желели да буду друштвено и уметнички активни. О формирању и раду „Узданице” Божа Весић сведочи: „Године 1899. установљена је у Јагодини Мушка интернатска учитељска школа, која се сматра као наследница затворене Нишке учитељске школе. Како је она имала ђачку дружину *Помаџац*, то се одмах стало помишљати и на оснивање дружине у интернату. Проф. Лука Зрнић, први председник *Узданице*, ту је замислио најјаче подухватио и ускоро је остварио. Оставина *Помаџачева* припала је *Узданици*, те је она могла ускоро отпочети свој рад. *Први* редовни друштвени састанак био је 13. децембра 1899 г. и тада је изабрана *прва* управа. Од тога времена, па до данас одржано је око осамдесет друштвених састанака, на којима се радило доста озбиљно и својски, са оним `кипућим` одушевљењем, које прати све омладинске покрете” (*Споменица 1909: 6*).⁶¹

⁶¹ Са исто таквим одушевљењем студенти Факултета прикључивали су се раду књижевног клуба који је водио професор Никола Цветковић, настављајући дугу традицију литерарних састанака, дискусија и успеха.

Није чудо да се управо професор Лука Зрнић са великим еланом прихватио оснивања ђачке дружине у Мушкој учитељској школи у Јагодини. И сам је, као ученик Прве београдске гимназије, био члан ђачке дружине „Нада”. Његов професионални живот био је обележен свестраношћу. Био је власник књижевног листа *Омладинац*, уредник листа *Српски народ*, члан уређивачког одбора часописа *Дом и школа*. Аутор је више уџбеника из историје, а приређивао је и збирке басни и српске народне поезије (Столић 2007: 918–919).

Зрнић је радио у Мушкој учитељској школи у Јагодини као „суплент и професор, од 31. авг. 1898. до 6. септембра 1903.” и предавао „српски језик, историју и земљопис (*Двадесетипетојгодишњица МУШЈ*: 41). О његовој основној идеји да помогне у оснивању дружине која ће превасходно неговати лепу реч и љубав према читању, сведочи текст „Читање књижевних састава”, објављен већ у првом годишњем извештају о раду Школе. У њему каже: „Јасно је, дакле, да треба читати и друге књиге, а не само школске, и то читати што више и што разноврснијих ствари. Ну ову потребу многи ученици, с младости и других узрока, нису у стању проценити, нити имају воље читати, те је неке веома тешко придобити да ово усрдно врше” (*Годишњи извештај 1898/1899*: 17). Судаћи по књижевном раду Дружине, која је деценијама била активна, а све до данас има достојне настављаче, несумњиво је да је довитљиви васпитач нашао прави начин да придобије ђаке за усрдно читање.

Дружина је врло брзо постала „чланом добротвором` Српске књижевне задруге` и` Матице српске`, од којих је добила сва важнија ранија издања, и од сада ће их добивати редовно” (*Годишњи извештај 1900/1901*: 10). Школа и Дружина су на тај начин дуго обогатиле своје књижнице: „Од Српске књижевне задруге Школа је примила 7 књига XXXV кола као члан добротвор, кога је уписала г-ца Олга Цветићева, учитељица из Београда, за спомен свога брата пок. Емила Цветића, бив. професора ове школе и Више педагошке школе у Београду” (*Годишњи извештај 1934/1935*: 35). У извештајима о раду Школе забележено је и то да је ђачка дружина „Узданица” понекад била у финансијском дефициту управо због овог чланства, од којег се није одустајало. Српска књижевна задруга, основана 1892. године, била је у то време веома млада установа, свега шест година старија од јагодинске Учитељске школе, те су јагодински учитељци препознали потребу да се чланством укључе у њен развој.⁶² После више од века Факултет поново има изузетну сарадњу са Српском књижевном задругом, пре свега у заједничкој припреми, публиковању и промовисању тематских бројева часописа *Узданица*. Радови са конференције *Идентичности српског језика и културе* (одржане у СКЗ 2014) објављени су у темату 2015, радови са округлог стола о роману *Кукавичја њилаг* Лабуца Драгића (одржаног у СКЗ 2016) у темату 2017. године. У новембру 2018. године у организацији Српске књижевне задруге одржан је округли сто о стваралаштву Гроздане Олујић, а *Узданица* ће још једном између својих корица сабрати резултате рада најеминентнијих истраживача националне књижевности и језика.

Дружина „Узданица” имала је своја правила, књижницу и свој фонд. Њене активности биле су разноврсне. Под њеним окриљем деловали су „позоришна дружина *Јакшић*, Стрелачка дружина и Савез трезвене младежи” (Ђорђевић 1998: 93). Позориште „Јакшић” званично је основано 1902. године, „а пре тога су ученици давали представе одабирајући се за сваку представу понаособ, и то још од 1899. године” (*Десетипетојгодишњи преглед*: 101).

Позориште је имало добре услове за рад. „Књижница позоришна има преко 70 дела већином штампаних. Гардероба има 6 мушких и 3 женске бароке, даље брада, брковâ, и др. Тако исто има прилично и одела мушког и женског и другог прибора, само се оскудева са историјским оделом, оружјем и др. прибором, које се није могло добити ни од Народног позоришта. Декорација бинских има друштво довољно и лепих, и то како целокупних (шуму, двориште, село, тамницу, собу, салон) тако и делова” (*Десетипетојгодишњи преглед*: 101)

Аматерске ђачке и студентске драмске трупе од оснивања Школе па до данас представљају освежење у културном животу града, али уносе и посебну

Чланска карта дружине „Узданица” из 1937. године

⁶² Српску књижевну задругу основали су, у приближно исто време када је Сретен Аџић основао Учитељску школу у Јагодини, највећи умови и уметници тога доба, међу којима су Стојан Новаковић, Јован Јовановић Змај, Љубомир Стојановић, Милан Јовановић Батут. То је данас најстарија и једна од најремониранијих српских издавачких установа.

Представа ученика Педагошке академије *Ту је негде срећа* у режији професора Мике Ристића (Културни центар у Јагодини, 1977. године)

Пред премијеру представе *Смешне прециозе* (Молијер), 28. април 1962. са директором Школе Десимиром Милојевићем

Позивница Мушке учитељске школе на забаву са игранком (Јагодина, јануар 1904), са посебном назнаком *Моле се коловође да се пријаве на каси* (уоквирени текст на крају)

динамику у радну свакодневицу. На репертоару су били различити драмски текстови – од класика до авангарде. У шекспировском маниру, у мушкој учитељској школи, све улоге играли су момци. Данас, у драмској секцији, као и на Факултету, далеко су бројније девојке.

„Ученичко позориште уносило је много ведрине у иначе нешто једноличну интернатску ђачку средину. Представе су давале кад чешће, кад ређе, обично у 2–3 недеље једанпут. Мало је теже ишло са женским улогама, које су такође морали играти ученици, али је и за овакве улоге било увек подесних ученика. Ћосави су били готово још сви млађи, али је мало њих имало погодан `женски` глас, јер је ово доба – доба промене високог дечачког гласа у дубљи.

На позоришне представе за ученике, после којих је обично била одржавана игранка, долазиле би покатакд и наставничке и њима рођачке породице. Тада би се наша плава униформа у колу, или валцеру, `прошарала` каквом другом бојом одеће позваних гостију, па и покоје ретке госпођице.” (Марковић 1963: 86)⁶³

Ученици и студенти, глумци аматери, у дугој историји Школе одржавали су секцију изузетно живом. И након педесет година од оснивања школе забележено је да су имали бројне представе у Јагодини, али и гостовања у другим градовима Србије:

„Школске 1957/58. године уписао сам IV разред [...] Овај разред ми је остао у сећању по две ствари. Прво по томе што смо добили новог професора за српски језик Ристић Мирослава `Мику` кога сам од првих дана заволео, и не само ја већ и остали ђаци којима је предавао. Био је диван предавач [...] Осим тога он је у мени открио и глумачке способности, којих нисам био свестан. Убрзо сам постао и глумац Школског позоришта. У команду `Сеоска учитељица` од Светолика Ранковића, у улози школског послужитеља – чика Милија, био сам се прославио. Где год смо гостовали са овом представом, добијао сам највише аплауза од свих глумаца. Сећам се да смо са том представом гостовали у Алексинцу, Београду, неким селима општине Светозарево. У самом Светозареву представа је приказана два пута за грађанство” (Јацковић 2008: 66–67).

⁶³ Марковићеве успомене датирани су на 1963. годину, када су поклоњене библиотеци. Међутим, писане су знатно раније (двадесетих година 20. века) и односе се на период Марковићевог школовања у јагодинској Учитељској школи, на време када је Ацић био управитељ Школе

Представе студената Факултета педагошких наука и извођење сценских минијатура у оквиру наставе обавезних и изборних предмета (друга деценија 21. века)

Настојећи да задовољи жељу и данашњих студената за савладавањем вештина сценског наступања Факултет у оквиру обавезне и изборне наставе нуди предмете *Сценска и луткарска уметности* и *Студије позоришта и извођачких уметности*. Део зграде Факултет је адаптирао у позоришну сцену, мало студентско позориште у коме се изводи настава, луткарске и позоришне представе које пригодним поводима припремају студенти са предметним професорима, али у коме неретко гостују реномирани глумци и позоришни посленици. Драмска секција је на Факултету педагошких наука највећу популарност међу студентима имала у време када је њоме посвећено руководио професор Сретко Дивљан. Његове авангардне креације и оригиналан приступ раду са студентима резултирале су низом позоришних представа и минијатура које су се играле по више пута и са којима су студенти гостовали у многим градовима Србије.

Како Факултет пружа здружну подршку развоју позоришног стваралаштва и у нашем граду и у нашој држави, Позоришни фестивал дечијих и омладинских представа доделио је октобра 2018. године Факултету годишњу награду за свеукупни допринос развоју драмског стваралаштва.

Гимнастика на игралишту Школе
(половином 20. века)

ЧОВЕК ЈЕ СТВОР ОД ТЕЛА И ДУШЕ⁶⁴

О наставним и ваннаставним спортским активностима

Радост чланова фудбалског тима Факултета педагошких наука после постигнутог гола (игралиште Факултета, Учитељијада 2015)

„Већи број ученика ове Школе чланови су овдашњег Соколског друштва, а четири наставника раде активно на соколству. Ученици су подељени у три групе. Једну групу сачињавају чланови, две групе су нараштајци. Поред тога постоји и лакоатлетска група од 7 чланова, који су на соколским такмичењима однели више награда. Ученици вежбачи посећивали су часове по нарочитом распореду.

Десет ученика ове Школе водили су као предњаци своје групе деце и нараштаја у соколани и тим користили и Соколском друштву и себи, јер су оспособљени за доцнији рад те врсте у учитељском животу.” (*Годишњи извештај 1934/1935*: 29)

Настава везана за физичку културу неизоставни је део студијских програма Факултета педагошких наука на основним, мастер и докторским студијама. Од пријемног испита, на којем се врши провера физичких способности на

⁶⁴ Наслов овог одељка је реченица Сретена Ацића (Ацић 1892: 16).

Ђаци Учитељске школе у Јагодини спремни за скијање (половином 20. века)

Студенти Факултета педагошких наука са професорком на вежбањима из изборног предмета *Елементарне игре и скијање* (Маљовица, Бугарска 2018)

посебно осмишљеном полигону, будући учитељи и васпитачи припремају се за рад на развијању телесног здравља најмлађих.

Темељи вредном раду и великом ентузијазму у области телесног васпитања постављени су у време оснивања Мушке учитељске школе у Јагодини. Пре сто двадесет година Јован Милијевић упућен је у Шведску и Норвешку са задатком да проучи ручни рад и гимнастику као наставне предмете и да прене-се тада најсавременија знања у јагодинску школу. Милијевић је предавао ове предмете и био управник Вежбаонице (Станојловић 2014: 501)⁶⁵, па се може претпоставити да је својим сазнањима допринео и васпитању најмлађих ђака у Вежбаоници, данас Основној школи „Бошко Ђуричић”.

На Факултету су данас, поред обавезних, заступљени и изборни предмети у оквиру којих студенти овладавају разноврсним вештинама и знањима – скијањем, разним техникама пливања, истраживачким поступцима у настави физичког васпитања.

Свако доба наметало је своје захтеве у овим областима. Учитељи су морали бити и физички спремни како би могли да обављају свој посао упркос свим препрекама: „У Бреговини је било најтеже јер су услови за живот и рад били тешки. Село планинско, често под снегом. Морали смо учити јахање и скијање” (Николић 2000: 114).

Спортске активности одвијају се и у спортским секцијама и тимовима. Остало је запамћено да је Сретен Ацић донео прву праву фудбалску лопту у Јагодину, да је ђак Мићун Павићевић донео прву рукометну лопту непосредно после окончања Другог светског рата (када је рукомет био потпуно нов и ексклузиван спорт) и да је том приликом основан рукометни клуб Школе.⁶⁶ И данас је Факултет педагошких наука пионир у промовисању нових спортских дисциплина на националном нивоу. Један од таквих спортова је хокеј на трави, који од 2018. године студенти тренирају у оквиру клуба „Сретен Ацић” и као једина факултетска екипа учествују на такмичењима првенства Србије.

„Пошто сам заволео справе, захваљујући професору Војиновић Мирославу, [...] који ми је предавао фискултуру, постао сам предњак. Такав је назив за оне који су се посебно истицали у раду и вежбама на справама. Предњаке је

Део тима за дворански хокеј „Сретен Ацић” са најмлађима (Сајам спорта, Београд 2018)

⁶⁵ О свестраности и ренесансном духу првих професора Учитељске школе сведочи и то да је Милијевић током свог боравка у скандинавским земљама тако научио шведски језик да је превео са шведског „роман Д. Дефоа Робинсон Крусе (објављен 1904). То је прва књига преведена са шведског на српски” (Станојловић 2014: 501).

⁶⁶ Према усменом сведочењу Р. Јовановића

Гимнастика на игралишту Учитељске школе у Јагодини (половином 20. века)

одређивао сам професор Војиновић. Ја сам вежбао на свим справама: коњу, вратилу, разбоју, круговима и др. Међутим, моја омиљена справа је била разбој. Није било дана да не дођем у физкултурну салу, наравно у слободним часовима, и вежбам на разбоју.” (Лацковић 2008: 65)

Фудбал, кошарка, одбојка, карате, гимнастика, шах и стрељаштво само су неке од дисциплина које студенти Факултета данас тренирају у оквиру ваннаставних активности. Са великим успехом учествују на универзитетским и међуфакултетским такмичењима, од којих су најважније велике манифестације *Куп Ректора* и *Училишњијага*. Награђени су великим бројем медаља и пехара, а показују и изузетне организационе способности јер су три године заредом домаћини *Купа ректора*, такмичења студената свих факултета Универзитета у Крагујевцу (2015, 2016, 2017. године), а *Училишњијага* (такмичарски скуп свих учитељских факултета у Србији са гостима из Републике Српске) у организацији Факултета педагошких наука добила је 2015. године све похвале и оставила најлепше утиске. У пролеће 2018. године Факултет је угостио учеснике Националног купа студената Србије.

Навијачи на утакмици, игралиште Учитељске школе у Јагодини (половином 20. века)

На стрелишту: обука ђака Мушке учитељске школе у Јагодини у војним вештинама (текст на полеђини: „VIII коло 1908. за време анексионе кризе. Мојој драгој школи од Војина Рашића, ученика VIII генерације, јуни 1965. год., Београд“)

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ ПРОСВЕТНИХ ВОЈНИКА⁶⁷

Ђачка удружења и секције у први план стављају културну, уметничку и забавну делатност, али ни у једном тренутку не заборављају своју хуманитарну и националну мисију: „Узданица помаже великим свотама новца разне патриотске установе, постаје редован члан Друштва Црвеног Крста и продужава и даље рад у правцу народне мисли, готова да сваког часа жртвује за њу све што год има” (*Сиоменица* 1909: 7).⁶⁸

И заиста су жртвовали шта год имају – своју младост, живот, знање и умење – за народ и Отаџбину. Ђачка стрелачка дружина основана је већ у другој години постојања Школе (*Годишњи извештај 1900/1901*: 10) тако што је прво уређено „врло удесно *стрелиште* на општинском вашаришту. У врх једне утрине, која је с много труда управљена и поравњена, удешено је место за мете, иза којих је грудобран природно брдо” (Исто: 10).⁶⁹ Из Дружине је израсла својеврсна предвојничка обука: „Из четврте године ондашњег мога школовања ваља ми поменути још један догађај, који није прошао тако мало запажен као многи други овде: насилно припајање Босне и Херцеговине од стране ондашње Аустро-Угарске, 1908. године. [...] Тај догађај који је узнемирио наш народ, није оставио равнодушним ни нас, ученике ове школе. Осећало се да ће он довести до рата, за који се журно код нас почело припремати, па смо се и ми, ученици најстаријег њеног разреда, почели вежбати у војној обуци, добили брзометне пушке, егзерцирали се под командом једног професора, резервног официра, и учили свима борбеним радњама” (Марковић 1963: 96–97).

Разне вештине, методичка и педагошка знања стечена у Мушкој учитељској школи спасла су многе животе у ратовима. О томе можда најречитије сведочи прича о учитељу Александру Петровићу, свршеном ђаку Мушке учитељске школе јагодинске и добитнику највиших војних одликовања:

„Александар Т. Петровић прославио се у ратовима које је Србија почетком 20. века водила за своје ослобођење. Своје војнике је доживљавао као

⁶⁷ Синтагма „просветни војници” преузета је из *Годишње извештаја 1898/1899* (стр. 80).

⁶⁸ Аутор овог уводног чланка „Узданица, друштво ђака Учитељске школе јагодинске (1899–1909)” је Божа Весић (*Сиоменица* 1909: 5–7).

⁶⁹ Јагодинско насеље на томе месту и даље се зове Стрелиште, мада је ишчилело памћење о пореклу назива. Ово није једини микротопоним у Јагодини који је настао у доба јагодинске Учитељске школе. Такав је случај и са насељем Кајсијар, које је названо по вођаку имања Учитељске школе у којем су доминирале саднице дрвета кајсије. Урбана микротопонија данас чува успомене на неколико изузетних професора Учитељске школе. То су улице назване по Сретену Аџићу, Владимиру Борђевићу, Емилу Цветићу, Велку Комареку и Мирославу Мики Ристићу.

Дипломски учитељски испит, Јагодина 1931. године; пети с лева седи изасланик Министарства Моја Медић, десно од њега директор Драгољуб Петровић, а први с десне стране професор Цветко Поповић

⁷⁰ Цитат је наведен према сведочењу Александра Петровића, редовног професора Универзитета у Београду, о његовом деди Александру Т. Петровићу, хероју српских ратова 1912–1918. у емисији *Ко учи учићеље*. Поводом Дана Факултета педагошких наука 2015. године професор Александар Петровић поконио је Факултету портрет свог претка (уље на платну).

⁷¹ Динуловић је био дете из глумачке породице. Сестра, отац, мајка и деда по оцу били су глумци. Желећи да га склоне од неизвесног и напорног глумачког живота, родитељи су га уписали у јагодинску Учитељску школу. Гени и очигледан таленат нису промакли наставницима Школе, те је Динуловић постао предводник драмске секције. Захваљујући свему томе, успео је да дође до спасоносне векне хлеба.

⁷² Поповић је осуђен „на тринаест година тешке тамнице, поштрене сваког 28. јуна тврдим лежајем и самицом у мраку. Казну је издржавао прво у Зеници, а после је, са другим завереницима, пребачен у Мелерсдорф код Беча” (Поповић 2014: 191). Поповић и Васа Чубриловић једини су од завереника доживели крај Првог светског рата. Из дописа које је Поповић касније (1931. године, архивска грађа) упутио Министарству са молбом да му се у радни стаж за пензију урачуна време проведено на робији сазнајемо да је тамновао непрекидно од 8. јула 1914. до 4. новембра 1918. године. Министарство је позитивно одговорило на молбу, а годину дана раније „Његово Величанство Александар I [...] на предлог Господина Министра просвете благоизволело је унапредити Поповића у виши чиновнички ранг пре времена, узимајући у обзир време проведено у затвору” (решење од 30. 12. 1930, архивска грађа).

⁷³ „Предведен буде из уза окривљени, ше након иредочења књија и сјиса, шшо су код њеја иронађени, очистије *Ad 1* брошура са насловом *Лаж и парламентаризма*”. Ту књижицу купио см у књижари Ђурђевића у Ферхацији улици. *Какава је шо библиотеке Ослобођење?* Ја не знам за ту библиотеку. Ја сам ту књижицу опазио у излогу Ђурђевићеве књижаре и купио је” (Поповић 2014: 184–186).

своје ученике. Значи, имао је један педагошки став и зато су његови војници најмање страдали. Он је одликован највишим војним одликовањима. Између осталог, добио је два највиша војна одликовања. То је Карађорђева Звезда са мачевима, а једно од њих му је лично уручио краљ Александар тако што је скинуо своју Карађорђеву звезду са груди и прикачио на његове груди када су му објаснили какав је подвиг учинио”.⁷⁰

Питомци су вредно радили у секцијама ради сопственог задовољства, не слутећи да ће тиме спасти сопствене животе. Многа потресна сведочанства говоре о томе. Једно од њих забележио је Предраг Динуловић:⁷¹

„Као ученик IV године, у току 1936/37. године латио сам се врло крупног задатка: да драматизујем, режирам и да играм главну улогу у комаду *Први пут с оцем на јутрење*, по причи Лазе Лазаревића. За овај рад сам добио награду: цепни сат, који ми је уручио Сава Тохол, професор. (Касније сам тај сат, у заробљеништву, трампио за један хлеб, пошто смо првих дана у логору били веома гладни. Имао сам хлеба читаву недељу дана!)” (*Књија сећања*).

Усмеравајући ваннаставни рад ученика, својеврсни васпитни „подвиг” учинио је и Цветко Поповић, професор Учитељске школе у Јагодини. Желећи да заштити своје ученике од последица политичког деловања, саветовао их је да не исказују исхитрено, директно и младалачки непромишљено своју политичку оријентацију у школском часопису *Наша реч*. Тадашњи ђаци упамтили су да је Поповић вероватно имао кључну улогу у гашењу овог часописа. Не знамо да ли су успели да наслуте да их је професор Поповић најдобронамерније саветовао из личног животног искуства. Наиме, Цветко Поповић почео је да ради у Учитељској школи после тешке тамнице на коју су га осудиле аустроугарске власти због учешћа у Сарајевском атентату.⁷² Један од главних доказа било је оно што је читао, писао и од литературе куповао (в. *Зайисници са саслушања*, Поповић 2014: 185–188).⁷³

Доба оснивања Школе изнедрило је борце, „војнике” у различитим сферама културног, уметничког и просветног живота Србије. Један од њих, без ордена и титула, јесте Марија Магазиновић, велики борац за права жена у Србији и први женски кандидат коме је било дозвољено да већ у првој генерацији приступи полагању учитељског испита. Она је забележила своја сећања на Учитељску школу у Јагодини и њеног управитеља:

„Године 1902. изађе уредба Мин. Просвете да се са учитељском матуром може уписати као редован слушалац на филозофску и психолошку групу.

Г. Брана ми то одмах саопшти и предложи ми да одем у Јагодину и тамо, у августу, положим учитељску матуру, сматрајући да је јагодинска учитељска школа прва у рангу међу свим осталим у Србији. [...] Из јагодинске школе понела сам најлепше утиске. Директор Г. Сретен Ацић био је веома предустретљив према дотада једином женском кандидату на њиховим матурама” (Магазиновић 2000: 172).

Није била мала Ацићева далековидост када је ту изузетну девојку примио и са пуним разумевањем дочекао. Иако је основана као мушка школа, Учитељска школа у Јагодини почела је уписивати женске кандидате после Првог светског рата: „Наша школа и данас се по указу зове мушка, и ако због тешких поратних прилика уписује и ученице” (*Двадесетипетојогодишњица МУШЈ*: 30). Имена девојака које су положили учитељски испит зрелости јављају се од 1919. године. Изузетно, име Марије Магазиновићеве уписано је у летопис Школе већ 1902. године (в. *Двадесетипетојогодишњица МУШЈ*: 50; Корићанац 2000: 17).

Поред тога што је прва девојка у историји Школе, Марија Магазиновић је и: прва студенткиња која је дипломирала на Филозофском факултету у Београду као редовни студент, прва жена новинар (за *Полиџику* је писала углавном чланке о статусу жена у Србији), прва жена службеник Народне библиотеке, прва жена сарадник Академије наука и прва жена која је донела модерни балет у Србију.

Марија Магазиновић је на аудицији примљена у чувену школу Макса Рајнхарта у Берлину и успешно је завршила, што је био изузетан подухват с обзиром на то да су за школу конкурисале хиљаде кандидата из читаве Европе. Учила је еуритмику код Рудолфа фон Лабана, а балет код сестара Данкан. Школу за ритмику и пластику отворила је 1910. године у Београду, више од десет година пре оснивања школе класичног балета. Била је удата за Герхарда Геземана, чувеног слависту који је објавио *Ерланџенски рукопис*. Он је са српском војском прешао Албанију, а она је у ратовима 1912–1918. била болничарка.

Једна од основних идеја водиља Марије Магазиновић била је да девојке треба да се образују јер ће, у најмању руку, као мајке васпитавати будуће нараштаје. И сама је највећи део радног века провела у Првој женској реалној гимназији. Храброст у тој борби била је њена најистакнутија особина, тако да 1905. године за *Полиџику* пише: „да ли ће једном наша господа што праве буџет, опаметити се и скресати на диспозиционим и шпијунским фондовима и утројити одељке за народну просвету”.⁷⁴ Међутим, њена слободна игра и плес њених ученица били су сувише авангардни за оно доба да би се играли на најзначајнијим српским сценама. Приређивала је концерте са својом школом без адекватних услова, у просторијама Коларчеве задужбине. Културна елита пратила је те догађаје, а Исидора Секулић писала о њима и са жудњом ишчекивала наредни. Марија Магазиновић ипак је „ушла” у Народно позориште у Београду, додуше тек 2000. године. У представи *Балканска џеластика*, по њеној аутобиографској књизи *Мој живој*, лик Магазиновићеве игра седам глумица. Представу је режирала професор *Позоришне режије* на Факултету драмских уметности у Београду Ивана Вујић, која је данас изузетно драгоцен сарадник Факултета педагошких наука у Јагодини у различитим пројектима и његов гостујући наставник.

У енциклопедији *Два века српског новинарства*, међу портретима сто изабраних новинара, нашле су се само три жене. Две од њих, Милица Јаковљевић и Марија Мага Магазиновић, оставиле су у својим мемоарским списима лепе успомене на Учитељску школу у Јагодини (*Два века српског новинарства*).

Марија Магазиновић

⁷⁴ Марија Магазиновић је и аутор прве обухватне књиге о игри код нас *Историја игре* (Магазиновић 1951) у којој оставља и сведочанства о својим учитељима, без сумње базирана на сопственом искуству у раду са њима. На пример, о Лабану каже: „Он је поред свог дара, труда, напорног рада на пољу уметности остао сиромаш целог свог века. Несебично је са својим ученицима и сарадницима делио сва своја блага духовна и материјална” (Магазиновић 1951: 196). У својим публикацијама, онако како се борила за права жена на образовање, бори се и за њихово просвећивање у области телесне културе и, на пример, тврди: „Једну масу домаћих послова врши наша жена уз претерано напрезање тела: док обавештена скандинавска, холандска, швајцарска делом и немачка жена рубље пере седећи пред коритом, наша жена, из наопаког схватања употребе тела, рубље пере по цео дан стојећи” (Магазиновић 1932а: 25). Њена студија *Вежбе и студије из савремене гимнастике, џеластике, ритмике и балета* (1932б) можда понајвише спаја педагошки приступ са уметношћу с једне, и телесно здравље и игру с друге стране.

Не. Не сме се не смети, ја морам!

(Аџић 1924: 82)

Учитељ Владислав Панић са ђацима у
Горњем Штипљу, селу у околини Јагодине,
тридесетих година 20. века

На претходној страни:
Јагодински основношколци у посети
библиотеци Факултета педагошких наука
поводом обележавања Светског дана књиге
(2018)

О друштвеној одговорности Школе и просветног позива

На отварању Мушке учитељске школе у Јагодини министар просвете Андра Ђорђевић испричао је ученицима причу којом га је краљ Александар Обреновић увео у дужност министра. Бавећи се у иностранству, преноси Ђорђевић, краљ је у једном селу срео „једнога старца, седа, погурена; било му је преко осамдесет година. За руку је водио једнога дечка, брао разно биље, и показивао му га. Ко год је од сељана мимо старца пролазио, сваки га је са највећим поштовањем поздрављао. Ја сам се заинтересовао за тога старца. Упитам мимопролазнике за њега. *То је оџац овога села, рекоше ми*” (*Годишњи извештај 1898/1899*: 75). Испоставиће се у причи да је стари господин био учитељ у селу и да свога праунука спрема за исти позив. Изузетно поштовање и назив *оца села* заслужио је преданим радом не само на образовању ученика, већ и на препороду села, организујући напредак пољопривреде, бригу о сирочади, болеснима и невољнима, старајући се да сељани науче црквено појање и редовно одлазе у цркву. Министар закључује: „Кад ми је то испричао Његово Величанство Краљ, рече ми: *Ето такве учитеље желео бих имати у Србији. Такве ми учитеље створите, јосјодине Министре, који ће радом својим и саветима заслужити име оца оних места, у којима буду!* Ја сам се примио тога великога задатка. У тој цели и основана је ова нова Учитељска Школа” (*Годишњи извештај 1898/1899*: 77).

Овај говор министра просвете, као и друга забележена обраћања у свечаним приликама, сведочи о великој и искреној нади свих тадашњих просветних посленика да ће се добрим школама и добрим учитељима читава земља и читаво друштво уздићи и наћи своје место међу најпрогресивнијим европским заједницама. Очигледно је убеђење да срећа сваког народа директно зависи од квалитета образовања учитеља и њиховог ентузијазма. О томе сведочи не само оно што се у званичним приликама говорило, него и начин на који се то чинило – емоционално, готово поетски, са великим жаром и вером у напредак народни. Такви су и телеграми и честитке упућени поводом отварања Школе. Бакић пише:⁷⁶ „Новој српској Учитељској школи желим сваку срећу и напредак. Нека би она била ново средиште за просвећивање српскога народа”. Миодраговић⁷⁷ честита Ацићу следећим речима: „Теби и наставницима срдечно честитам почетак најкориснијег рада за Отаџбину”, а Ранко Петровић⁷⁸ овако: „Срећан почетак! Дао Бог да нови просветни војници живо припомогну ослобођењу и уједињењу свега Српства”. Тридесет оваквих честитања забележено је у првом извештају о раду Школе (*Годишњи извештај 1898/1899*: 80–84).

Дирљив је и начин на који, избором поклона поводом отварања Школе, на старање о народу позивају поклонодавци.

⁷⁵ Из честитке Јована Миодраговића поводом почетка рада Школе

⁷⁶ Војислав Бакић, један од најзначајнијих српских педагога, у два мандата ректор Велике школе у Београду, противио се интернатском школском уређењу. Дошавши касније у Јагодину као инспектор, у извештају о раду Учитељске школе у Јагодини одао је признање Сретену Ацићу за напредак Школе (о односу Бакића и Ацића и оцени рада јагодинског завода в. Недовић 1998: 33–36).

⁷⁷ Јован Миодраговић био је референт за основну наставу Министарства просвете и један од најзначајнијих Ацићевих сарадника у време оснивања Школе и Вежбаонице. Поред неуморног залагања за увођење ручног рада у образовни систем, инсистирао је и на примени народног језика у школама.

⁷⁸ Ранко Петровић потписује овај телеграм као бивши управитељ Учитељске школе у Нишу.

Група ученика трећег разреда (XIV коло) на часу у пољској учионици, април 1914. године

Професор Ђорђевић из Алексинца шаље „скупоцени поклон” за омладину новоосноване школе, а васпитач Лука Зрнић окупљенима објашњава: „На ово црно поље стављен је овај делић једне старе рушевине косовске, а на ову тробојку овај комадић таковског грма” (*Годишњи извештај 1898/1899*: 79).

Симболично, обавезујући професоре и питомце на служење народу, 28. маја 1899. године поклања „господин Министар просвете ученицима ове школе ванредно лепе гусле јаворове, те сад на њима уче ученици гуслати и певати уз гусле” (*Годишњи извештај 1898/1899*: 62).

Од тада па до данас без прекида се испуњава овај завет. Управитељи, декани, наставници, професори, студенти, ђаци, запослени на ваннаставним пословима – сви које су под кровом окупљале Школа и Академија, а данас Факултет педагошких наука у Јагодини – показују на делу изузетну одговорност у овом смислу.

Мушка учитељска школа основана је као школа са интернатом да би се, по Ацићевој идеји, обезбедило једнако право на образовање које ће превазићи социјалне и економске разлике међу питомцима и да би се утврдило достојанство будућих *народних просветиоцеља* који, без обзира на материјални статус, не треба да надниче у имућнијим кућама, спавају на клупама или раде као послужитељи у кафанама у замену за стан или храну (Ацић 1897).

Резервна војна болница у згради Учитељске школе у Јагодини, 1912. године

„Ацића је сем свега интересовао живот његових ђака у Алексинцу. Њега је нарочито коснула беда његових ученика, од којих су неки живели са 6 динара месечно, купујући пројино брашно, градећи од њега качамак, и само се тиме хранећи. Једнога дана, у договору са управитељем, он спреми онолико листића колико је било ђака и једнога часа у свим разредима покупи најтачније податке о ученичком животу и њиховим приходима, те на основу те грађе напише врло документован чланак у годишњем извештају алексиначке учитељске школе за 1896/97, под насловом *Потребна интернација*, који је изазвао пажњу и у самом Министарству просвете.

Последица овог чланка била је одлука Министарства просвете, да се подигне једна нова учитељска школа интернатски уређена, с тим да јој Сретен Ацић буде управитељ. [...] И тако је Јагодини била додељена нова учитељска школа!” (*Споменица* 1939: 6–7)

Јагодинска учитељска школа водила је рачуна о својим питомцима. Чак је у интернатским правилима предвиђено и ово: „Сиромашним ученицима који се школују о државном трошку даваће се о великом школском одмору у новцу онолико колико им је неопходно потребно да отпутује до куће и врати се натраг” (*Интернајска правила у Мушкој учитељској школи у Јагодини* од 18. фебруара 1900. године, у: Ђорђевић 1998: 48).

И касније кроз историју имовинско стање ученика и студената често је било независно, па су се изналазили раличити начини да се тај проблем макар ублажи. Школа је основала Фонд сиромашних ученика и издвајала новчане суме намењене лечењу ученика или терапијама у бањама и здравственим установама за опоравак реконвалесцената.

У првом периоду рада Школе (пре ратова који су отпочели 1912) питомцима су били обезбеђени сви услови, па и униформа. Добијали су „јесење одело од тање тканине: панталоне, прсник и капут, зимско од дебље: панталоне и капут и летње од сегелтуха: панталоне, прсник и капути, затим три преобуке од јачега платна, две пресвлакуше, једне ципеле, шајкачу, капу или шешир од сламе и три убруса” (*Интернајска правила*, у: Ђорђевић 1998: 49).

На фотографији која сведочи о елеганцији учитељских униформи и лепоти учитељаца, одежду Учитељске школе у Јагодини носи Душан Поповић, најбољи ђак Учитељске школе у својој генерацији. Поповић је погинуо у боју на Мачковом камену у двадесет четвртој години живота. Отац Вељко, учитељ, подигао му је спомен плочу у Крупњу, где је сахрањен у спомен-костурници (Станојловић 2018: 83).

Групна фотографија (1912) речито говори о пажњи коју су учитељи улагали како би њихов изглед одговарао достојанству позива за који се школују. С лева на десно стоје: Тихомир Акшамовић, Војин Стефановић, Боривоје Јосиповић, Видоје Ђерковић, Божидар Попадић и Михајло Кулић. Тихомир Акшамовић, као припадник батаљона *1300 кайлара*, преминуо је у 22. години живота на Крфу после преласка преко албанских врлети. Тихомир је четврти син учитеља Лазара и учитељице Данице, који су за четири године изгубили четири сина. Пре његове смрти, родитељи су сахранили и старију тројицу: Радомира, Тодора и Драгољуба, који су, као и Тихомир, смртно страдали у ратовима Србије (Станојловић 2018: 9–10).

⁷⁹ „Пошто смо усвојили пропаганду професора по гимназијама да је школовање у учитељским школама врло кратко, издржавање бесплатно, дошли смо, са свију страна, у најуређенију школу предратне Србије – Јагодинску. Шта смо нашли? Нашли смо управитеља школе, са наставницима, за главније предмете, без интерната и редовног издржавања. Напунили смо варошке кућице. Живели смо врло бедно. [...]

Посебно се водила брига о исхрани питомаца, а огледно и инструктивно имање имало је кључну улогу у обезбеђивању квалитетних и свежих намирница. У економском погледу, интернат је добро функционисао чак и са ниском ценом смештаја и оброка јер су део пољопривредних послова обављали ђаци. До Првог балканског рата храна је, по Ацићевим записима у извештајима, била „изврсна”. Са ученицима је свакодневно ручао васпитач, а управитељ и наставници придруживали су им се о празницима. Школа је имала и своју амбуланту, а школски лекар је на крају сваке школске године подносио детаљни извештај о здравственом стању ученика.

Непуних петнаест година од оснивања Школе, слика се у потпуности мења, а Школа и држава никада нису успеле да врате систем у којем ће ђаци бити у потпуности опскрбљени свим потрепштинама.⁷⁹ Посебно су занимљива многобројна сећања на шаренило у одевању из различитих временских периода.

Ученици из времена између два светска рата памте:

„Учитељици нису били униформисани. Ни ђачке капе нису биле обавезне. [...] `Сиротињска школа`, тако се тада говорило за учитељске школе, није финансијски оптерећивала своје ученике. [...] А кад је већ реч о одевању, е о томе би се могло писати и писати, и то далеко озбиљније. Они надахнутијег `сзданија`, како би то Доситеј рекао, ко зна каквим би се све асоцијацијама препустили, пишући, на пример, само о опанку. [...] А у тој нашој сељачкој школи, условно речено с обзиром да нас је било највише са села, могла се пратити читава генеза усавршавања израде опанака, почев од најпримитивнијих `прешњака` до оних најфинијих `шиљчића`, са два реда каишића, лакованих наравно. [...] Горњи део одеће чинили су: обичан гуњ од сукна, блуза оперважена гајтаном од сукна или шајка, гуњ и цока од сукна или шајка такође, јелек и антерија од плаве чоје која је била скупоцена, што их је носио Сава Цветковић, из Драгоцвета” (*Књија сећања*).⁸⁰

После Другог светског рата наступа период још већих изазова. Ђаци су у оквиру практичног рада поправљали шта се дало поправити у Школи и интернату, али и широм земље у оквиру радних акција. О одевању нико није ни размишљао. Изједначени у немаштини, сећају се да су сатима и данима стајали у реду да купе прве тенис патике – један једини модел и за момке и за девојке. Многи су се враћали без те „премије”, како сами кажу, да до следеће прилике и даље носе своје опанке или гумене „пироћанке”. У то доба, међутим, проблеми су били много већи. Школска управа суочавала се са изазовом да ученике прехране и одржи у здрављу:

„Здравствене прилике ученика нису потпуно задовољавајуће, јер су ученици у већини случајева деца економско слабих родитеља. Многи од њих становали су током зиме у хладним приватним становима, док су интерни били потпуно обезбеђени огревом. Ученици нису добро ухрањени, јер се многи хране сувом храном коју добијају од родитеља. Обољења су била честа” (*Годишњи извештај 1946/1947*: 24). У истом извештају, у одељку о раду школске радионице (стр. 23), забележено је да су ђаци израђивали клупе, поправљали инвентар, али и правили играчке и наставна средства за потребе основних школа.

Радне акције из тога доба остале су упамћене по изузетном елану учитељаца, али и по томе што су радили у изузетно тешким условима. На изградњи пруге Шамац–Сарајево учитељска бригада била је смештена у баракама на обали Босне, што је значило да се бригадири могу умивати и купати до миле воље. „Спавали смо на даскама, само по једно ћебенце добијемо, ни јастук, ни сламарицу.

Ја сам у односу на друге добро прошао. Од куће сам понео, мајка ми је дала, једну чергицу и једно јастуче па сам могао оно ћебенце да прострем на даску. Ми смо били мршави толико да смо морали да лежимо или на леђима или на стомаку. Ако легнеш на бок, неподношљиво жуља она даска.” Ипак, и у таквим условима њихова младалачка енергија и вера у „светлију будућност” биле су непоколебљиве: „После рада, цела бригада оде да помаже мештанима у жетви. Они су се много радовали. Било нам је лепо”.⁸¹

Једно од сведочења о данас готово незамисливом путу до уписа у жељену школу забележио је некадашњи ученик који је, немајући другог начина, пешачио са мајком од Ждрела (код Петровца на Млави) до Јагодине да би се пријавио за пријемни испит, али и много пута касније, у току школовања:

Учитељи су увек били носиоци револуционарних и прогресивних идеја. На групној фотографији ученици XI кола у рукама држе лист *Национална борба* (1909. године).

Сведочанство Саве Цветковића о завршеном другом разреду јагодинске Учитељске школе из 1935. године

Студент Факултета педагошких наука у Јелеку који је носио Сава Цветковић из Драгоцвета као ђак Учитељске школе

Сећам се `узимања` дрва, ноћу, из школског магацина. Старе ћуприје на реци такође су разваљиване и ношене да одстране зиму. Хранили смо се по кафанама и ту учили, јер је ретко ко имао новаца за осветлење. [...] Да кажемо коју реч и о нашем раду – учењу. Јагодинска учитељска школа увек се гордила својим наставничким кадром. Од најбољих за њу су одређивани најбољи. Тако је било и за време нашег школовања.

Нама су остала топла сећања на ове људе, који су у много чему олакшали наш положај. Са нарочитим респектом сећамо се г. г. Сретена Ачића, † Вука Пулевића, Д-р Драгољуба Петровића, Д-р Живана Ивановића. Ови људи су у научном погледу држали на себи учитељску школу.” (Светомир Живановић, Како смо се школовали, у: *Споменница 1931*: 113–115)

⁸⁰ Сава Цветковић и његов отац убијени су 1943. године на Светог Саву у својој кући у Драгоцвету од стране локалне банде која је себе представљала као четнике.

⁸¹ Текст је забележен према казивању Радосава Јовановића.

Полазак на екскурзију (крај педесетих година 20. века)
Ђаци Учитељске школе на екскурзији у Словенији половином 20. века

Ученици на радним акцијама, школска 1960/1961. година (у каменолому и улици Браће Радуловић, Јагодина)

⁸² Према речима Радоја Гинића, који је Учитељску школу у Јагодини похађао шездесетих година 20. века (завршни испит положио 1965/1966, према: Ђорђевић 1998: 185), добровољним радом на школском имању могли су се зарадити „поени“ које су ђаци употребљавали за попуст при куповини књига или при уплати екскурзије. Гинић је касније завршио студијски програм за домску педагогију у Ријеци и радио као васпитач у ћупријском дому ученика „Срећно“.

„И тако, пошто сам сазнао да у Светозареву постоји учитељска школа, то сам се једног августовског дана упутио са жарком жељом да се упишем у ту школу, исту завршим и постанем народни учитељ. И сећам се да сам путовао за Светозарево први пут са мајком. Наравно, маршруту ми је дала баба Лена, мајка моје мајке. [...] Ја сам то брижљиво забележио на папирићу, како ми је она причала: Шетоње, Ђовдин, Везичево, Златово, Грабовица... и најзад Рибаре – Јагодина, односно онда Светозарево. И тако, као што напред наведох, кренемо мајка и ја за Светозарево [...] Она се до пред смрт сећала тога. [...] Не знам кад смо кренули кући, али вероватно касно после подне... јер знам само када смо стигли у Плажане или Грабовицу, био је већ пао мрак. Чули смо музику у дворишту једног домаћина. Била је свадба. Како је мрак већ пао, то смо мајка и ја упали у двориште, јавили се код домаћина и рекли му одакле идемо и у чему је проблем, и да ми не смемо даље по ноћи [...] Домаћин нас је угостио, добро смо вечерали и сместио нас је на спавање” (Лацковић 2008: 49–50).

Иако су услови најчешће били незадовољавајући, од ђачких екскурзија се није одустајало. Путовало се возом по целој Југославији, а ученице које су половином 20. века похађале Школу посебно памте да је на екскурзијама била дозвољена тада изузетна модна егзибиција: због ноћних путовања смеле су да носе панталоне.

Спавало се најчешће на голим клупама у школама, без постељине, али никада није мањкало весеља. Највећи број ученика први пут је ушао у установе културе управо на излетима и екскурзијама. На крају првог разреда, генерација уписана 1946. године после целе ноћи и дана путовања возом одлази на представу *Ана Карењина* у загребачко народно позориште. Смештени на галерији, омамљени меким седиштима и приликом за одмор, ученици су одмах заспали, а један од њих после више од седам деценија кроз смех признаје: „Пробудили смо се кад је писнуо воз који је згазио Ану Карењину.” Током екскурзија наставници и ђаци су премошћавали препреке на различите начине. Тако је 1950. године у Скопљу, због непланираног једнодневнoг продужетка, велики број ученика остао без новца, а тиме и без возне карте за повратак. „Разредни старешина, Олга Ратковић, позајмила је део новца од познаника, а Света Томић и ја на скопској пијаци продали смо две кутије маргарина” (Зоран Радојевић, у: *Генерација 1951*, без пагинације).⁸²

Ученици Учитељске школе на екскурзији са професором Миланом Тодоровићем (око 1910. године)

Ученици на екскурзији у Јајцу, 6. септембар 1963. године

ГДЕ ГОД СЕ МОЖЕ ЉУБАВЉУ, ТУ НИЈЕ МЕСТО СТРАХУ⁸³ – ФАКУЛТЕТ КОЈИ БРИНЕ О СТУДЕНТИМА

Још од самог оснивања Учитељске школе пријатељски однос према *џишомцима* и брига о њима представља основу која се никада није доводила у питање, једну од константи које су право обележје рада и Школе и Академије и Факултета.

У првом извештају о раду, Ацић каже: „Васпитавање ученика вршило се је брижљиво и очински, више у облику пријатељских савета и поука но у облику сувопарних заповести и забрана. [...] А како управитељ и васпитач станују у заводу, те су скоро непрестано с ученицима, могућно је било да се предупреди и сваки нехотични младићски иступ још пре зачетка његова. [...] Иста је таква пажња обраћена и на ред у раду и одмору, а на навикавање да се одмор од умног рада тражи у умереном телесном занимању у чистом ваздуху,

⁸³ Ацић (1924: 36)

Свечаност поводом Дана младости, бригаде Учитељске школе, половином 20. века

Добровољна радна акција ученика Учитељске школе у Светозареву, каменолом код Фабрике каблова 1959. године

Први школски дан, село Беочић недалеко од Јагодине, крајем седамдесетих година 20. века

и обратно од телесног у умном, а од и једног и другог у веселом забављању” (*Годишњи извештај 1898/1899*: 85).

Брига о студентима – њиховом здрављу, добробити сваке врсте, материјалном стању, квалитету културног и забавног живота – и данас је нешто што потпуно издваја Факултет педагошких наука од већине високошколских установа.

Факултет је вероватно јединствена високошколска установа која систематски спроводи социјални програм, умањујући сваке године школарину студентима којима је потребна подршка ове врсте. Сваке године Факултет се одриче огромних средстава, а студенте којима је помоћ најпотребнија ослобађа свих трошкова. Они то своје „дуговање” самоиницијативно враћају вредним радом – не само учењем, већ и волонтирањем у организацији научних и стручних скупова, спортских, хуманитарних и културних догађаја. У систем уписивања у наредну годину студија и рангирања за буџетски статус Факултет је од 2016. године увео решења која омогућују студентима да сами „креирају” висину школарине и да на основу залагања у једној школској години промене свој статус.

Факултет педагошких наука, четири године пре универзитетске регулативе, увео је правила о награђивању студената. Награде су, зависно од ангажовања и резултата, веома разнолике и, између осталог, укључују студијска путовања, додатне ЕСП бодове, додатне поене за одређене предмете, публикавање литерарних остварења студената, учешће на ликовним изложбама, улазнице за позоришне представе и друге манифестације, сувенире специјално дизајниране за учеснике успешних секција. Студенти редовно у просторијама Клуба студената, уз пуну подршку управе, одржавају своје прославе после свечане академије поводом Дана Факултета, после успешних концерата, пред новогодишње празнике, после спортских турнира. Чињеница да веома често прослављају и своје рођендане и стечене дипломе на Факултету најречитије говори о томе да простор где се школују осећају као свој.

Искрена брига о сваком студенту довела је до организовања редовних лекарских прегледа који су обавезни, до системског решавања проблема њихове здравствене заштите у сарадњи са Домом здравља, али и до формирања тима за психолошко-педагошку подршку, чији су чланови професори психологије са искуством у психотерапеутском раду. У доба у којем су млади пред изазовима сваковрсне нестабилности, често се одлучују да своје проблеме и дилеме поделе са онима које су већ упознали као своје наставнике. Све овакве врсте подршке студентима се пружају без икакве надокнаде.

Гости Факултета неретко се изненаде чињеницом да професори познају студенте, да већину студената ословљавају именом. Студенти су потпуно свесни ретке привилегије у нашем високошколском образовању, да своје проблеме могу да поделе са својим наставницима, али и запосленима у ваннастави. И то познавање свакога „у главу” једна је од специфичности ове установе, стара колико и она сама.

Посебну пажњу младима посвећује и град Јагодина, тако да студенти Факултета имају на располагању бројне спортске и културне садржаје у самом граду, колективна путовања у организацији градске управе и подршку различитих установа за хуманитарне активности које иницирају.

Студенти Факултета педагошких наука у Шенбруну у оквиру путовања које сваке године организује Град Јагодина (Беч, 2017. године)

Некако поузданије

„Осетило се, међутим, да се овде ученици некако другачије оцењују: не више-мање случајно, према једној лекцији, као у гимназији, већ некако поузданије. `Прозивања` није било у правом смислу, већ су ученици скоро стално пропитивани `с места`, тако да су наставници готово сваког ученика могли упознати `у главу`, те се нису много варали у погледу оцењивања.” (Марковић, *Успомене*, 81)⁸⁴

⁸⁴ Успомене из двадесетих година 20. века

Васкршњи час 2017. године

⁸⁵ Петар Стефановић у усменом разговору сведочи: „Ми смо се школовали за учитеље који ће уносити новине у живот целе заједнице, који ће активирати и учити сељаке. Наши учитељи су били у двома стварима најбољи. То су пољопривредни део и књиговодство. Деведесет одсто задруга су они водили, и не само водили, него били оснивачи и активисти тих задруга. Учитељска школа у Јагодини је једина имала земљу веће површине. То значи да се нигде осим у Јагодини није могла одржавати таква практична настава из пољопривреде. Највероватније је да је Ацић, када је бирао терен за школу, тражио да има и равницу и страну да би ђаци могли да се обуче за рад на терену сваке врсте“.

⁸⁶ Овај део текста обликован је према сећању Веселе Димитријевић (удато Марковић) која је службовала у Црнчу, селу изнад Јагодине, где је дошла као приправница незнатно старијем учитељу и наставнику физкултуре Предрагу Марковићу. Данас су брачни пар који заједно живи преко 50 година.

Рад кино-секције Учитељске школе, средином 20. века

СВЕТЛА СЛИКА РАДА НАРОДНИХ УЧИТЕЉА И ЊИХОВИХ ШКОЛА – НЕКАДА И ДАНАС

Јагодинска учитељска школа основана је као *расадник* будућих стручњака који ће имати велику улогу у развоју целе нације и друштва. Свршени учитељи јагодинске школе веома су често у забаченим срединама изграђивали и унапређивали живот заједнице. Учили су мештане здруженом раду, техникама за побољшање пољопривредне производње и основном књиговодству за потребе сеоских задруга.⁸⁵ Учитељице су у вечерњим часовима организовале састанке са женама како би објасниле потребу термичког обрађивања хране или демонстрирале употребу првих пегли на струју.⁸⁶ Поред свега тога, јагодински учитељи вредно су радили и на описмењавању становништва, не бележећи прековремене сате. Просвета је била њихов живот: „Поред рада са децом два пута недељно сам одржавала аналфабетски течај за описмењавање одраслих. Тај рад посебно су похвалиле општинске и среске власти. Сваке суботе у Задружном дому организовала сам игранку за омладину. Један мој ученик из четвртог разреда, Борко, имао је хармонику и на њој лепо свирао. Учила сам их да играју шумадијске игре, а они мене њихове. Све сам их научила сем Бугарчице, то никако нисам могла” (Анђелковић 2017: 36).

Некадашњи ђак Учитељске школе у Јагодини Радосав Јовановић говори о више него скромним условима у којима су млади учитељи радили у периоду после Другог светског рата: „Распоређен сам у срез Расински. Школа је била у једној сеоској кући. Једна просторија а 63 ђака. Са два разреда радиш пре подне, а са два поподне. Таман сам се мало одомаћио, кад стиже депеша да сам добио премештај десетак километара даље, у неко друго село. Долази тај дан пресељења. Пред школу стигли сељаци у организацији задруге, да обаве врло важну ствар, да селе учитеља – ту су добри јаки коњи, запрежна кола, гујва... Стојим пред школом, они ме збуњено питају где су ми ствари.

Нема ствари. Ја сам имао једно коферче и једно одело.”

Током школовања у Учитељској школи ђаци су систематски припремани за културно-просветни рад у неразвијеним срединама, не само захваљујући школском имању и знањима из области пољопривредне производње и економије. Тако су многи од њих организовали изградњу путева, локалних водова, школских зграда. Да би могли, радећи у забаченим селима, да одржавају неопходну комуникацију са градовима, матичним школама и другим установама, ђаци су после Другог светског рата морали да науче како се прави најједноставнија радио-веза. Поред културно-уметничких програма за грађанство, ишли су и корак даље, поносећи се својом улогом у народном просвећивању: „Кино-клуб је приказивао филмове и у околним селима: Рибару, Кочином Селу, Винорачи, Деоници и Драгоцвету. Суботом увече, одабрана екипа чланова клуба – Мида и Лаза – са кинопројектором је путовала до села шпедитером који је вукао коњ наше Ђачке задруге. Шпедитером је управљо Миле Милић, радник на имању, а са нама је често путовао и његов син Светомир Милић, ученик млађег разреда Учитељске школе и члан Кино-клуба.

Касно увече, после приказаног филма, враћали смо се у Школу. Кинопројектор је остављан у радионици, јер је Миодраг имао кључ, а шпедитер и коњ у шталу наше Ђачке задруге” (Тешић 2008: 62).

Јагодински основношколци на Факултету педагошких наука: Васкршњи час 2016. године

Факултет је угостио ученике основних школа, учеснике општинског такмичења у шаху (2018. године)

„На дан 11. 5. Црквени хор и ученици наше Школе узели су учешћа у предбама (лоптачкој утакмици и светосавској академији) у корист скупљања прилога за зидање храма св. Саве” (*Годишњи извештај 1938/1939*: 16)

Факултет се и данас посебно поноси хуманитарним акцијама студената. Помагали су у санирању последица елементарних непогода, прикупљали средства за оне којима су најнужнија и увек се одазивали на позиве да помогну где год треба. На Факултету се најмање једном годишње организује акција добровољног давања крви, а у њима учествује велики број студената. На апеле за помоћ оболелој деци будући учитељи и васпитачи реагују тако што организују хуманитарне спортске турнире, свирају и певају у центру града или учествују на концертима и другим дешавањима.

На Факултету педагошких наука сваке године се организују велике акције добровољног давања крви (детал са акције у сарадњи са Домом здравља 2017. године)

Од 2005. године на Факултету се у славу Христовог Васкрсења одвија манифестација празничног, радног и добротворног карактера *Васкршњи час*. То је један од најмасовнијих јавних часова: „На Васкршњем часу било је око 250 ученика. [...] У наставку ове манифестације, 21. априла 2006. године, у јагодинском Центру за културу, у организацији Учитељског факултета у Јагодини, одржана је добротворна аукција ликовних радова – триптиха које су наши `четвртаци` направили на Васкршњем часу. Сав приход са аукције – 130 000 динара – био је намењен манастиру Св. Петка Изворска код Параћина у коме се монахиње брину о тешко хендикепираној деци” (*Годишњи извештај 2005/2006*: 16). Студенти активно сарађују са установама социјалне заштите и удружењима која се старају о особама са инвалидитетом, деци и одраслима који имају потребу за посебном подршком и болесној деци. У тим удружењима и установама, због своје посвећености, радо су виђени као организатори радионица, пратиоци на излетима и летовањима и помагачи у свакодневним активностима.

Као установе, Школа, Академија и Факултет велику снагу, изузетну стручну посвећеност и енергију усмеравале су на развој средине. Учитељска школа у Јагодини и њени професори имали су пресудну улогу у оснивању неких од најважнијих образовних и културних установа у граду: Завичајног музеја, музичке школе (в. у поглављу „Не само школа која ће лиферовати сувопарне мислиоце”) и градске библиотеке.

Добрица Ерић, Народни учитељ
2011. године

Академику Владети Јеротићу признање Народни учитељ уручује Виолета Јовановић, декан Факултета педагошких наука, у његовом дому у Београду (2017)

Милисав Савић, Народни учитељ
2016. године

Сретко Дивљан, Народни учитељ
2014. године

„Оснивачким актом – указом краља Петра од 27. априла 1909. године – утемељена је Јавна библиотека у Јагодини.[...] Материјални, кадровски и просторни услови наведени су у преписци између Сретена Ацића и надлежног Министарства” (Стефановић 2011: 95–96). Грађанска читаоница оснива се мало касније, захваљујући деловању Културне лиге у Моравском округу. Председник Одбора Културне лиге био је нико други до Сретен Ацић (Исто: 104).

Као и Школа и Академија некада, Факултет данас даје изузетно велики допринос просветном, културном и уметничком животу средине у којој ради.

Бројни су књижевни сусрети и промоције књига. У њиховој организацији, поред координатора за односе с јавношћу и тима наставника и студената, активно учествује и библиотека Факултета. Гости Факултета били су најзначајнији савремени уметници: Добрица Ерић, Небојша Дугалић, Драгослав Михаиловић, Дејан Алексић, Весна Алексић, Игор Коларов, Драган Лакићевић, Гроздана Олујић, Мошо Одаловић, Јасминка Петровић (Марковић, Марковић 2015: 103–104). На оваквим сусретима у амфитеатру Факултета неретко се седи чак и на степеништу, па и стоји, упркос увреженој заблуди да данашња омладина и грађанство траже друге начине да испуне своје слободно време. Само за последњих пет година, на Факултету је одржан низ таквих догађаја. Милисав Савић, Милош Ковачевић и Тиодор Росић представили су Савићев роман *La sans pareille*, а једно изузетно интересантно вече посвећено је Душку Трифуновићу. Јагодински песник Пеђа Трајковић, чији су стихови постали обавезно штиво за ученике основних школа, на Факултету је приредио студентима и грађанству две књижевно-музичке вечери.

Само од 2011. године на Факултету је одржан низ трибина и предавања са изузетно занимљивим гостима који се убрајају у сам врх српске науке, културе и уметности. Неки од тих догађаја јесу предавања академика Владете Јеротића *О појави наметашања и одујирања у васпитању и у друштву*, професора Чедомира Чупића *Полишика и (не)морал*, професора Сретена Петровића *Кич као судбина*, професора Ратка Божовића *Игра као шемељ људске културе*, ђаконa Ненада Илића и Анастасије Илић *Мала школа љубави*. О средствима комике и деконструкцији медијских митова говорили су Драгољуб Дража Петровић, Воја Жанетић и Ненад Милосављевић.

Управо се међу најистакнутијим културним и просветним прегаоцима који су на овај начин сарађивали са Факултетом, показујући искрену жељу да разговарају са студентима и обогате њихова умења, знања и интересовања, налазе и добитници признања Народни учитељ. Ово признање установљено је 2011. године и додељује се појединцима чија су постигнућа обележила и усмерила културу, уметност и просвету у Србији. Добитници су, поред тога, и пријатељи и поштоваоци Факултета педагошких наука у Јагодини, они који свесрдно доприносе да се о овој установи проноси добар глас у културно-просветној јавности. Прву почасну диплому Народни учитељ Факултет је доделио Добрици Ерићу, који је своје прве песме објавио у часопису *Узданица*, не слутећи, по сопственом признању, да ће његова поезија и проза постати незаобилазно штиво које не признаје узрасне границе читалачке публике. Више пута Добрица Ерић је био гост Факултета – поводом књижевних разговора и Дана Факултета. Једно од најпријатнијих изненађења приредио је студентима и запосленима када се у својој непатвореној скромности, без икакве најаве, појавио као „обичан” члан публике на одбрани дипломског рада који је за тему имао његово стваралаштво.

Слободан Ракитић, Народни учитељ
2012. године

Наредних година народни учитељи били су један од најзначајнијих српских савремених књижевника Слободан Ракитић, новинар РТС-а Живорад Николић, сликар и бивши декан Факултета Сретко Дивљан. Признање је потом додељено ћаку Учитељске школе у Јагодини, новинару и директору РТС-а Ненаду Ристићу, који је својим надахнутим причама и сећањима обогатио филм *Ко учи учићеље*, али и ову књигу. Књижевнику, професору и дипломати Милисаву Савићу диплома је додељена 2016. године, а наредне године, на изузетну част Факултета, у овај ред уписује се академик, легенда српске науке Владета Јеротић, чија је предавања неколико пута пратило, упијајући сваку благотворну реч и сваки хришћанско-педагошки савет, на стотине студената. У години када обележава четврт века од оснивања, Факултет педагошких наука доделио је признање Народни учитељ професору Милану Недељковићу, првом декану Факултета.

Ненад Ристић, Народни учитељ
2015. године

На „Разговорима с поводом” Факултет је угостио Марка Шелића Марчела поводом промоција његових књига *Најтешиоу* и *Малшерејо*, а Урош Крчадинац представио је изузетно занимљиву књигу *Баншустан – аџлас једној џушовања*.

Редовне су и промоције издања Факултета, као и промоције књижевних остварења студената праћене музичким програмом, казивањем стихова и, пре свега, полетном и веселом атмосфером.

Факултет је студентима, запосленима и грађанству, осим концерата и позоришних представа у извођењу самих студената, поконио и низ концерата најквалитетнијих извођача жанровски разноврсне музике: група Еуот, Заа, Машта Башта, Naked, Ничим изазван. Изузетне наступе у парку или амфитеатру факултета имали су најмлађи мајстор и амбасадор трубе Дејан Петровић са својим Биг бендом (2016), Васил Хациманов бенд (2017) и Марчело и Напети квинтет (2018. године). Остваривши изузетну сарадњу са Факултетом педагошких наука, ова три врхунска млада уметника понели су посебно признање, диплому *Magister humanitas*, коју Факултет додељује од 2015. године за педагошко деловање и посебан допринос развоју културе младих.

Живорад Николић, Народни учитељ
2013. године

Факултет организује и пројекције документарних и играних филмова, међу којима су два снимљена о самом Факултету: *Ко учи учићеље – три века Аџића* и *Факултети педагошких наука оком Милана Појовића*. За студенте, запослене

Марко Шелић Марчело, добитник признања Magister humanitas 2015. године, чест гост Факултета

Одушевљена публика на књижевној вечери поводом нове књиге песама и четрдесет година стваралаштва Пеђе Трајковића (амфитеатар Факултета, новембар 2018)

Васил Хациманов, добитник признања Magister humanitas 2017. године, пред концерт у амфитеатру Факултета

Дејан Петровић, добитник признања Magister humanitas 2016. године, на концерту у парку Факултета педагошких наука

и грађанство приказан је филм *Краљевски шoј – историја српске круне* Велимира Стојановића. У јуну 2017. године Факултет је угостио 11. турнеју међународног филмског фестивала „Слободна зона”. Пројекција филма *Бангиши у пошрази за мамом* била је праћена разговором са редитељем и сценаристом Костом Ристићем. На ФЕСТ-у 2018. године Ристићев филм награђен је трима најважнијим наградама. Први пут после ФЕСТ-а филм је приказан на Факултету педагошких наука у Јагодини, пре него што је почео да ниже даље награде националног и међународног нивоа. Као изузетан млади уметник, Ристић је носилац признања Magister humanitas за 2018. годину. Признање први пут одлази у руке једном Јагодинцу који је, уз то, унук Мирослава Ристића, некадашњег директора Педагошке академије у Јагодини.

Са осећајем одговорности према широј заједници и са потребом да доприне томе да Јагодина буде прави домаћин значајних научних, образовних и културних манифестација, управа и особље Факултета радо уступају простор, али и организациону и стручну подршку. На Факултету је 2016. и 2017. године одржан део пратећег програма Дана комедије. Пред препуним амфитеатром говорили су глумачка легенда Власта Велисављевић, добитник награде за животно дело, и глумац Небојша Илић на поетској вечери „Глумци и песници”.

На Факултету је одржан и међународни симпозијум *Комедија – наш савременик* који је окупио најзначајније проучаваоце овог драмског жанра. Факултет је уступио своје ресурсе и за одржавање научног скупа поводом два века постојања Старе цркве у Јагодини, а наставници и сарадници помогли су у припреми зборника радова. Најбољи основношколци, математичари из целе Србије и њихови наставници, били су гости Факултета на државним такмичењима из математике 2014. и 2018. године, која су одржана под кровом и једном делом у организацији Факултета.

НЕШТО ТАМНИЈА СЛИКА

Најчешће незабележена у званичним документима, из личних записа и усмених сведочења некадашњих ђака пробија се и нешто тамнија слика просветарског живота у Србији. То је помало скривена паралелна историја која допуњује ону „јавну“, политички непровакативну. Званична историја уставне и организације школства бележи да су ученици завршних година учитељских школа стипендирани од стране државе у доба после Другог светског рата, када се показао велики недостатак наставног кадра. Њихове стипендије подразумевале су рад у сеоским школама по распореду Министарства. Занесени својом будућом племенитом и одговорном улогом *народних учитеља*, са одушевљењем су прихватили своје распореде у форми декрета и одлазили да обављају свој посао, али и више од тога. По многим личним сведочењима до којих се дошло у процесу прикупљања грађе за ову књигу, слати су у најзабаченија села, редовно на етнички чистим територијама на којима су српски учитељи дочекивани као намет којег се треба ослободити. А начини на које су се мештани трудили да отерају младе учитеље, често још увек ђаке, били су претње, прогањања и директни напади. Није била реткост да су школски послужитељи или неко од наклоњенијих мештана упозоравали учитеље и учитељице и спасавали им животе организујући њихов бег на пречац и преко ноћи.

Када је и добровољаца за стипендије ове врсте нестало, држава је прибегавала једној врсти уцене. По нашим увидима то нигде није забележено, али је веома поуздано посведочено, да ђаци нису могли добити диплому ако у последњој години школовања не обаве „праксу“ по планинама и забитима Босне и Херцеговине, Косова и Метохије, Санџака.

Распоређивани по различитим крајевима Србије и Југославије, без искуства и без довољног познавања прилика у којима ће обављати свој позив, сасвим млади, преживљавали су различите, готово филмске приче. Њих ће илустровати једна лична прича – о учитељу Предрагу Крстићу, који је у јануарском року 1941. године завршио Учитељску школу у Јагодини. Пун елана, млади учитељ добија своје прво намештење у албанском селу на планини Галичици у Македонији. До посла један део пута прелази у вагонима за транспорт балвана, а други део пролазећи пешице кроз шуму. Ненаклоњена средина у време кад се распламсавао Други светски рат доводи до тога да се школски домар једнога дана појављује пред школом са магаретом, одећом и ферецом своје жене. „Учо, преоблачи се да ти спасавам живу главу“, казао је домар и на магарету га провео до границе.

Следеће намештење Крстић је добио у селу код Неготина. Затекао је потпуно празан учитељски стан без иједног комада намештаја. У очају је тражио информацију о превозу којим би се вратио кући. Један од виђенијих сељака, Божа Мирчић, чувши да уча хоће да оде, долази пред школу и води га својој кући, да тамо живи док се учитељски стан не опреми. Ту је Крстић упознао своју супругу Милицу, такође учитељицу, и ту се њих двоје венчавају. Кумује им Божа Мирчић, који је касније крстио њихову децу.

Прича би имала овако леп крај да млади учитељски пар, у потрази за послом за обоје, усред рата није доспео у село између Зајечара и Неготина и сазнао да је претходни учитељ, од неке од зараћених страна у општем ратном хаосу, убијен поред катедре. Вечери су проводили у сталним покушајима да флеку од крви орибају („чак и живом содом“), јер је сваког јутра поново избјегала и подсећала на ужасну судбину њиховог претходника.

Распитајте се за мог сина...

Трагична збивања у доба страшних историјских ломова нису заобилазила ни Сретена Ацића и његову породицу. Трудећи се да током Првог светског рата Школу некако одржи, улажући велике напоре да свој завод спасе од пропасти, Ацић, по бележењу његове ћерке Надежде, „ни у овим тешким тренуцима није дозволио да се угаси школска свећа Светом Сави, позвавши мало јагодинске деце и проту Илију са супругом, избеглицама из Београда, да скупа прославе ђачку славу. Притајени у кући са црним ћебадима на прозорима, да непријатељ не дозна, секли су славски колач, служили освећеним житом и са плачем певали химну Св. Сави“ (према: Игуманија Хаџи Евдокија и др. 2006: 56).

Ацићева породица тада доживљава и највећу трагедију: прелазећи Албанију, страда његов син Милован. Не знајући за синовљеву погибију, отац се на све могуће начине упињао да сазна било шта о њему. Као и хиљаде других Срба који су трагали за својим најближима, преко новина оглашава молбе да му се дојави било каква вест. Рубрика „Нестали и кореспонденција“ *Београдских новина* ишчитавају се као тешка хроника патње породице Ацић.

Добивши погрешну информацију да је Милован виђен у Италији, јула 1916. године Сретен Ацић огласом поздравља куму Симку Јовановић у Риму, а Миловану, који више није био жив, преко ње поручује „да се не брине за нас, већ да пази на своје здравље, да се лепо влада и да учи добро“. Трговцу Ђоки Радојловићу 15. новембра 1916. године упућује новински оглас у Женеву и, између осталог, пише: „За годину дана нисам добио никаква позитивна извештаја о мом јединцу [...] Утрошио сам готовину, исцрпио зајмове“. Министра у Паризу Веснића преко *Српских новина* моли „да га извести, је ли у животу и где је његов син Милован, ђак учитељске школе“.

Можда је „заваравао и тешио“ супругу Милеву и кћер Надежду (*Споменница* 1939: 17), а можда ни сам није веровао коначним трагичним вестима које је добио. Углавном, „јадна мати је и умрла, а да није дознала шта јој је било са сином“ (Исто: 17). „Причала је игуманија Ана да би њена мајка увек пребледела када неко на врата зазвони. По речима сестринства манастира Враћевшнице, и после неколико деценија од нестанка Милована, игуманија Ана је у потаји своје душе чекала брата да се врати. Када јој је почетком 50-их година мати Макрина пренела тврдњу неког очевица Милованове погибије, да су га дивљи Арнаути заклали ради пљачке, игуманија Ана је, по сопственим речима, тек тада преживела братовљеву смрт“ (Игуманија Хаџи Евдокија и др. 2006: 52).

Учитељи Милица и Предраг Крстић са старијим синовима Браниславом и Мирославом (фотографија из 1946. године) који су, као и отац, завршили Учитељску школу у Јагодини. Мирослав (на фотографији беба) једно време је радио као професор музике на Педагошкој академији у Светозареву.

Око две деценије касније: са писаћом машином у Учитељској школи

Ни наредно службовање није донело опуштенији живот. Заостале наоружане групе чак су им до 1949. године ноћу упадале у кућу тражећи пропагандна документа, писаћу машину... При последњем упаду измитраљирали су зидове школе и наставна средства у њој, посебно изиритирани заставом са петокраком и сликама Јосипа Броза и партизанских хероја и руководилица.

Млади учитељи су се са огромном вером у лепшу будућност и напредак, певајући, одазивали на радне акције без икакве заштите. На изградњи аутопута (1949–1950. године) код Адроваца, усред Спачванских шума, акцијаши учитељи добили су празне пушке без муниције да се њима „бране“ од остатака усташких група за које је шумовити предео поред градилишта био идеално место за скривање и повремене нападе.

Ни боље доба није донело боље дане за просветну струку. Као напредни мислиоци, социјални активисти и пропагатори напредних политичких схватања, а без моћних и угледних родитеља, рођака и пријатеља који би стали у њихову заштиту, ђаци учитељи били су први на мети за најстрожа кажњавања. На Голи оток отишли су због младалачких занесености и наивности:

„Све је почело оног дана када је објављена вест да је ухапшен Сретен Жујовић. Нисам га лично познавао, али сам читао његове текстове [...] Био сам председник омладине у школи и обично сам највише и говорио. Махао сам оним исечком из новина и питао се како је могуће да неко ухапси тако значајног комунисту. Ми тада још увек нисмо знали шта је позадина сукоба између њега и Тита. Такође нисмо знали да наше састанке у школи прате Удбини људи [...] Једно време био сам најмлађи затвореник на Голом отоку” (Владимир Петровић, у: *Генерација 1951*, без пагинације).

„Страдања нас учитељаца почела су још на железничкој станици у Јагодини. Довели су нас тамо везане жицом. Кад су нас угледали наши другови из школе, одмах су се разбежали. Страховали су да и њих не затворе зато што су дошли да нас испрате.” (Драгослав Алексић, новински чланак, у: *Генерација 1951*, без пагинације)

Ова нешто тамнија страна слике о односу државе према својим *просветним војницима* заокружује се незавидним статусом просветне струке који она

већ дуго има у Србији. Најуспешнија и најпрогресивнија друштва Европе и света одликује управо то што просветна занимања у њима припадају самом врху уважених, пожељних и на сваки начин цењених.

Ипак, ни тешке околности у којима веома често обављају свој одговорни посао, ни неретко неадекватан третман не умањују ентузијазам са којим васпитачи и учитељи и данас раде. Њихова највећа награда је искрено поштовање и љубав деце и младих са којима проводе свој радни век.

Учитељи, наставници, секретар школе и ку-
варица – основна школа у Доњем Штипљу,
селу крај Јагодине, 1960. године

*Хајте и ви старији жутоцвети Дрекови,
и ви виће Леске! Шта сте се уставали?*

Из текста „Звони – устајте! – на Срећење 1913.“ (Алић, Школин парк, св. 2)

Срџен Аџић у ружичњаку парка Учитељске школе, Јагодина 1908.

Интернатско уређење и услови за рад од оснивања Школе до данас

Уређење интерната и просторни комплекс Учитељске школе у Јагодини вероватно су област живота и рада Школе и Академије о којима је до сада највише писано и говорено. Нема публикације која говори о данашњем Факултету и установама чију традицију баштини а да не доноси барем основне податке о школском парку и чувеном пољопривредном имању као огледном и инструктивном добру. У сусрет стодвасетогодишњици оснивања Школе, Факултет је публикувао засебну монографију *Парк Факултета педагошких наука* (Станковић и др. 2017), у којој се, поред неизоставног историјата, први пут детаљно описује данашње растиње.

Истичући потребу да се за образовање будућих учитеља установи школа са интернатом и низом пратећих садржаја који би питомцима обезбедили све услове за квалитетно образовање, Ацић је редовно напомињао који су „важни и оправдани разлози“ за интернатско уређење Школе (*Годишњи извештај 1898/1899*: 67, Ацићев говор на отварању Школе). Пре свега, то су материјални услови који би омогућили да се будући учитељи школују не залажући своје достојанство због немаштине.⁸⁸ Потом, у интернату ђаци могу да се науче „племенитом забављању“ и дружењу, да развију врлине које су од пресудног значаја за просветни рад, „као што су: дружељубље, благост и слојност у заједничком делању“ (Исто: 68). Интернат је, како Ацић запажа, идеално место васпитавања, где ће питомци моћи да прихвате и усвоје норме друштвено пожељног и господског понашања и где ће бити заштићени од лоших утицаја околине: „од улице, од кафане и других за младиће штетних места, од рђава друштва а богме и од враголастога сусества, које често сврће мисли ђака од 18 и 20 година на сасвим другу страну но што их с муком теже да упуте њихови наставници“ (Исто: 67).

Уверен да успех интернатски уређене школе пресудно зависи од даноноћног присуства управитеља и васпитача, те да је неопходно да питомци буду непрестано „управитељу пред очима“, Ацић предлаже министру просвете да се изгради стан за управитеља у оквиру просторног комплекса Школе. Две године касније, 1902, сазидан је управитељски стан (Ђорђевић 2001: 91), лепа приземна кућа у парку, која више није у власништву установе. У таквим условима први управитељ могао је живети своју васпитну филозофију која се пре свега заснивала на пријатељском односу према ђацима, а коју је сликовито приказао у *Учићевим забелешкама*: „А моји ђаци? Само сам им у школи учитељ у ужем смислу, а иначе свуда пријатељ, старији друг, који их поучава и упућује, друг и у игри, и за купање, и за идење у јагоде, и за верање по брдима, и за идење по саборима, и свуда“ (Ацић 1924: 36).⁸⁹

⁸⁷ Наслов поглавља инспирисан је начином на који Недовић објашњава основне одлике које су завод у Јагодини начиниле јединственим и веома успешним. То је, пре свега, чињеница да је Ацићев пројекат „спајао једну традиционалну и једну модерну водилу од педагошког значаја:

а) општежитије, преузето из православних манастира као функција традиције, па поготову верности, стрпљивости, привржености учесника у општежитију до степена потпуне, неизоставне преданости начину живота у функцији једне духовности која је израз успостављања контроле над собом, сваког припадника општежитија, младог човека стиснутог између правила која наслућују и монаштво и аскетизам, и способност самоодрицања

б) васпитни рад је заснован на усвајању знања, правила и норми најпре моралног, потом и сваког другог васпитања и понашања. Личност која може досећи националне (у Срба у смислу југословенске и словенске), али и европске чак и космополитске координате духовности. У веома далекој асоцијацији и аналогичности, 'Завод' (Школа) је имала не само сазнајну заснованост већ и обол манастирске дисциплине до савршенства изоштрене уредности и преданости послу сваког појединца, ученика“ (Недовић 1998: 37).

⁸⁸ Брига о ученицима у овом смислу остваривана је и оснивањем и функционисањем школских фондова. Међу њима се издвајају Фонд сиромашних ученика и Фонд Светосавских темата. У Фонд Сретена Ацића „унета је привремено и сума од 500 дин, коју је предала 22 маја 1935 год. Директору г-ца Нада Ацић ради награде ученика који буде успешно израдио темат о животу њеног ова поч. Сретена Ацића [...] Овом сумом награђени су: Јевтић Драгослав и Ђокић Светозар, ученици V разреда, за темат 'Сретен Ацић – његов живот и рад', који су поднели под ознаком 'Колубарац и Моравац'“ (*Годишњи извештај 1934/1935*: 33).

Улаз у Јагодину са зградом Учитељске школе у централном делу фотографије (између 1905. и 1910. године)

Сви Ацићеви аргументи за *пошребу иншернаша* показују, ставку по ставку, да је велики педагог и у овој области ишао далеко испред свог времена. Баш као у његовом *заводу*, савремена педагогија данас дефинише пет функција интерната: социјално-заштитну, социјализацијску, адаптациону, васпитну и контролну (Јешић 2009: 25–33).

Интернат је дуго радио по строго утврђеним правилима, испуњавајући све своје улоге: „Не треба много наглашавати преимућства, која имају интерни ученици живећи у заједници. Они се овде навикавају да буду тачни и уредни, да се с друговима опходе пажљиво и уљудно, да лојално испуњавају обавезе према другима, да узајамном личном саобраћају буду толерантни и предустретљиви, једном речи да се изграђују и образују у социјалном духу, а то је један од најважнијих захтева модерне педагогике” (*Годишњи извештај 1934/1935*: 36). Да би се обезбедили оптимални просторни услови за школу са интернатом, дограђена су бочна крила на згради, а стална брига о условима за школовање *ишомаца* резултирала је многим мањим пројектима који су забележени у извештајима.

Учећи у приземљу зграде Учитељске школе, а станујући на спрату, ученици су деценијама поштовали сатнице строго структурисаног временског распореда. Према кућном реду, устајало се у 6, следило је намештање кревета и припремање за предстојећи дан. Између доручка, који је почињао у 7, и ручка, који је почињао у 14 часова, било је време за наставу. После ручка – обавезна два сата учења под надзором васпитача. После вечере, опет је време за учење, припрема за спавање и, већ у десет увече, интернатска светла су

⁸⁹ Није само Ацић доживљавао своје ђаке као млађе другове, већ су и ђаци Учитељске школе јагодинске Ацићеву породицу сматрали својом. Његовог сина Милована су „питомци ове угледне просветне установе интернатског типа називали од милоште Батом. Истовремено су Милованову млађу сестру Наду, потоњу игуманију Ану, називали Секом, сматрајући њихове родитеље Милеву и Сретена Ацића као привремену замену за своје, километрима удаљене, очеве и мајке“ (Станојловић 2018: 13).

Стара црква у Јагодини
(у непосредној близини Учитељске школе,
разгледница из треће деценије 20. века)

се гасила. Овакав распоред памти генерација која је учила од 1954. до 1959. године (*Генерација учитеља 1959*: 43). Према сведочењу ђака који су Школу завршили 1963. године, поподневни часови били су резервисани за слободно време, у оквиру којег се најчешће ишло до града – у биоскоп или у пошту, како би се телефонирано родитељима. Време после вечере ђаци су испуњавали игром и песмом, и то, кад год је могло, напољу, најчешће под кровом *Јавиљона*. За време шетњи по корзоу (од центра града, поред Гимназије па до данашњег Музеја наивне и маргиналне уметности) често је био присутан и дежурни васпитач.

Интернатски живот развијао је колективни дух и специфичну дисциплину. На часовима учења увек је био присутан васпитач, а они ученици који су боље знали одређене предмете помагали су осталима. Трпезаријски ред подразумевао је дежурства у сменама од по недељу дана. Старији ученици били су главни дежурни и усмеравали рад млађих, који су имали задужења да поставе столове, секу хлеб, сервирају храну и расклоне столове. Тек после тога следило је време за њихов оброк.

„За кујну је добављен из Београда апарат за хлађење и чување намирница за време топлих летњих дана.” (*Годишњи извештај 1929/1930*: 32)

„Школско пољопривредно добро обрађује се рационално и одржава се у добром стању. Довољно велико и плодно, а груписано на једном месту, оно представља знатно школско богатство, од којег ђачка трпеза црпе највеће користи. Целе године, на пример, ученици су имали јабуке из школског воћњака, а недељом и празником добијали вина за ручак.” (*Годишњи извештај 1934/1935*: 37)

Комплекс интерната окруженог парком и допуњеног имањем био је нужан предуслов за реализацију Ацићевог концепта свеобухватног васпитања и развој свих оних вештина које је предвидео својом замисли *радне школе* и захтевима за увођење ручног рада у учитељске и народне школе.⁹⁰ Анализирајући статус ручног рада у школама у Европи и свету, Ацић наводи аргументе за обучавање учитеља на овом пољу: „Врло су интересантни статистички подаци о одзиву шведских учитеља према овој новини, која је на многе, нарочито

⁹⁰ Данас, после више од века, ове идеје се појављују као једна од новина у васпитно-образовном раду, а начин на који их је Ацић елаборирао и увео у јагодинску Учитељску школу показује да су његова студиозност и методологија у планирању и спровођењу иновација савремене и у 21. веку (в. Илић Рајковић 2014: 181–199). Колики је прегалац Ацић био на овом пољу, показује и историјат алексиначке учитељске школе, у којој је школска радионица (са одељцима за картонажу, плетарство и столарство) солидно функционисала само док је он био наставник *Ручног рада*, пре постављења у Јагодини (Шуњеварић 1991: 35).

Час српског језика у пољској учионици, парк јагодинске Учитељске школе 1957. године

Баци јагодинске Мушке учитељске школе у различитим униформама (1903): „Свакидања је капа шајкача од гарнизоне чоје, а парадна од белог пикета, са плавом пантљиком и штитом; летња је капа шешир од сламе” (Годишњи извештај 1898/1899: 88)

старије учитеље, без сумње учинила непријатан утисак; јер ни они сами нису вични ручном раду, а како ће томе учити децу! [...] Данас је пак велика већина на страни ручног рада, и изгледа, да је шведско учитељство потпуно убеђено о благодати ове новине” (Ацић 1886: 54). Опремајући школско-интернатско окружење, Ацић је створио услове за такво образовање будућих учитеља: „Школа је имала и три простране радионице, са одговарајућим намештајем и алаткама, за изучавање картонаже са повезивањем књига, дрводељства са столарством и резбарством и радионицу за плетарство” (Ђорђевић 1998: 24). Касније, током историје Школе и Академије, нова времена мењала су старе и доносила нове садржаје. У оквиру школске радионице, секција и клубова ученици су стицали разноврсна практична знања и умења, од израде фотографија до вожње мотора.

Природа као васпитно, радно и образовно окружење Учитељске школе у Јагодини од постанка Школе до данас има посебну вредност, а парк Факултета остао је омиљена зелена површина грађана, од најмлађих до најстаријих. И ово је својеврсни *лејаи* Сретена Ацића, који свом шураку из Неса, где је отишао да се упозна са праксом ручног рада у школи, одушевљено пише:

Драги Миливоје,

Око мене ври. 124 учитеља и учитељица са курса за слојд и 12 учитеља са курса за дечје игре...

Хоћу да ти опишем Нес и живот у њему. Замисли имање од 2000 хектара, а на најлепшем крају од 50–100 хектара, са брежуљцима, језером, шумом, ливадама и свим осталим претворено у парк. Замисли шуму букову, јелову, борову, брезову и храстову, у којој и дању и ноћу певају птице... По тој шуми расуте су мале, укусне кућице од боровине... У једној од тих кућица смо Јово и ја.

(према Ђорђевић 2001: 85; писмо је писано 8. јуна 1898. а чува се у манастиру Враћевшница)⁹¹

Сам Ацић и његови наследници оставили су податке о подизању и одржавању парка, развоју школског имања и формирању и раду интерната са свим

⁹¹ *Јово* је Јован Милијевић, који је заједно са Ацићем послат на усавршавање пред отварање јагодинске Учитељске школе.

пратећим садржајима у годишњим и јубиларним извештајима о раду установе. Као заљубљеник у природу и велики познавалац биљних врста, Ацић је записивао и белешке о подизању парка. Оне су писане углавном у периоду од 1912. до 1915. године, уредним китњастим рукописом, графитном оловком (ређе мастилом), писаним словима ћирилице, у идентичним сивим свескама. Свеске, које се данас чувају у библиотеци Факултета педагошких наука, обележене су римским цифрама (I–XXI) и свака на корици носи ознаку периода који обухвата. Уз текст, Ацић је неретко цртао биљке и делове биљака које су у парку сађене.

Неке од њих нису попуњене до краја, вероватно стога што је Ацић, као педантан бележник, остављао места за тематски сродне текстове. Неке белешке из области ботанике имају научно-стручни карактер (сам аутор их класификује на „ситније и крупније научне чињенице”), а укључују и преводе. Велики део чине личне забелешке, међу којима се посебно издвајају литерарно уобличене импресије (Чутура 2015).

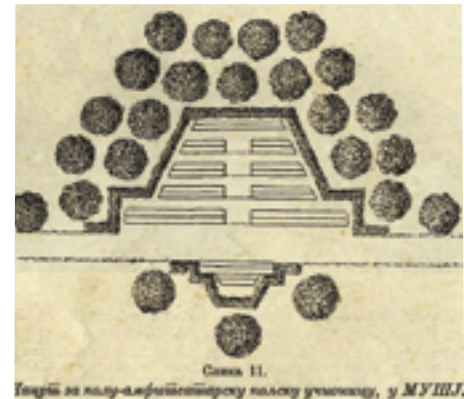
Школски парк и имање подизани су плански, у чему је Ацић био нарочито пажљив. Предвиђајући да ће пољске учионице изузетно доприносити здрављу ђака,⁹² посебно их је пројектовао не само у смислу просторне организације, него и у смислу најпогоднијих врста растиња које би окруживало поједине типове. О томе је оставио опсежну студију у којој показује пуну свест о револуционарности свог подухвата и доказује, на основу добро изучених података, да је подизање пољских учионица јединствен педагошки подухват: „прва уређена шумска школа, на свету, појавила се у Шарлотенбургу 1909. године – и то за слабуњаву децу, уз Опоравилишта дечја.

Напротив наша прва пољска учионица у украсном врту Мушке Учитељске Школе Јагодинске, прорадила је *редовно* годину дана раније, 1908. године, пошто је две године још пре тога, 1906. и 1907. већ радила са провизорним седиштима, – и то за *здраве ученике*. [...] Према свему томе *можда светски прорицатељи по ишћању уређених пољских учионица пријода нама!*” (Ацић 1924а: 6; истицање оригинално).⁹³

„Осем тога ове године је снабдевена бело обојеним клупама једна *отворена пољска учионица*, која је још раније пројектована и околу засађена липама, тополама и америкаким јаворовима и ограђена живом оградом од пасјаквине (*Ligustrum*). Затим је удешена основица за другу једну *покривену пољску учионицу*, у облику сенице (ладњака) од пузавих биљака: пузавих ружа, лепоцветних павита (*Clematis*), орлових ноката (*Lonicera caprifolium*) и од белуцистанске пузаве биљке *Polygonum baldschumanicum*, која ванредно брзо расте, тако да је ове године покрила и кров, и сва се обукла у цвет.” (*Годишњи извештај 1909/1910*: 49)

Зелене површине око Школе и њено имање развијали су се уз огромно ангажовање Сретена Ацића, коме су помагали не само изузетни вртари и економисти, већ и, како он сам бележи у једном од првих извештаја, пријатељи и познаници:

„Школски вртови у свом уређивању такође су коракнули напред, и ако је школа због недостатака у новцу изгубила у октобру 1900. године својега вртара, којег је имала од почетка. Тако је отпочето у великом врту са подизањем и уређивањем *воћњака* на простору од 4500м² по нарочитом, напред удешеном и стављеном на хартију, плану.[...] Јужни вртић и онај мали пред школском зградом добили су више већих и мањих саксија, већином великих дрвених, са однегованим, одраслим украсним биљем и воћем, између осталог и

Нацрт за један тип пољске учионице у Ацићевој књизи *Пољска учионица* из 1924. године

⁹² Ацић је посебну пажњу обраћао на очување здравља ученика и хигијенске услове. Због тога је у двориштву Школе подигао летње купатило: „Летње купатило ђачко, с хладним тушем, пространо и врло удесно, подигнуто је у јуну ове године, у врту код шмрка, те ће од сада бити још боља чистота у ђака преко лета. Ово је купатило било неопходна потреба, јер је у Белици врло мало воде, тако да пресуши чим је већа врућина када се баш највише треба купати, и што сељаци више Јагодине киселе у њој конопље те се и оно мало воде исквари; Лугомир је далеко а Морава још даља” (*Годишњи извештај 1900-1901*: 12–13).

⁹³ Идеја о учионицама на отвореном покренута је почетком 20. века са циљем да се оболела деца и деца реконвалесценти опораве и надокнаде школске обавезе уз надзор медицинског особља (Младеновић, Милић 2018, у штампи).

Нова јагодинска црква данас и пред дочек краља Петра Првог и престолонаследника 1907. године

неколико лепих примерака агаве, две палмице, нар који рађа (поклон матере г. Милијевића, учитеља у Вежбаоници)” (*Годишњи извештај 1900/1901*: 12).

У свим каснијим извештајима говори се о даљим корацима на подизању и одржавању парка, са видљивим поносом Сретена Ацића:

„Школин парк је се поступно стао развијати и у Ботаничку башту од свог шибља и дрвећа што расте у Србији, које се с тешком муком прибављало ове две године (са Гоча, из Сењског рудника, са Црног врха јагодинског итд.). О томе ће бити више говора у десетом извештају, који је за овим на реду” (*Годишњи извештај 1905/1906 и 1906/1907*: 38).

Колико је школски парк изазивао одушевљење не само свог идејног творца Ацића, професора и ученика Школе, него и свих посетилаца, јасно се види по белешкама које је први управитељ водио о посетама значајних личности и виђенијих грађана. Међу њима је на Ацића посебан утисак оставио долазак краља Петра Првог.

Краљеву посету из 1915. године Ацић детаљно бележи у једној од својих рукописних свезака (Ацић, *Школин њарк*, св. 20), и током 1915. године, на краљев позив, три пута одлази на Оплепац (према Ђорђевић 2001: 105) како би помогао да се тамо уреди врт по узору на парк Учитељске школе јагодинске.⁹⁴ Као педантан записивач свега што је било везано за развој парка, Ацић у детаље описује разговоре вођене у школском врту:

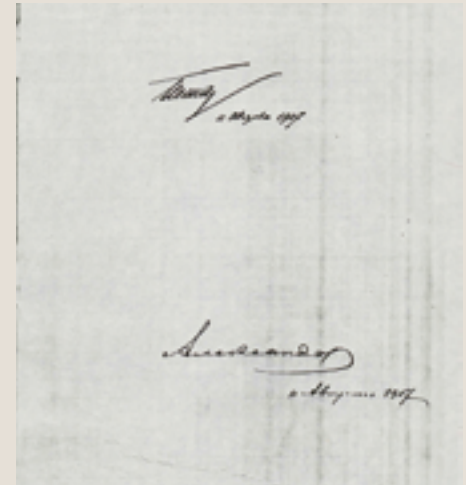
„Продуживши даље стазом објасних да је ова стаза под самим јаворовима, нашим с десна, а страним с леве стране. Показах јавор крупноплоди, па млеч, па прави јавор, од којег се праве гусле јаворове. Краљ се интересовао за све.

Дошавши до рондоле сврнусмо, на мој позив, ка школској згради. Одмах Краљу падоше уочи велике мечје леске, чије дрво похвали и рече, да их има и Он, сад у пролеће засађених, повише их, на Оплепац. За стари платан му објасних да су он, и онамо доле један багрени, једина дрвета од ранијих, а све остало да је доцније посађено ради подизања врта” (Ацић, *Школин њарк*, св. 20: 14).

⁹⁴ „Е, да ми је овако да имам на Оплепац; али да не чекам дуго... зајеле Краљ. И дуго посматраше, како су се горе већ преплеле гране, те доле дају чаробну сенку, а опет пуну светлости и опојног мириса.” (Ацић, *Школин њарк*, св. 20: 17)

Студент Факултета педагошких наука са ученицима Основне школе „17. октобар” у једној од польских учионица

За разлику од овог готово тајног боравка у парку Школе, краљ Петар Први званично је посетио Јагодину 1907. године са краљевићем Александром. Том приликом у дворани Учитељске школе била је приређена свечана вечера, а краљ и престолонаследник уписали су се у *Посејници*, књигу у којој су се потписивали сви посетиоци Школе. О величанственом дочеку Драгољуб Петровић написао је чланак „Краљ Петар у Јагодини”, у којем каже: „По улицама су се свуда лепршале тробојке. Увече су сви домови били осветљени. Илуминација је осветљавала главне пролазе, којима је врвео разнолики свет. [...] Тамо на рибарском путу, изван вароши, којим је краљ требало да се појави, био је подигнут велики славолук, сав у зеленилу са тробојкама, са сликом владара и краљевића [...] Лаганим ходом кола су продужила пут кроз густе редове народа, праћена дугим низом фијакера и великом поворком грађана” (*Наш завичај* 1936: 7–8).⁹⁵

Као заљубљеник у природу, Ацић је, према сопственим забелешкама, устајао пре свих и шетао парком, разгледајући сваки детаљ. Поетски надахнуто и са уживањем пише о снегу, светлости и сенкама, биљкама, стазама и својим маштањима о будућности свог опсежног педагошко-природњачког подухвата. Иако су до данас основну пажњу привлачиле биљне врсте до којих се у то време тешко долазило, Ацић с љубављу пише и о животињским становницима парка, пре свега о птицама.

„Свраке – и ове дугорепе, мора се рећи лепе птице, са њиним веселим кретањем, често се виђају по парку по неколико их парова. Само никад не остају дуго. Просто дођу мало у шетњу, да се по врту мало разоноде, па одлете некуда. [...]

А морам вам испричати ово чудо.

Еле, ухвате служитељи школски, при сасецању брестова, једно поодрасло свраче и донесу ми га, да се деца играју њиме. Ми га станемо хранити живим листом и преселимо му гнездо у топлој кујни, и оно се невероватно брзо тако припитоми и тако стане напредовати, да наскоро стаде живети по кујни и скоро отимати храну из руку. С кучетом и мачкама се брзо спријатељи – ах, што су мачке биле у почетку смешне! [...] стаде узлетати по кујни, по великом

Потписи краља Петра Првог и престолонаследника Александра у *Посејници* Школе 1907. Занимљиво је неслагање у документима, које можда сведочи о бурним релацијама у карађорђевићевској династији. Наиме, у *Десећтогодишњем прегледу* из 1910. године забележено је да је (истицање оригинално): „1907., посетио завод и Његово Величанство Краљ Петар I, заједно са Њ. В. Краљевићем Ђорђем, као и са министром просвете, г. Андром Николићем и министром унутрашњих дела г. Настасом Петровићем” (*Десећтогодишњи преглед*: 11) и да су се краљ Петар и принц Ђорђе уписали у *Посејници*. У *Посејници* стоје потписи краља Петра и краљевића Александра, чији је боравак у Јагодини могао бити јасна слика одлуке да прворођени краљевић неће наследити престо. На крају годишњег извештаја стоји исправка *штампарске грешке*: „Александар уместо Ђорђе”, али је сасвим јасно да није у питању омашка те врсте. Ову исправку наводи, веома дискретно и без коментара, и Петровић у чланку „Краљ Петар у Јагодини” (*Наш завичај*: 9).

⁹⁵ Чланак је Петровић објавио у првом броју часописа *Наш завичај*, чији је оснивач и уредник био управо он. Изненада преминувши, није дочекао да угледа одштампане примерке.

Део парка Факултета педагошких наука
у Јагодини (2017)

лимуну у предсобљу који још није био изнет напоље, по орманима у собама. [...] Најзад је долазило на позив, слетало деци и мојој жени на раме, и пробављало по читаве сате на разбоју и око њега док је моја жена ткала, весело цвркућући, као да се разговара. И разговара се. [...]

Једном оболи моја жена неколико дана, а како је било лепо време те су деца била са служавком већи део дана напољу, свраче јој је по читаве сате чинило друштво. Долетало би на гвоздену шипку од кревета више главе и весело јој крекетало на њена тепања. Понекад је и излетало напоље па се опет враћало само по позиву. И први пут је долетало само с багрема на прозор а с прозора, на позив, на кревет." (Аџић, *Школин џарк*, св. 1, 56–58)

Посебан значај за ученике и њихову оспособљеност да допринесу развоју сеоских средина имало је школско огледно и инструктивно пољопривредно добро. Оно је било погодно из више разлога, од близине школе па до такве конфигурације терена да је омогућавало узгајање различитих култура:

„Школском добру за пољопривредне и наставне циљеве положена је чврста основица тиме, што је купљено (за 8.500 дин.), у непосредној близини, врло лепо и пространо имање од 7,30 хектара у једном комаду, где има и једно брдашце. [...] Пошто је место прилично ветробитно, управа се школска носи мишљу да се цело имање опаше појасом од шибља и лиснатог дрвећа 10–15 м. ширине, где ће бити распоређено и ботаничко рашће, а у том би шумовитом појасу имале да се нарочито удесе и четири места за летње 'учионице' у хладовини, о топлим и ведрим данима" (*Годишњи извештај 1901/1902*: 18).

Ацић је замислио ово добро не само као терен на којем ће се питомци обучавати у практичном пољопривредном раду,⁹⁶ него и као један део школског система који ће обезбеђивати квалитетну храну за ученике. У потпуном складу са најсавременијим захтевима за развијање еколошке свести ученика, остаци хране из интерната нису се бацали. Свакодневно је, према сведочењу ученика који су школу похађали педесетих година 20. века, са имања долазио радник са запрегом и одвозио остатке као храну за животиње на имању.

„Године 1925. у школској башти подигнут је солидан долап за извлачење воде ради заливања поврћа, а ове године саграђен је крај њега велики бетонски базен ради скупљања воде из долапа.” (*Годишњи извештај 1929/1930*: 32)

Школско имање брзо је израсло у право, пажљиво испланирано и зналачки организовано пољопривредно добро које се састојало од више целина. Виноград је подигнут 1905. године на површини од 1,5 хектара, а у непосредној близини налазио се багремар са око 500 стабала, чија је примарна функција била обезбеђивање коља и стубова за винову лозу. Изнад винограда уређен је још један парк где су ученици проводили слободно време. На 2,5 хектара засађен је воћњак у којем су се налазила стабла шљива, крушака, јабука, вишања и трешања, а воће је сађено и у „Старој башти”, која је чинила целину са данашњим парком Факултета. У њој су били засађени и дудови за прехрану свилених буба, па су ђаци на тој парцели и у дворани (предвиђеној да лети буде свилара а зими гимнастичка сала) стицали вештине свиларства и учили се калемарству, што су у оно време била изузетно корисна знања која ће учитељи преносити по селима.⁹⁷ На ђачку трпезу износио се мед произведен

⁹⁶ Наставни план сомборске Учитељске школе из времена пре наставника Учитељске школе у Јагодини сведочи о томе да је у развијеним европским земљама пољски рад био један од иновативних садржаја образовања учитеља. У првом штампаном плану (у извештају сомборске школе за 1874/1875. годину), у којем се „јасно преплићу захтеви државних власти, црквене хијерархије и српског грађанства” (Макарић, Васиљевић 1978: 123), заступљени су, између осталих, и следећи предмети (са јасном диференцијацијом по полу ученика): „Народна економика (само мушки)”, „Женски ручни рад и поука о кућарству (женске само)”, „Пољоделство”, „Практично вртарство” (Исто: 123). Државне власти Аустроугарске монархије „стално су инсистирале на што бољем извођењу теоријске и практичне наставе пчеларства” (Исто: 137). Сомборска школа, међутим, није имала оптималне услове за реализацију практичне наставе (иако је 1890. године добила свој врт од 2550м²), тако да је јагодинска Учитељска школа била једина васпитно-образовна установа у којој су се практични рад и пољопривредно образовање одвијали у пуном обиму.

Ђаци Учитељске школе са економом Милованом Милорадовићем при преради шљива са школског имања (1926. године)

у *ичеланику*, опремљеном тада модерним кошницама *ђерзонкама*, и разноврсно поврће које се узгајало у повртњаку школског имања. Огледно добро имало је још и детелиште, где је сађена детелина за прехрану животиња на имању, али и јечам, кукуруз и шећерна репа. *Врбишће* је давало материјал за плетарску радионицу Школе.

Учешће ученика у раду на имању деценијама се одвијало по посебном распореду. Знање су стицали кроз сам процес рада и, како сами памте, нико им никад није рекао: „Ово морате да знате“. Недовић истиче да су школски комплекс и обука на њему пресудно доприносили томе да се јагодински учитељи профилишу као кадар који уме и може више од других:

„Ацићеви питомци, касније народни учитељи, били су тражени по Србији зато што су хтели и што су знали нешто што други, из других учитељских школа, нити су знали нити су хтели. Они су први масовно извели ученике из учионица, из четири зида, изашли са ученицима на изворе појава, у природу, у насеља, на рад. Они су поучени да природне услове прилагођавају за наставу (пољске учионице), а одликовала их је способност и склоност да од земљишта око школе направе баште, да од дворишта направе игралишта, од зелених осунчаних пропланака око школа пчелињаке, воћњаке итд., а да уз учионице за учење отворе радионице у којима се деца оспособљавају да своје руке учине 'златним'” (Недовић 1998: 49).

Већ 1907. године ученици Учитељске школе у Јагодини и њихови професори показали су шта су *златне руке*. Школа је у првим годинама постојања добила на поклон две савремене кошнице од Пчеларско-воћарске задруге (Београд) и наставила да развија пчеларство. Само ученици који су

⁹⁷ Значај знања и вештина из различитих области пољоделства и привреде за учитеље наглашава се у то време примером Француске, једне од тада најразвијенијих земаља која, кад јој филоксер уништи винограде, прво посегне за народним школама као најпоузданијем расаднику знања о заштити биља.

показивали посебну вештину и знање имали су привилегију да раде са кошницама и пчелама. После мање од десет година, на Балканској изложби у Лондону Школа је освојила златну медаљу за мед који се производио на *пчеланику* школског имања „од 8, 6, 4 и 2 године очуван примерно“ (*Десетгодишњи преглед*: 9). Изложби је присуствовао Никола Пашић, председник Владе, а о резултатима и наградама извештавали су најпрестижнији британски часописи.

Као што у свему нађе повод и терен за несташлуке, омладина Учитељске школе смишљала је начине да и на имању буде шала, смећа, али и саботажа. Незадовољни условима у школи ђаци су пре Другог светског рата наопако посадили лук *арџаџик*, уверени да су учинили довољно како лук не би никао. То је био начин да искажу свој бунт. Лук је израстао са кашњењем те је служитељ, уверен да садни материјал није био добар, поводио једну леју и схватио у чему је проблем. Ђаке је оправдао тиме да су на распореду за рад на пољу тада била градска деца која нису вична тој врсти послова.

Да би се интернат са комплетним школским окружењем и имање одржали у тешким временима, било је потребно много способности и одрицања. Током балканских и Првог светског рата у Школи је била војна болница. У доба окупације користиле су је непријатељске снаге. После Првог светског рата, Ацић је улагао велике напоре да свој *завод* дигне на ноге. У писму које је упutio Српском друштву Црвеног крста он моли да се обезбеде основне потрепштине за 120–150 ђака: било каква гардероба, ћебад, јастуци, наглашавајући да у школи „има много ученика и ученица који су остали скоро сасвим без обуће“.

Ученици у раду на школском пољопривредном добру: у берби трешања са економом Светозаром Кузмановићем (тридесетих година 20. века); рад у пчелињаку, припрема земљишта и припрема коља за виноград (средином 20. века)

⁹⁸ *Покрећање штрајка*, оригинални документ из 1940. године у две верзије (дужој и краћој), ауторима је уступио син једног од покретача, заједно са „Распоредом” који је писан руком, плавом оловком. Овај распоред показује да су ученици, вероватно навикнути на самоорганизацију и дисциплину током интернатског суживота, желели да одрже изузетан ред током протеста:

РАСПОРЕД

- 1.) До доручка важи „кућни ред“
- 2.) После доручка прво скупљање на игралишту за одбојку (ставља се сваком на знање да зимски капут и капу и све што му је потребно, узме пре доручка)
- 3.) Одлазак на „утрину“ (у реду). Ред створити без ичије иницијативе, по разредима.
- 4.) На утрини остајемо до 9 h где ћемо се договорити за даљи рад
- 5.) У 9 h крећемо у цркву
- 6.) После цркве одлазимо у парк, где у гомили остајемо до ручка
- 7.) Дежурни са редарима одлази у трпезар.
- 8.) Одлазак на ручак [не ступати у разговор]
- 9.) Поново одлазак на „утрину“ до 3 сата
- 10.) Силазак у парк [сви у целини]
- 11.) Одлазак у варош, појединачно [од 4-5] У 5 h сви код „сквера“ [не сме бити закашњења]
- Одмах повратак у школу – у реду.
- 12.) До вечере задржати се у сали. Овде мора да влада потпун ред. Унутра не пуштати никог.
- 13.) Одлазак на вечеру
- 14.) Одмах после вечере на спавање

Напомене: За сво време појединци не смеју да се удаљавају ни да ступају у разговор ма ским. Ако се затражи разлог штрајку, напоменути да дајемо само писмене преставке и то лицу овлашћеном од Мин. просвете. Не правити и у ком случају неред и штете. На позив шк. власти [појединачно] не одлазити. Даља упутства чекати до друге прилике, или ће остати исто.

Ми.

Ученици Учит. Школе,

С девизом „Сменити директора“

⁹⁹ Приче о несташлукима забележене су према усменим сведочењима.

Пред Други светски рат ученици су покренули штрајк и тражили смену директора и одређене кадровске промене у структури професора и васпитача. Оптужбе ученика су веома озбиљне и тичу се поступања према ученицима, нестручности појединих васпитача, лошег квалитета хране, израбљивања ученика у раду на имању, лоше хигијене и лечења.⁹⁸ Ово је довело до тога да Министарство просвете изузетно брзо реагује и пошаље изасланика. Велики штрајк, покренут 13. марта 1940. године, већ је 27. марта добио свој епилог: за вршиоца дужности Министарство поставља Милорада Павловића, професора из Алексинца (*Летопис у Годишњем извештају 1939/40*).

Покрећући штрајк у марту 1940. године, ученици нису могли знати да их за годину дана очекује светски рат у којем су многи тадашњи и некадашњи ђаци изгубили животе, а шта га очекује на месту директора ове сложене установе вероватно није могао ни да слути Милорад Павловић. Улажући огромну енергију да Школу одржи у раду (в. Ђорђевић, Лукић 2009: 101–108), успео је да обнови и у најтежим временима очува Аџићев концепт: становао је у управитељском стану, а у ратним временима упињао се да организује наставу у економским зградама на имању.

„Током целог октобра рад је знатно ометан дано-ноћном пуцњавом по граду и околини из обичних пушака, машинских пушака, митраљеза, малих топова са тенкова који су чешће кружили ноћу по граду и периферији, од бомби и сл.” (*Летопис Школе за 1941/1942*, према Петровић и др. 1969: 53)

У Другом светском рату школски комплекс претрпео је велико пустошење и оштећења: „све школске зграде је заузела немачка војска. Школа је прекинула са радом. Током те године, у просторијама организације *Дани милосрђа* делимично је обновљена настава и то само за ученике 4. и 5. разреда. У школи и школским зградама смењивали су се немачки и бугарски војници, затим избеглице, рањеници и болесници” (Ђорђевић 1998: 117).

После рата управа, професори и сами ђаци улагали су огромне напоре да зграду, парк и имање доведу у што боље стање. По сећањима ученика који су Школу уписали 1946. године, директор је успевао да радионице снабдева свим материјалом потребним за наставу, али и за санирање зграде и околине, преко својих сарадника и пријатеља, официра у ђупријском гарнизону.

Павловића, који је био директор Школе од марта 1940. до септембра 1949. године, ђаци су упамтили као ауторитативног и коректног, вредног човека. Због великог шешира који је носио звали су га *Шериф*.

Школско имање уступљено је Ђачкој задрузи 1958. године, иако је и даље било у власништву Интерната. Захваљујући имању, ђаци јагодинске Учитељске школе имали су исхрану по знатно повољнијим условима него ученици других интернатских школа. Оснивачи Ђачке задруге истичу да је то била „прва задруга у Србији која је имала све органе управљања, стручно руковођење и јасну организацију рада” (*Генерација учитеља 1959*: 47).

У приближно исто време, почетком шездесетих година, издвајала се група ученика увек спремних да помогну у топљењу чварака. Наравно, у младалачкој инвентивности, али и често жељни „боље” хране, на имање су носили већу хлеба из које је меки део био извађен. Такав хлеб био је идеална „футрола за шверц чварака”.⁹⁹

За потребе наставе изграђена је потпуно нова зграда (завршена 1969. године), а већ 1972. године основана је Педагошка академија. Тако је у старој

Наставнички колектив Педагошке академије у Светозареву 1987. године

згради Учитељске школе остао само интернат. Полако али сигурно, без опсежне реконструкције која му је била неопходна, ово здање је пропадало и коначно је напуштено 1990. године после експлозије бојлера са огромном штетом као последицом. Данас, оно се урушава иако је једна од најлепших грађевина у Јагодини и упркос томе што је под заштитом Завода за заштиту споменика културе. Управа, запослени и студенти Факултета педагошких наука, уз подршку поштовалаца Учитељске школе, улажу велике напоре како би указали на неопходност подршке у пројекту обнове зграде. Стара зграда још увек одолева и чува велики део грађе Историјског архива Јагодина у више него неадекватним условима. Све то баца дубоку сенку на наш однос према сопственој прошлости.

И гласовито имање Учитељске школе данас је део романтичне прошлости. Још се генерације и генерације са сетом сећају свог рада на њему. У време када је имање престало да функционише (око 1966. године) Школа је била у независној позицији са неколико аспеката. Пре свега, град је био у пуном индустријском развоју, популарност Школе је опала, мало ђака било је из Јагодина и околине, те јагодинска општина није имала интереса да улаже у развој Школе, што је био један од предуслова за оснивање Педагошке академије. За директора, после пензионисања Десимира Милојевића, са места председника Општине долази Љубомир Илић у нади да ће својим искуством и позицијом моћи да допринесе опстанку установе. Имање, које је већ било у градској грађевинској зони, уступљено је граду како би се дошло до средстава за нову зграду. Пољопривредно добро које је хранило ђаке Учитељске школе чак и у време најгладнијих година највероватније је жртвовано за оснивање Педагошке академије.¹⁰⁰

Ништа мање жртве нису поднете ни у доба припрема за оснивање Факултета. Јасно је било да нема простора да све педагошке академије прерасту у факултете, па су се, поред челника јагодинске општине и утицајних поштовалаца Школе попут Данила Ж. Марковића и Радмила Богдановића, и сви запослени здушно борили да Јагодина добије факултет. Неки од њих чинили су то са пуном свешћу да ће ипак, уколико се велики сан оствари, остати без својих радних места.

ОПШТЕЖИТИЈЕ И МОДЕРНА ВОДИЉА ОД ПЕДАГОШКОГ ЗНАЧАЈА

Милорад Павловић са децом: четворогодишњом ћерком Љиљаном (данас Илић) и седмогодишњим сином Живојином Павловићем, славним српским редитељем и књижевником. Милорад Павловић на фотографији носи шешир због којег су му јагодински ђаци наденули надимак Шериф. (Сомбор 1938)

¹⁰⁰ Према сведочењу Петра Стефановића, ђака и професора Учитељске школе, касније и председника Скупштине Општине Јагодина.

Рад у читаоници Факултета 2018. године
(витрине за књиге део су оставштине Срете-
на Аџића)

Пажљиво чувајући Аџићево духовно наслеђе, педагошке идеје и филозофију, запослени и студенти Факултета надају се да ће и остаци просторног комплекса, који имају велики потенцијал и не губе на лепоти и поред дугог трајања, моћи да се очувају у сјају који им и припада.

Данашњи просторни комплекс и опремљеност Факултета педагошких наука одговарају захтевима нових времена. Алат за плетарство, столарство и картонажу уступао је место графоскопима, кино-пројекторима и грамофонима, а учионице су замењене специјализованим кабинетима крајем педесетих година 20. века.¹⁰¹ Данас су студентима и наставницима на располагању нова савремена наставна средства, рачунарска опрема, видео-конференцијска опрема, више „паметних табли“, музички инструменти, богат библиотечки фонд, велика физкултурна сала, позориште. Студентима су за свакодневни рад на располагању Центар за учење са око 40 рачунара и пријатан амбијент читаонице у којој се чува део Аџићеве библиотеке у оригиналним витринама за књиге.

Највећи део опреме набавља се из средстава низа развојних међународних пројеката на којима Факултет учествује већ петнаест година у континуитету. Данашњи студенти у оквиру обавезних наставних садржаја овладавају теоријским знањима и практичним вештинама израде дидактичких средстава како би и установе у којима ће радити, без обзира на материјалне могућности, биле адекватно опремљене.

Веома динамичан период у обезбеђивању услова за нови миленијум и актуелно раздобље школовања просветних радника отпочео је са исељавањем средње школе „Никола Тесла“, која је под кровом Факултета боравила седамнаест година. Велики део зграде Факултета потпуно је реновиран од 2012. до 2014. године, а 2016. године, из средстава Министарства, Града Јагодине и Факултета замењена је комплетна спољна столарија на згради. Од 2016. године унутрашњост зграде полако али сигурно добија потпуно нови визуелни идентитет и трансформише се у савремени, леп ентеријер који је опремљен по свим стандардима радног простора.

¹⁰¹ О улози школских средстава у свакодневном животу ђака и њиховом значају како у настави тако и у слободним активностима, сведочи и следећи сегмент из објаве великог штрајка: „Ова школа има радио апарат са неколико звучника преко којих би могли да слушамо разна предавања, музичке концерте, песме итд., док међутим ми данас слушамо само за време ручка рекламе. Један од звучника, који су нама намењени, налази се у стану г. Директора, један је расходуван /зашто?!/ а сам радио је у наставничкој канцеларији. Тражимо да у слободном времену слушамо радио!“ (Покретање штрајка 1940).

Студенти на часу информатике (кабинет за информатику, 2018. године)

Парк Факултета и даље има исту функцију коју му је Ацић наменио. Статус природног добра и споменика природе III категорије заштите од стране Завода за заштиту природе Србије добио је 2003. године: „Парк је добио статус заштићеног природног добра на основу испуњености следећих критеријума: разноврсност биљних врста, аутентичност, аутохтоност, репрезентативност, пејзажна атрактивност, старост и очуваност. У тренутку проглашења Парка за заштићено природно добро, његову дендрофлору су чиниле 44 врсте заступљене са 215 примерака различите старости” (Станковић и др. 2017: 30). Потом су утврђене и мере заштите, што је веома значајно за очување ове зелене површине. Од тада, и птице у све већем броју стално бораве у парку, као и у доба Ацићеве приче о сврачету. У крошњама старог дрвећа „уточиште су пронашле многе врсте птица гнездачица. Неке од тих врста су стално присутне у Парку (станарице), док неке подручје користе за гнежђење (селице) или као зимску станицу (зимовалице–скитнице). Као најзначајније врсте треба издвојити следеће: голуб гривнаш, утина, ћук, зелена жуна, обични кос, црвендаћ, мали славуј, црна црвенрепка, дрозд боровњак, црноглава грмуша, велика сеница, брглез, сојка, чворак, жутарица, зимовка и многе друге врсте” (Станковић и др. 2017: 30; из оригиналног текста изостављени су латински називи). Као и биљни, и животињски свет у парку део је свакодневног живота запослених и студената. У лето 2016. године, током реновирања сале за састанке, скинута је застарела ламперија са плафона просторије. На опште изненађење, показало се да су у простору између плафона и ламперије веверице начиниле складиште за плодове мечје леске са истих оних дрвета које је краљ Петар Први запазио 1915. године.

Ацићева Ливадица вечности и данас живи. Дрвеће које је он засадио и даље листа, а посебно се издвајају „*Ginkgo biloba*, *Quercus robur*, *Quercus cerris*, *Pinus nigra* и *Styphnolobium japonicum*, као и неколико стабала платана, липе и дуда” (Исто: 36).

Као и пре сто двадесет година, цео просторни комплекс Факултета педагошких наука има, осим неговања здравља и естетског ужитка у зеленилу, и образовну функцију. Часови се и дан-данас одржавају у пољским учионицама,

Парк Факултета педагошких наука под снегом, 2017. године

а терени и спољашњи простор су идеално окружење за наставу природних наука, ликовне уметности и физичког васпитања. У дугој историји бришу се границе између *некада* и *сада*, између учионица и њиховог окружења, чак и између вечери и дана, како је Ацић некада тврдио: „Што се тиче Астрономије, чини ми се, да би се она могла предавати искључиво у слободној природи, под ведрим небом, и то од чести ноћу, а од чести дању” (Ацић 1924: 114).

Израсла на темељном педагошком елаборату о интегративном приступу образовању и васпитању у којем сваки детаљ има своју улогу, Учитељска школа јагодинска и даље се развија на истим основама. То никада није била, а ни данас није „школа, која ће опремати само сувопарне мислиоце, идеалисте и фантасте, и само 'умне' раднике – у мало не рекосмо: раднике умне, а без ума! Не школа, која ће фабриковати само чиновнике, и заповеднике. Не школа, која ће спремати раднике, који се боје рада, и посленике, који се стиде посла. Не ни школа, која ће нам давати студенклепе, који нити знају шта треба ни како треба радити. Не школа, која ће образовати телесне слаботиње, и препариради мумије. Не школа, која ће нас образовати причама, и 'поукама' карактер – а без карактера! Не школа која ће образовати само *йола* човека; но школа која ће образовати *целої, чишавої, йошйуної* човека!” (Ацић 1886: 116).

Априлски снег прошле, 1912., године, априлски снег ове, 1913. године!
Лани је обавио снег 2. априла, ове године 1. априла (...)

Још се нисам руду на рудно, а дође и Воја Стевановић, наставник
Црпача, са фотоапаратским апаратом, те да фиксирамо ово рудо
невиђено на фотоапаратским плочама, као што смо и јуче снимили неке
интересантности на три плоче. Још само сам му био поручио за
јутро, кад је одпочео снег озбиљно падаћи, и он је поранио.

Одмах смо одпочели, дојети се ветра, који би све ово поручио, изменио
и уништио најлепша и најинтересантија места. Ја сам примио
кутију с касетама о раме, а у држачу ручку стотиницу, да са ње снима
држети апарат у висини говорних очију, те да снимим рудо природнији,
а не ка тридеху, те да дају природну слику за даће од метра висине.
Узели смо шест снимака најнеобичнијих, најзасутијих снегом, те ће
заједно са јучерашњима бити прикључени лавским.

Сликe су, осим једне, остале ванредно лепе. Најинтересантија је
бајремовој гајића, где су стабла залетљена снегом са севера, при свом
томе што је падао снег тихо.

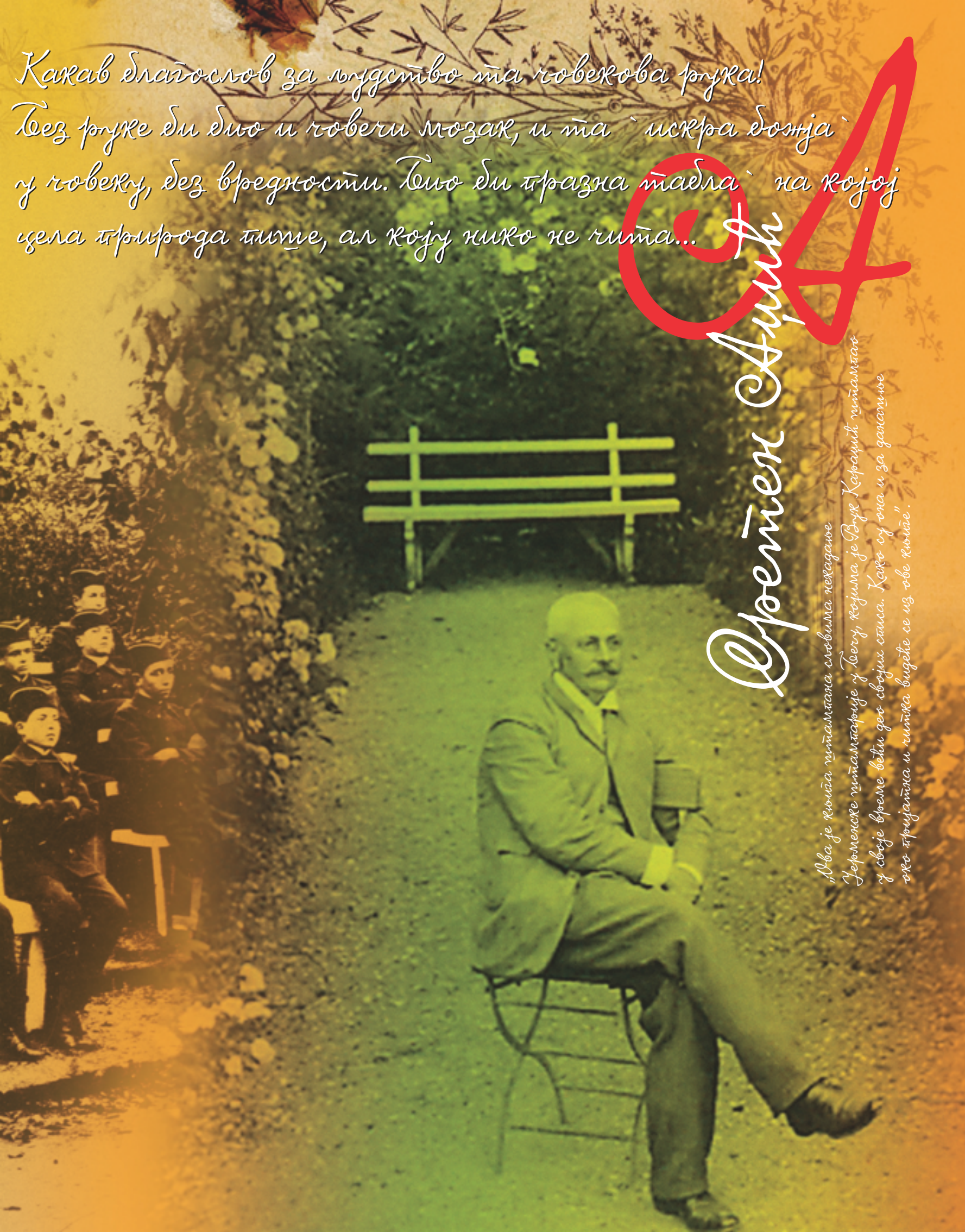
Што сам бити делетно,
што сам све бити заболелася и све бити
ценно овај тоса

Шу келову потреду да бира лета слова приметнује Јован Многратовић у преторизи за птампату коју утвђује Удбору Коларчеве задружине, те каже: „Ашић води друћу и о птампатској изради квити: којим те се словима што птампати и карве те се таре где употребити, те их је сам и израдио у мотивима српским и за њих је и климата сфрелно“ (Многратовић, у: Ашић 1909: 2).

Какав благослов за људство та човекова ружка!
Без ружке би био и повети мозак, и та 'искра божја'
у човеку, без вредности. Био би празна табла' на којој
цела природа пише, ал коју нико не чита...

Претмен Ариџ

"Ова је књижа нитамтака словима некадаше.
Черменске нитамтакоје у Тору, којима је Вује Карамит нитамтако
у своје време вету до својих стаса. Како су она и за данашње
око пројатна и нитка вугете се из све књиже."

Јубилеји Школе, Академије и Факултета

„Деветнајести је век – нећемо да рекнемо век науке и просвете, већ век, у коме се тек отпочињу да развијају први изданци праве науке и просвете, од којих ће временом, у неком другом веку, у далекој будућности, постати снажни стубови на дрвету човечанског напретка – у неком другом веку, који ће бити срећан, да се с правом назове век просвете и науке [...] Сада је још духовно пролеће на овом зрну васионе, што се зове Земља.” (Ацић 1886: 7)

Ацићев *завод* ушао је и у двадесет први век, а опет, можемо поновити његове речи: „нећемо да рекнемо век просвете и науке”. Можда ће управо овај век, који је још увек у својим младим годинама, „бити срећан” да заслужи тај назив.

Основана у *деветнајестом*, јагодинска Учитељска школа преживела је двадесето столеће и, у обличју факултета, дочекала двадесет прво. Постоји у три века и два миленијума. За то време, дуже од људскога живота, као и дрвеће на Ливадици вечности, поднела је различите историјске ломове и друштвене кризе. Они су, међутим, остали тачке у времену – оне које се памте, али не успевају да промене основна обележја ове установе.

А једно од најважнијих остаје увек исто, без обзира на деценије, векове и миленијуме. То је младалачка ведрина, енергија и радост којима је свакодневно био и јесте испуњен простор Школе, Академије, Факултета и њихове – некад повелике а данас знатно мање – „окућнице”.

У своје време, још пре него што је основана јагодинска Школа, Сретен Ацић је објашњавао да у послу учитеља и васпитача не сме бити намрштених лица, и у свом *заводу* желео је задовољне, веселе младе људе и пријатне и благе професоре и васпитаче:

„Колико их је, који мисле, да настава није настава, да васпитање није васпитање, ако се не ради увек са намрштеним челом? Они држе, да младе биљке не успевају тако добро на сунцу слободе, као под натуштеним небом запта. О! кад би знали и учитељи и родитељи колико отрова и горчине сипају у нежну душу дечју својом опоросћу, својом претераном строгошћу, својим вечитим карањем и кажњавањем – они би се ужаснули од чуда, и никада више не би тога чинили. Та и сама би шећерна биљка морала израсти горка, кад би се непрестано заливала само чемером!...

Али се с друге, опет, стране не сме пустити деци, да раде што хоће, што им се год прохте, да се само играју, церекају и аче. Тиме би се отишло у другу крајност, која би била онако исто штетна као и она прва. Никад се не сме пустити да лакрдија и неозбиљност преузму маха над озбиљном стварношћу.

¹⁰² Наслов поглавља је део реченице Сретена Ацића (*Годишњи извештај 1898/1899*: 66)

Прва страна *Десетогодишњега прегледа* са вињетом коју је по српским народним мотивима израдио Сретен Ацић

Ни опорост – ни претерана благод, ни натмуреност – ни вечно лакрдијање, ни суровост – ни мажење! Ни једна ни друга крајност, већ паметна средина! Блага, одмерена пријатност – то би био, чини ми се, најподеснији израз, којим би се могла обележити она златна средина, по којој треба да се крећу односи између учитеља и ученика, ако хоћемо да правилно васпитавамо.

Блага – одмерена – пријатност!” (Ацић 1924: 15).

Схвативши да су младост и радост најјачи стуб и најплеменитије одлике једне овакве установе, оснивач Школе у аманет нам је оставио и то – рад без опорости и натмурености, али и рад без журбе и олаког „претрчавања” онога што треба да се научи и касније примени. Јер време има два тока, спољни и унутрашњи, онај који је мерљив јединицама времена и онај који оставља траг дубоког знања у човеку:

„Има једно васпитно правило, које личи на бесмислицу, а при свем том оно има великога смисла. Оно гласи: треба умети губити време, те да се у времену добије” (Ацић 1924: 104).

Од *деветнајестог* века па до данас време се некада губило а некада добијало, али је оно најлепше обележје установе остало исто: у њој се и сада млади људи припремају за „најузвишенији позив”, „вредни као пчелице у кошници”, како је Ацић видео будућност Школе у свом тексту *На Ливадници вечности*. Задовољни студенти који без подозрења и устручавања сарађују са својим професорима, насмејана лица деце у парку, весели основци и предшколци који на Факултету учествују у бројним активностима, пријатна и сарадничка атмосфера која подстиче и инспирише као најснажнији утисак који понесу сви који макар и на кратко гостују – нека су од највећих признања које овај *завод* с поносом носи као најсјајнију медаљу кроз време.

И других је значајних признања, оних званичних, било у дугом животу Школе. Нека су добијена поводом обележавања јубиларних годишњица у раду ове установе, чији су запослени од постанка до данас посебну пажњу поклањали обележавању значајних датума у раду Школе, Академије и Факултета.

Прва слављеничка година, која је потврдила идеју о потреби посебно уређене јагодинске учитељске школе, била је 1908. Те године требало је прославити деценију успешног рада Ацићевог *завода*. Управа, запослени и питомци спремали су се да свечано и весело обележе деценију постојања и развоја Српске краљевске мушке учитељске школе јагодинске. Управитељ и наставници за прославу су предвидели неколико могућих датума: или сам почетак школске 1908/1909. године „ако би школска зграда била на време готова, или 22. новембра, када су отпочета прва редовна предавања у овој школи 1898. године, или пак 13. децембра, када је школа свечано отворена, ако би се почетак нове школске године морао помаћи дубље ујесен, због недовршеног на време дозидивања на јужном крилу школске зграде” (*Десетогодишњи преглед*: V). Сви планови за прославу повучени су пред слутњом рата: управо те, 1908. године, само један месец пре планираних термина за славље, Аустроугарска је анектирала Босну и Херцеговину. „Журно спремање за рат”, како у „Речи унапред” *Десетогодишњега прегледа* (стр. V) пише Ацић, донело је друге приоритете, а обележавање јубилеја се svelo на то да управитељ у говору на Светог Саву изложи сажет извештај о деценији рада, а да се *преглед* штампа.

Наредни јубилеј, када се навршавао четврт века од оснивања Учитељске школе у Јагодини (1923. године), обележен је богатим програмом са музичким тачкама које су изводили хор и оркестар, позришним комадом и

соколским вежбама. Многи виђени гости уживали су у приредби, а објављен је и јубиларни извештај. Међутим, сенка протеклог рата, који се окончао само петнаест година раније, оставила је дубок траг на рад Школе. Архива је била уништена а новца је дотекло једва за пригодну прославу на којој је професор Драгољуб Петровић, који је и сам као добровољац проживео голготу Великог рата, поменуо именом изгинуле ђаке. Одао им је дужно поштовање следећим речима: „И нису они, ти народни учитељи, били само јунаци на речи већ и јунаци на делу: резервни официр, који је први добио Карађорђеву Звезду с мачевима¹⁰³ за показану храброст, био је учитељ, питомац Јагодинске Школе. И данас велики број учитеља из те Школе носе на својим грудима највиша војна и цивилна одличја не само наше већ и страних држава...” (*Двадесетипетогодишњица МУШЈ*: 3). Тадашњи управитељ Јосиф Стојановић у свом говору подвлачи разлику између услова и рада Школе пре и после рата, истичући да је пре рата Школа имала завидне позиције и да ће у сиромашно послератно време многи са неверицом гледати на могућност обнове њеног рада, али охрабрује и соколи колектив и ученике речима: „Па ипак се и на то може одговорити: У добру је лако бити добар. На муци се познају јунаци” (*Двадесетипетогодишњица МУШЈ*: 12).

Јубилеј двадесетпетогодишњице Школе нашао се готово симетрично, временски приближно једнако удаљено, између два светска рата. Изговарајући речи почасту борцима у Првом, Петровић је антиципирао и жртве учитеља и учитељаца у Другом светском рату, али и дао универзалну дефиницију њиховог учинка за народ и његов подмладак. Просветни посао је, како каже, најважнији:

„Зато се с поштовањем поклонимо пред позивом ових мученика човечанског духовног прогреса и ових сиромашних заточника лепше народне будућности: они то заслужују, и ако су мали по чину. Чин је мали, али им је посао велики и мучан. У будућности ће свакојако бити друкчије, јер будућност припада њима и просвети” (*Двадесетипетогодишњица МУШЈ*: 12).

Наредни јубилеј, пола века постојања Учитељске школе у Јагодини, године 1948, затекао је јагодинску Учитељску школу у обнови непосредно после Другог светског рата, а њене питомце на радним акцијама у подизању нове државе.

Ипак, нашло се и времена и снаге да се тако важна годишњица обележи. Програм је имао три целине. У сали Школе 26. децембра пре подне прослава је отпочела химном *Хеј, Словени* у извођењу хора. Уследио је пригодан програм са обраћањима директора Милорада Павловића и важних гостију – повереника и делегата. Хорске и рецитаторске нумере одабране су у духу времена, а међу њима су биле: *Пјесма слободи*, *Титов најријед!*, *Уз Маршала Тита*, *Стража* Ђуре Јакшића. Послеподневни програм резервисан је за разгледање града и изложбе у школи, са играчком „за народну омладину” као уводницом у свечану академију са уметничким програмом. Сутрадан је одржан стручни скуп на којем је донет предлог о оснивању Педагошког друштва Народне Републике Србије. Још једном је, дакле, јагодинска Учитељска школа била место са којег су потекле иницијативе о здруженом стручном раду педагошких посленика.

Јубиларни састанак и свечано обележавање шездесет пете годишњице у Јагодину су довели ученике претходних генерација. Месецима пре прославе су на адресу директора Школе стизале дописнице са свих страна Србије и Југославије.

Насловна страна програма обележавања пола века од оснивања Учитељске школе са мотивом бакље (веома слична бакља део је споменика Светозару Марковићу на јагодинском гробљу; одлука о изградњи споменика донета је 1946. године)

¹⁰³ Реч је о Богдану Ерићу (село Бељина код Чачка 1885 – Велики Говедарник 1913) који је Мушку учитељску школу у Јагодини завршио као питомац V кола ученика. Погинуо је у последњој бици Другог балканског рата (Станојловић 2018: 42–43).

Сусрет генерација: некадашњи ђаци Учитељске школе и ратници полагају цвеће на споменик изгинулим борцима у ратовима Србије (Јагодина, 1963)

Т. Ужице, 27.-V-1963.г.

Друже директоре,

Као некадашњи ученик те школе, из генерације која је матурирала пре тачно 50 година, извештавам Вас да ћу преко Београда стићи 1. јуна у Светозарево и учествовати на прослави. Придружићу се групи другова која полази из Београда изјутра у 8 часова.

Ма да моје здрав. стање није најбоље (слабо срце), ипак ћу доћи. Жељан сам да видим школу и другове, нарочито другове са којима се нисам видео од 1913. год.

Са поштовањем и другарским поздравом,
Драгомир С. Ђоковић, учитељ у пензији

И заиста, посебно су били дирљиви сусрети некадашњих ђака који се нису срели од 1913. године. О томе сведочи албум фотографија који очевим друговима и Школи поклања син Светолика Милошевића (ученика X кола), професор Драгољуб Милошевић.

Ученици првих шеснаест кола свечано су дочекани на железничкој станици у Јагодини. Минутом ћутања одали су пошту своме управитељу Сретену Ацићу и заједно са новим ђацима положили цвеће на споменик борцима изгинулим у Балканским ратовима и Првом светском рату (у центру града) и на гроб Светозара Марковића. Некима од бивших ученика, тада већ пензионера, то је био први сусрет после два светска рата.

И седам деценија постојања Школа је прославила у мирним временима. Указом председника Социјалистичке Федеративне Републике Југославије Јосипа Броза Тита „за изванредне заслуге у ширењу просвете и културе међу нашим народима и за особите успехе постигнуте на уздизању низа ђачких генерација”, Учитељска школа у Светозареву одликована је Орденом заслуге за народ са златном звездом. Објављена је пригодна публикација *Седам деценија Учитељске школе у Светозареву*. Свечана академија са темом „Човек о човеку, за човека наше планете, јуче, данас, сутра” одржана је 26. децембра 1968. године у Културном центру у Јагодини и имала је богат програм. У извођењу

Повеља о додељивању Ордена заслуге за народ са златном звездом Учитељском факултету у Јагодини (1969)

Свечана академија поводом обележавања века образовања учитеља у Јагодини

хора, оркестра хармоника и рецитатора чуле су се мелодије и стихови „Новој Југославији”, „Песма о мојој земљи”, „Слеђене тишине Визитора”, али и композиције Моцарта, Брамса, Бетовена, Хендла.

У сусрет веку образовања учитеља у Јагодини, после деведесет година од оснивања Школе приређена је прослава са уметничким програмом у парку испред зграде Педагошке академије. Свечаност су из првих редова пратили и некадашњи ученици.

Пет година касније, Академија је прерасла у Учитељски факултет. Са Академије је преузето шеснаест радника на ненаставним пословима, а привремени Савет обавио је и прве изборе наставног кадра. Први наставници и сарадници, по одлуци Савета од 28. 9. 1993, били су Даворка Величковић, Адам Нинковић, Благоје Нешић, Вера Савић и Јелена Пантелић Младеновић, а већ 6. 5. 1994. године бирају се и Никола Цветковић, Милан Недељковић, Јованка Радић, Бранислав Мијајловић, Малина Марковић, Војислав Целетовић и Љубица Филиповић. Неки од њих радили су као професори јагодинске Педагошке академије.

Већ образовања учитеља у Јагодини је крунски јубилеј у постојању установе, и један од многих који су се по неминовном распореду година лоцирали између ратова. Опет на симетричној удаљености између тешких догађања, на размеђи грађанског рата на територији СФРЈ и бомбардовања Србије, Учитељски факултет у Јагодини 1998. године обележио је стогодишњицу од оснивања Мушке учитељске школе. Јубилеј је слављен на свим пољима рада – наставним и научним активностима, издавачким подухватима, уметничким и културним програмима. За ту прилику формиран је посебан одбор у којем су били тадашњи председник Србије, министри, академици, амбасадори, ректори, председници поморавских општина и директори највећих јагодинских предузећа. Припремом опсежног програма и његовом реализацијом координисао је секретаријат Одбора у саставу: декан, проф. др Милан Недељковић као председник, продекан за наставу проф. др Бранко Јовановић и продекан за научноистраживачки рад проф. др Живољуб Лазаревић, професори Учитељског факултета у Јагодини и других факултета: Јован Ђорђевић, Слободан

Свечана конференса

Конференса за Свечану академију поводом 70. годишњице Учитељске школе у Светозареву, која је одржана 26. децембра 1968. године у малој сали Културног центра, сведочи о вери у стабилну и прогресивну будућност. Копију оригиналног текста (куцаног на писаћој машини) сачувао је и после 50 година уступио аутор конференсе Александар Аврамовић, тада ученик четвртог разреда, који је и водио програм са Зорицом Лазаревић, ученицом петог разреда. Део најаве програма гласио је овако:

„Младост нам је живот и снага. Једна младост. Снажна младост која сваког тренутка разбија окове старог и некорисног трасирајући сигуран пут у будућност. [...] Запеваћемо песму младости са кршевитих далматинских страна, и подсетити све, до којих мелодија допре, да је наш дом од Сежане до Ђевђелије, од Сплита до Ђердапа... Заиграће нам срце уз немирну музику са примесама фолклора и узнеће се високо, високо изнад нас, до најсветлијих циљева живота у слози, братству и једнакости. Фортунат Пинтарић: *Дугаи*, свира Оркестар ученика под руководством Вељка Комарека”.

Додела признања „Капетан Миша Анастасијевић” (Јагодина, 2017. године)

¹⁰⁴ Увод у науку о васпитању (из 1892), Васпитачеве забелешке (из 1909), Учитељеве забелешке (из 1924) и Пољска учионица (из 1924)

¹⁰⁵ Фотографије за ову прилику, које су делом и у овој књизи, уступили су и: Милијанка Максимовић професор биологије, Мома Милановић, син Милане Милановић, професора географије, Ненад Обреновић, син Радована Обреновића, професора и директора Учитељске школе, Снежана Александровић, ћерка професора Вере Ивеле, и Наталија Ивановић, библиотекар Факултета у пензији, као и бивши ученици Учитељске школе: Оливера Штећић, Ружица и Радован Филиповић, Томања и Драгољуб Вулић и Миланка Томић.

Танасијевић, Адам Нинковић, Никола Цветковић, Вељко Вуковић и Мирко Милетић. У секретаријату Одбора били су и некадашњи ученици Школе и Академије: Александар Аврамовић, тада заменик главног и одговорног уредника играног програма Телевизије Београд, Слободан Васић, књижевник и новинар, Слободан Жикић, књижевник и новинар *Полиџике*, и сликар и графичар Слободан Штећић, данас редовни професор Факултета педагошких наука у Јагодини.

Поводом стогодишњице оснивања Учитељске школе одржан је научни скуп *Методика – научна и наставна дисциплина* и објављен је низ значајних публикација: зборник са скупа, репринт Ацићевих дела,¹⁰⁴ споменица *Век образовања учитеља у Јагодини, Педагошки оствари Сретена Ацића и Учитељска узданица – настављачи и следбеници*. Педагошки музеј у Београду и Завичајни музеј у Јагодини приредили су изложбу *Образовање учитеља у Јагодини 1898–1998*, са преко 400 експоната, и припремили каталог уз њу. Изложбу је отворио тадашњи министар просвете, проф. др Јово Тодоровић, на Светог Саву 1999. године у Педагошком музеју у Београду.

У сали Културног центра одржана је свечана академија на којој су студенти приказали своја уметничка и беседничка умења, што је традиционално обележје прослава Дана Факултета сваке године, од оснивања до данас. Јубиларна публикација објављена је и поводом 115 година од оснивања Школе и 20 година постојања Факултета (Росић 2013).

Обележавање неколиких јубилеја 2018. године (120 година од оснивања Школе, четврт века рада Факултета, 85 година од Ацићеве смрти и века од велике победе у Првом светском рату) обухвата уметничке, научне, издавачке и културне активности. Јубилеј се обележава концертима, трибинама, поетским вечерима, изложбама и гостовањима наставника и студената са страних универзитета. У част оснивача Школе и њихових настављача, Факултет објављује *Поменик* изгинулим и умрлим учитељима и учитељима у ратовима Србије (1912–1918), ову споменицу *На Ливадици вечности*, тематски број часописа *Узданица* (посвећен Ацићевим идејама које су савремене и данас), библиографију Нове серије часописа *Узданица* и *Антологију* литерарног стваралаштва питомаца Школе, Академије и Факултета. У холу Факултета, именованом по оснивачу Сретену Ацићу, поставља се изложба о дванаест деценија дугом раду установе чији је аутор Јелена Здравковић.¹⁰⁵

Као и сваке године, свечану академију оплемениће студенти беседници, рецитатори, чланови оркестра и хора, играчи и глумци, а тога дана доделиће се признања Народни учитељ и *Magister humanitas*, повеље и плакете, као и дипломе свршеним студентима основних и мастер студија и награде за најбоље студенте.

Година пре стодвадесетогодишњице Школе и двадесетпетогодишњице Факултета обележена је признањем „Капетан Миша Анастасијевић”, које је Факултету додељено за допринос унапређењу високог образовања. Али много је више неформалних признања, оних која Факултет добија готово свакодневно од задовољних студената, колега из земље и иностранства, локалне самоуправе, матичног и других универзитета – за посвећеност раду, опседнутост напретком и развојем, добре међуљудске односе, једном речју за одговорност према сто двадесет година дугој традицији припремања младих људи за „најузвишенији позив”. Са вером и надом да је на правом путу, Факултет са радошћу граби у ново време носећи бакљу са *Ливадице вечности* као залог и аманет онима који долазе.

*Деца сама васпитавају човека за васпитања боље
него сви други васпитачи, јер се живот оживљује само
животом. И ту, на делу, међу децом, јесте тек
прави васпитачки живот.*

(Ацић 1909: 97)

Јагодина данас: Стара црква, Музеј наивне и маргиналне уметности, зграде суда и Завичајног музеја и детаљ из центра града

Типографско писмо
Sreten Adžić

Сретен

Аџић

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V W X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z

A B C D E F G H I J K L M
N O P Q R S T U V W X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z
& 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

À Á Â Ã Ä Å Æ Ç È É Ê Ë Ì Í Î Ï Ñ Ò Ó
Ô Õ Ö × Ø Ù Ú Û Ü Ý Þ ß à á â ã
ä å æ ç è é ê ë ì í î ï ð ñ ò ó ô õ ö ø ù

Реконструкција рукописа
Сретена Аџића, првог управитеља
Учитељске школе у Јагодини:
типографско писмо *Sreten Adžić*,
аутор проф. Драган Пешић

УПРАВИТЕЉИ, ДИРЕКТОРИ И ДЕКАНИ ШКОЛЕ, АКАДЕМИЈЕ И ФАКУЛТЕТА

Учитељска школа (1898–1972)

Сретен М. Ацић, од оснивања Школе 26. 7. 1898. до 19. 10. 1920.

Јосиф В. Стојановић (1920–1921; 1923–1925)

Милош Р. Милошевић (1921–1922)

Михајло Миладиновић (1921–1923)

Петар Стокић (јануар 1925 – октобар 1925)

Др Драгољуб Петровић (1925–1935)

Димитрије Мишић (1935–1937)

Милован Ристић (1937–1940)

Милорад Павловић (1940–1949)

Богољуб Васиљевић (1949–1950)

Радивоје Туцаковић (1950–1955)

Милутин Станковић (1955–1959)

Десимир Милојевић (1959–1963)

Љубомир Илић (1963–1967)

Радован Обреновић (вршилац дужности 1955. и 1967–1969, директор Школе од септембра 1969, први в.д. директора Педагошке академије 1972–1974)

Педагошка академија (1972–1993)

Мр Милисав Обрадовић (1974–1975)

Мр Јаворка Џелетовић (1975–1976)

Милан Вукићевић (1977–1981)

Живољуб Лазаревић (1981–1986 и од јануара 1993)

Мр Малина Марковић (1986–1990)

Мирослав Ристић (1990–1993)

Учитељски факултет (данас Факултет педагошких наука)

Проф. др Веселин Илић (први вршилац дужности декана Учитељског факултета у Јагодини 1993–1994)

Проф. др Милан Недељковић (декан Факултета 1994–2001)

Проф. др Љубомир Стефановић (2001–2002)

Проф. мр Сретко Дивљан (2002–2014)

Проф. др Виолета Јовановић (од 2014)

Професори, сарадници, запослени у стручним службама и техничко особље Факултета педагошких наука у Јагодини (2018)

Наставници и сарадници у школској 2018/2019. години¹⁰⁶

Виолета Јовановић, редовни професор,
декан Факултета педагошких наука
(Књижевност са методиком), 1995.

Емина Копас Вукашиновић, редовни професор,
продекан за научноистраживачки рад и издавачку делатност
(Предшколска педагогија са методиком), 2010.

Ружица Петровић, редовни професор,
председник Савета Факултета педагошких наука
(Етика са филозофијом образовања), 2006.

Слободан Штетић, редовни професор
(Графички дизајн, Ликовна уметност са методиком), 2014.

Тиодор Росић, редовни професор
(Методика наставе српског језика и књижевности), 2006.

Гордана Будимир Нинковић, редовни професор
(Општа педагогија са методологијом), 1994.

Сунчица Мацура, редовни професор
(Психологија у васпитно-образовном раду), 2007.

Живорад Марковић, редовни професор
(Физичка култура са методиком), 2008.

Радмила Миловановић, редовни професор
(Психологија у васпитно-образовном раду), 2008.

Весна Трифуновић, редовни професор
(Социологија образовања), 1994.

Илијана Чутура, ванредни професор,
продекан за наставу и студентска питања
(Српски језик са методиком), 2003.

Светлана Ђурчић, ванредни професор,
шеф Катедре за природно-математичке и информатичке науке
(Методика наставе природних наука), 2007.

Марко Ђорђевић, ванредни професор,
координатор за односе са јавношћу
(Комуникологија), 2008.

Предраг Живковић, ванредни професор
(Општа педагогија са методологијом), 2014.

¹⁰⁶ Година иза назива научне области јесте година у којој су запослени први пут засновали радни однос на Факултету.

Александар Игњатовић, ванредни професор
(Физичка култура са методиком), 2008.

Јелена Теодоровић, ванредни професор
(Општа педагогија са методологијом), 2012.

Вера Савић, доцент,
шеф Катедре за филолошке науке
(Енглески језик са методиком), 1993.

Весна Петровић, доцент
(Психологија у васпитно-образовном раду), 1994.

Верица Милутиновић, доцент
(Информатика са методиком), 1996.

Снежана Марковић, доцент
(Методика наставе српског језика и књижевности), 1997.

Ирена Голубовић Илић, доцент
(Методика наставе природе и друштва), 1998.

Душан Ристановић, доцент,
руководилац Центра за иновације и развој курикулума
(Дидактика са методиком), 1998.

Бранко Илић, доцент
(Књижевност са методиком), 2000.

Владимир Ристић, доцент
(Математика са методиком), 2000.

Наташа Вукићевић, доцент
(Музичка култура са методиком), 2001.

Александра Михајловић, доцент
(Методика наставе математике), 2001.

Јелена Гркић Гинић, доцент, диригент хора Факултета
(Музичка култура са методиком), 2002.

Ненад Вуловић, доцент,
продекан за финансије
(Методика наставе математике), 2005.

Слађана Станковић, доцент
(Физичка култура са методиком), 2005.

Ивана Ђирковић Миладиновић, доцент
(Енглески језик са методиком), 2007.

Милош Ђорђевић, доцент
(Ликовна уметност са методиком), 2007.

Оливера Цекић Јовановић, доцент,
шеф Катедре за дидактичко-методичке науке
(Методика наставе природе и друштва), 2008.

Маја Димитријевић, доцент,
руководилац Центра за издавачку делатност
(Методика наставе српског језика и књижевности), 2008.

Јелена Младеновић, доцент
(Методика наставе природних наука), 2008.

Сандра Милановић, доцент
(Физичка култура са методиком), 2008.

Миа Арсенијевић, доцент
(Ликовна култура са методиком), 2008.

Јелена Спасић, доцент
(Српски језик са методиком), 2008.

Јелена Старчевић, доцент
(Психологија у васпитно-образовном раду), 2008.

Милица Станковић, доцент, диригент хора Факултета
(Музичка култура са методиком), 2009.

Биљана Стојановић, доцент,
шеф Катедре за друштвено-хуманистичке науке
(Дидактика са методиком), 2010.

Ненад Стевановић, доцент
(Школска педагогија са домском педагогијом), 2010.

Богдан Штетић, доцент
(Ликовна уметност са методиком), 2010.

Нина Марковић, асистент
(Књижевност са методиком), 2013.

Бојана Димитријевић, асистент
(Психологија у васпитно-образовном раду), 2014.

Марија Станојевић Веселиновић, наставник страног језика,
Еразмус+ координатор
(Немачки језик са методиком), 2016.

Ивана Милић, асистент
(Музичка култура са методиком), 2007.

Катарина Станојевић, асистент
(Музичка култура са методиком), 2008.

Милан Миликић, асистент
(Методика наставе математике), 2015.

Андријана Милетић, асистент
(Методика наставе природе и друштва), 2015.

Теодора Маринковић, асистент
(Психологија у васпитно-образовном раду), 2017.

Славица Стаменковић, асистент
(Математика са методиком), 2017.

Јована Ђорђевић, асистент
(Ликовна уметност са методиком), 2018.

Нина Стојановић, асистент
(Ликовна уметност са методиком), 2018.

Сузана Ђорђевић, асистент
(Информатика са методиком), 2018.

Ана Миљковић Павловић, асистент
(Предшколска педагогија са методиком), 2018.

Запослени на ваннаставним пословима

Служба за опште и правне послове

Никола Дринчић, секретар (2011)

Марија Ђорђевић, шеф кабинета декана, лектор (1995)

Миланка Бабић, руководилац правних, кадровских и административних послова (2004)

Марија Јаношевић, дипломирани правник за кадровске, административне и правне послове (2008)

Милена Стојановић, дипломирани правник за кадровске, административне и правне послове (2013)

Коштана Ивковић, технички секретар (2000)

Ђорђе Богдановић, сарадник за односе са јавношћу и маркетинг (2017)

Служба за студентска и наставна питања

Зоран Тодосијевић, шеф Службе за студентска и наставна питања (1993)

Милан Лукић, самостални стручно-технички сарадник за мастер и докторске студије (1999)

Ана Келер, самостални стручно-технички сарадник (1994)

Владимир Станојевић, координатор професионалне праксе студената (2004)

Иван Илић, сарадник за квалитет студијских програма (2013)

Снежана Гајић, виши стручно-технички сарадник (1993)

Санела Гајић, виши стручно-технички сарадник (2011)

Јованка Стевановић, стручно-технички сарадник (1993)

Јелица Јанковић, стручно-технички сарадник (2006)

Владан Димитријевић, стручно-технички сарадник за послове стручног усавршавања и издавачке делатности (2012)

Служба за финансијска и материјална питања

Сузана Денић, руководилац финансијско-материјалних послова (2007)

Милена Милошевић, самостални финансијско-рачуноводствени сарадник (2005)

Маријана Ђорђевић Нешић, службеник за јавне набавке (2011)

Андреа Стојановић, комерцијалиста (2017)

Библиотека

Милева Лукић, библиотекар, шеф библиотеке (1996)

Светлана Стевановић, библиотекар (2009)

Иван Ивановић, библиотекар (2004)

Служба информационих технологија

Небојша Милутиновић, шеф Службе информационих технологија (2006)

Павле Ђокић, пројектант информатичке инфраструктуре (2012)

Служба за техничке послове

Саша Цветковић, шеф Службе за техничке послове (2005)

Животије Станојловић (1993)

Драгица Стевановић (1998)

Зорица Ивановић (2006)

Александар Јовановић (2008)

Милован Мијајловић (2011)

¹⁰⁷ Оснивање Факултета, нови академски студијски програм, као и нужни услови за избор наставника на Универзитету, условили су велике кадровске промене у односу на Педагошку академију. Неки од професора Академије и шеснаесторо запослених у ваннастави наставили су да раде на Учитељском факултету. У овом списку године означавају временски период који су наставници, сарадници и запослени на ваннаставним пословима провели на Факултету, што је за многе од њих, дакле, био само део радног стажа у овој установи. Називи ужих научних области и радних места дати су онако како су гласили у назначеним периодима. Од оснивања Факултета до 2018. године запослени су били и они који су са Факултета отишли у пензију. Уз њихова имена стоји ознака *. Међу колегама је и оних који су заувек напустили Факултет у пуној радној енергији и у годинама које су тек предвиђале њихова напредовања, дружења и заједничку радост поводом бројних успеха Факултета.

Мирослав Миладиновић (2013)

Ивана Анђелковић (2014)

Виолета Цветковић (2015)

Стефан Станојловић (2018)

ЗАПОСЛЕНИ ОД 1993. ДО 2018. ГОДИНЕ¹⁰⁷

Наставници и сарадници

Адам Нинковић, редовни професор
(Филозофија), 1992–2006.*

Јелена Пантелић Младеновић, наставник страног језика
(Руски језик), 1993–2014.*

Даворка Величковић, виши стручни сарадник
(Музичка култура), 1993–2001.*

Бранислав Мијајловић, ванредни професор
(Математика), 1994–2012.*

Милан Недељковић, редовни професор
(Социологија), 1994–2001.*

Јованка Радић, доцент
(Српски језик и књижевност), 1994–2005.

Никола Цветковић, редовни професор
(Књижевност), 1994–2006.*

Бранко Јовановић, редовни професор
(Педагогија), 1995–2010.

Сретко Дивљан, редовни професор
(Методика ликовне културе), 1995–2014.*

Милентије Ђорђевић, ванредни професор
(Методика наставе српског језика и књижевности), 1995–2000.

Томислав Братић, ванредни професор
(Методика музичке културе), 1995–2004.*

Вељко Вуковић, редовни професор
Методика наставе математике, 1995–1999.*

Татјана Станојевић Гојић, асистент
(Психологија), 1996–1998.

Ана Јовановић, асистент
(Методика српског језика), 1996–2000.

Војислав Целетовић, виши сарадник практичне наставе
(Ликовна култура), 1996–1998.*

Љубица Филиповић, виши сарадник практичне наставе
(Музичка култура), 1996–2001.*

Малина Марковић, самостални стручни сарадник практичне наставе
(Математика), 1996–1998.*

Живољуб Лазаревић, редовни професор
(Педагогија), 1996–2006.

Мирко Милетић, доцент
(Комуникологија), 1997–2002.

Мирко Дејић, доцент
(Методика наставе математике), 1998–2000.

Јадранка Коцић, доцент
(Физичко васпитање), 1997–2008.

Нада Милетић, доцент
(Методика ликовне културе), 1999–2016.

Бранислав Мијајловић, ванредни професор
(Математика), 1999–2012.*

Весна Вучковић, асистент
(Педагогија), 1995–2004.

Рајко Левајац, ванредни професор
(Методика наставе физичког васпитања), 1997–2004.*

Љубомир Стефановић, редовни професор
(Социологија), 2001–2002.

Милана Егерић, редовни професор
(Методика математике), 1997–2014.*

Љубодраг Радосављевић, самостални стручни сарадник
(Музичка култура), 1998–2006.

Маргит Савовић, доцент
(Педагогија), 2006–2017.*

Нада Кораћ, редовни професор
(Психологија), 2009–2016.*

Драган Јешић, доцент
(Педагогија), 2013–2017.*

Запослени на ваннаставним пословима

Љиљана Ђокић, секретар (1993–2016)*

Катарина Ковачевић, шеф рачуноводствене службе
(1993–1998)*

Ружица Николић, руководилац Службе за финансијска и материјална
питања (1998–2017)*

Наталија Ивановић, књижничар
(1993–2007)*

Добривоје Ђокић, медијатекар
(1994–2013)*

Ненад Ставрић, сарадник за правне послове
(1993–1995)

Јасминка Цветковић, ликвидатор
(1993–2008)*

Синиша Цветковић, ложач
(1993–2015)*

Божинка Трифуновић, помоћно-технички послови
(1993–1998)*

Драганка Цветковић, помоћно-технички послови
(1993–2015)*

Љиљана Милосављевић, благајник
(1993–1996)

Мирјана Вучићевић, помоћно-технички послови
(1993–1997)

Олга Обрадовић, курир
(1993–2004)*

Милутин Анђелковић, домар
(1993–2001)*

Милосија Милановић, хигијеничар
(1996–2000)*

Катарина Станковић (Јокић), дактилограф
(1996–2008)

Слободанка Милојевић, хигијеничар
(2000–2009)*

Јован Јанковић, возач
(1998–2018)*

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Ацић 1909: Сретен Ацић, *Васићачеве забелешке, намењено родитељима и свим пријатељима српској подмлазка, књига прва*, Београд: Задужбина Илије М. Коларца, у: Живољуб Лазаревић (ур.), *Увод у науку о васићашању*, репринт, Јагодина: Учитељски факултет, 1998.

Ацић 1892: Сретен М. Ацић, *Увод у науку о васићашању (посебно оштамљано из I дела „Основног васићашања“*, штампарија Ж. Радовановића, Ниш, у: Живољуб Лазаревић (ур.), *Увод у науку о васићашању*, репринт, Јагодина: Учитељски факултет, 1998.

Ацић 1897: Сретен Ацић, *Пошребје интјернаша*, у: Извештај учитељске школе у Алексинцу за школску 1896/1897. годину, Алексинац.

Ацић 1924: Сретен Ацић, *Учићелеве забелешке, низ примера из васићачког рада*, друго издање, допуњено и нешто прерађено, Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, у: Живољуб Лазаревић (ур.), *Увод у науку о васићашању*, репринт, Јагодина: Учитељски факултет, 1998.

Ацић 1924а: Сретен Ацић, *Пољска учионица, хиџијенско-педагошка установа. Salles d'étude en plein air, institution hygiénique-pédagogique*, са 66 слика, штампа графичког завода „Макарије“ а.д., Београд–Земун.

Ацић 1886: Сретен Ацић, *Ручни рад у мушкој школи, сувремено педагошко пишање*, Штампарија напредне странке, Београд.

Бјелица 1992: Михаило Бјелица (ур.), *Два века српској новинарства*, Београд: Институт за новинарство.

Вукићевић 2018: Наташа Вукићевић, *Мушка учитељска школа као носилац музичког живота у Јагодини крајем 19. и у првој половини 20. века*, *Узданица XV/2: Свевремености педагошких идеја Срећена Ацића* (у штампи)

Гајић 2017: Александар Гајић (главни уредник), *Симпосион Два века Штапе цркве у Јагодини, зборник радова* (уредници Бранислав Цветковић и Нинослав Станојловић), Јагодина: Црквена општина при Храму Светих архангела Михаила и Гаврила.

Големовић 2011: Димитрије Големовић, Владимир Р. Ђорђевић, у: Д. Стојменовић (ур.), *Мелодије и фошграфичја, зборник радова у часи Владимира Ђорђевића*, Бор: народна библиотека, 5–14.

Гончин 1997: Милорад Гончин, *Двадесет друга српска космајска бригада*, Београд: Институт за савремену историју – Републички одбор СУБНОР-а Србије – савет Едиције „Србија у рату и револуцији 1941–1945”.

Гојков 2012: Грозданка Гојков, *Живош и дело Јована Ђорђевића (Поводом деведесетогодишњице живоша и рада)*, Београд: Српска академија образовања.

Грбовић 2003: Душко Грбовић, *Из културне историје Јагодине: Душан Вукићевић (1897–1969), Корени I*, 137–143.

Грбовић 2006: Душко Грбовић, Сретен Ацић и пчеларство, у: С. Милосављевић, З. Марковић, Н. Ђокић, Љ. Станков, В. Вукашиновић, М. Стевић (ур. одбор), *Живош и дело Срећена М. Ацића, зборник радова са округлој стола поводом 150 година од рођења Срећена Ацића*, Јагодина – Крушевац – Трстеник: Историјски архив Јагодина – Историјски архив Крушевац – Библиотека „Јефимија”, 141–147.

Грбовић 2014: Душко Грбовић, *60 година Завичајног музеја у Јагодини (1954–2014). Историја заштитне културног наслеђа Јагодине и Поморавља*, Јагодина: Завичајни музеј.

Ђорђевић 1998: Јован Ђорђевић, *Учитељска школа (1898–1972)*, у: Лазаревић, Ж. (ур.), *Век образовања учићела у Јагодини (1898–1998)*, Јагодина – Београд: Учитељски факултет – Завод за уџбенике и наставна средства, 7–193.

Ђорђевић 1998: Милентије Ђорђевић, *Век од првог броја Учићелске узданице*, предговор јубиларном издању часописа *Узданица*.

- Ђорђевић 2001: Оливер Ђорђевић, *Срећен Аџић и његова породица*, Манастир Враћевшница.
- Ђорђевић, Лукић 2009: Оливер Ђорђевић, Драган Лукић, *Дом ученика у Јагодини 1898–2009*. Јагодина: Дом ученика средњих школа „Јагодина” – Историјски архив Јагодина.
- Ђорђевић 2018: Оливер Ђорђевић, Пописи објављених и необјављених радова, личних докумената и фотографија Сретена Аџића и литературе за проучавање његовог живота и дела, *Узданица XV/2: Савременост педагошких идеја Сретена Аџића* (у штампи)
- Здравковић 1993: Љубица Здравковић, *Фотографија у Јагодини 1870–1941*, каталог уз изложбу, Јагодина: Завичајни музеј.
- Здравковић 1999: Др Драгољуб Ђ. Петровић, ђак, учитељ, суплент, професор и директор Мушке учитељске школе, у: Б. Јордановић, Б. Пантић (ур.) *Образовање учитеља у Јагодини 1898–1998*, Београд – Јагодина: Педагошки музеј – Завичајни музеј, 41–46.
- Здравковић 2003: Љубица Здравковић, *50 година Музичке школе у Јагодини*, Јагодина: Завичајни музеј и Музичка школа „Владимир Ђорђевић”.
- Ивић 1998: Павле Ивић, *Преглед историје српског језика*, Павле Ивић: целокупна дела, прир. Александар Младеновић, књ. VIII, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Игуманија Хаџи Евдокија и др. 2006: Игуманија Хаџи Евдокија са сестрама манастира Враћевшнице, Оливер Ђорђевић, Породица Сретена Аџића, у: С. Милосављевић, З. Марковић, Н. Ђокић, Љ. Станков, В. Вукашиновић, М. Стевић (ур. одбор), *Живот и дело Сретена М. Аџића, зборник радова са округлог стола поводом 150 година од рођења Сретена Аџића*, Јагодина – Крушевац – Трстеник: Историјски архив Јагодина – Историјски архив Крушевац – Библиотека „Јефимија”, 41–60.
- Илић Рајковић 2014: Aleksandra Ilić Rajković, *Ručni rad kao nastavni predmet i unapređenje kvaliteta nastave у Srbiji krajem XIX veka*, у: D. Pavlović Breneselović, Ž. Krnjaja, L. Radulović (ur.), *Pedagoški modeli evaluacije i strategije razvijanja kvaliteta obrazovanja*, Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду, Институт за педагогију и андрагогију, 181–199.
- Јаковљевић 2009: Милица Јаковљевић – Мир-Јам, *Издаци Шумадије*, Београд: Штампар Макарије.
- Јешић 2009: Драган Јешић, *Домска педагогија*, Јагодина: Учитељски факултет.
- Јовановић, Станојевић 2010: Бранко Јовановић, Владимир Станојевић, *Реформа студијских програма за образовање учитеља*. Јагодина: Педагошки факултет.
- Корићанац 2000: Татјана Корићанац, *Марија Маја Мајазиновић*, каталог збирке, Београд: Музеј Града Београда.
- Лазаревић 1998: Живољуб Лазаревић, Педагошка академија (1972–1993), у: Лазаревић, Ж. (ур.), *Век образовања учитеља у Јагодини (1898–1998)*, Јагодина – Београд: Учитељски факултет – Завод за уџбенике и наставна средства, 195–328.
- Лакетић 2008: Миљана Лакетић, *Мир Јам, обожавана и унижена*, Београд: Глобосино.
- Магазиновић 1932а: Мага Магазиновић, *Телесна култура као васпитање и уметност*, прва књига, Београд: Планета.
- Магазиновић 1932б: Мага Магазиновић, *Вежбе и студије из савремене гимнастике, пласишке, ритмике и балета*, Београд: Планета.
- Магазиновић 1951: Мага Магазиновић, *Историја ипре*, Београд: Просвета, издавачко предузеће Србије.
- Магазиновић 2000: Мага Magazinović, *Мож живот*, priredila Jelena Šantić, Београд: CLIO.
- Макарић, Васиљевић 1978: Радомир Макарић, Стеван Васиљевић (ур.), *200 година образовања учитеља у Сомбору 1778–1978*, Сомбор.
- Маринковић, Тодић 2003: Нада Маринковић, Миланка Тодић, *Ђорђе Илић*, Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду.
- Марковић, Марковић 2015: Снежана Марковић, Нина Марковић, *Од Мушке учитељске школе до Факултета педагошких наука у Јагодини*, Јагодина: Факултет педагошких наука.
- Милановић 2004: Биљана Милановић, Извори за драму *Ченџи-ага* Миленка Пауновића, *Зборник Машице српске за сценске уметности и музику* бр. 30–31, 81–95.

Милорадовић 2011: Маша Милорадовић, Фотографски снимци Владимира Р. Ђорђевића, у: Д. Стојменовић (ур.), *Мелодије и фотографија, зборник радова у часопису Владимира Ђорђевића*, Бор: Народна библиотека, 23–33.

Младеновић 1932: Др. Вој. Р. Младеновић, *О основи науке о васпитању*, Београд: Издавачка књижевна Гец Кона.

Младеновић 1936: Др. Вој. Р. Младеновић, *Општа педагогика*, Београд: Гец Кон.

Младеновић, Милић 2018: Јелена Младеновић, Ивана Милић, Пољске учioniце у систему институционалног образовања и васпитања, *Узданица XV/2: Свевременоси педагошких идеја Сретена Ацића* (у штампи)

На ратиштима и стратиштима 1985: *На ратиштима и стратиштима: просветни радници поинули у народнослободилачкој борби 1941–1945*, Књ. 2, Београд: Друштво за изучавање напрдног учитељства Југославије – Просветни преглед.

Недељковић 1998: Милан Недељковић, Учитељски факултет (1993–1998), у: Лазаревић, Ж. (ур.), *Век образовања учитеља у Јагодини (1898–1998)*, Јагодина – Београд: Учитељски факултет – Завод за уџбенике и наставна средства, 331–420.

Недељковић 2006: Милан Недељковић, Заступљеност стваралаштва Сретена Ацића у обележавању века образовања учитеља у Јагодини (1898–1998), у: С. Милосављевић, З. Марковић, Н. Ђокић, Љ. Станков, В. Вукашиновић, М. Стевић (ур. одбор), *Живот и дело Сретена М. Ацића, зборник радова са округлој стола поводом 150 година од рођења Сретена Ацића*, Јагодина – Крушевац – Трстеник: Историјски архив Јагодина – Историјски архив Крушевац – Библиотека „Јефимија”, 205–221.

Недовић 1998: Велизар Недовић, *Педагошки ољеди Сретена Ацића*, Јагодина: Учитељски факултет у Јагодини.

Петровић и др. 1969: Борислав Петровић, Милић Мајсторовић, Јован Јовановић, Милољуб Бобић, Радован Обреновић и Мирослав Ристић, *Седм деценија Учитељске школе у Светозареву*, Светозарево: Учитељска школа „Сретен Ацић”

Петровић 2016: Јелена Петровић, Утицај Дјуијеве концепције васпитања на одређење васпитања код српских педагога, *Годишњак Педагошкој факултету у Врању*, књ. VII, 153–167.

Поповић 2014: Цветко Ђ. Поповић, *Сарајевски Видовдан 1914. Сведочења једној од аиеншајора на принца Фердинанда*, Београд: Просвета.

Правопис 1960: *Правопис српскохрватској књижевној језика*, израдила Правописна комисија, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.

Поткоњак 2006²: Никола Поткоњак, *Образовање учитеља у Срба*, Ужице: Учитељски факултет.

Радулашки 1982: Љубица Радулашки, *Педагошка мисао Војислава Младеновића*, Београд: Просветни преглед.

Радулашки 1993: Љубица Радулашки, Војислав Р. Младеновић и његово доба, 1884–1964, *Настава и васпитање* 42/1–2, 114–124.

Росић 2013: Тиодор Росић (ур.), *Факултет педагошких наука Универзитета у Крајеву, Јагодина, 1993–2013*, Јагодина: Факултет педагошких наука.

Савовић 2006: *Reforma Učiteljskog fakulteta u Jagodini: akciono istraživanje* (priredila Branka Savović), Јагодина: Учитељски факултет.

Станковић и др. 2017: Милан Станковић, Биљана Бојовић, Светлана Ђурчић, *Парк Факултета педагошких наука*, Јагодина: Факултет педагошких наука.

Станојловић 2009: Нинослав Станојловић, Протојереј Милош С. Анђелковић (1868–1931), катихета Мушке учитељске школе јагодинске, у: *Поморавски ољшари, књижевни часопис о црквама и манастирима, сејарат „Гороцвеша”*, бр. 2–12, Јагодина, 9–13.

Станојловић 2010–2011: Нинослав Станојловић, Грађа за библиографију радова Емила Ј. Цветића, *Корени, часопис за историографију и архивистику VIII–IX*, 65–69.

Станојловић 2014: Нинослав Станојловић, Јован Милијевић, у: *Српски биографски речник*, том 6 (Мар–Миш), Нови Сад: Матица српска, 501.

Станојловић 2018: Нинослав Станојловић, *Поменик учитеља – некадашњих ученика Мушке учитељске школе јагодинске поинулих и умрлих у ратиштима Србије 1912–1918. године*, Јагодина: Факултет педагошких наука.

Стефановић 2011: Мила Стефановић, *Јагодинско библиотекарство (1851–2011)*, Јагодина: Народна библиотека „Радислав Никчевић”.

Столић 2007: Ана Столић, Лука Зрнић, у: *Српски биографски речник*, том 3 (Д–З), Нови Сад: Матица српска, 918–919.

Цветић 1926: Емило Цветић: Стеван–Стевча Михаиловић, *Гласник Етнографског музеја*, књ. 1, Београд: Етнографски музеј, 1–10.

Цветковић 2003: Бранислав Цветковић, Трагови ликовног стваралаштва Руса емиграната у Јагодини, *Корени I*, 1–12.

Цветковић 2008: Бранислав Цветковић, Српска скулптура *новијеј гоба* и јавни споменици у Јагодини (1), *Корени VI*, 51–59.

Црнковић 2018: Марија Црнковић, Музичко-педагошки рад Владимира Р. Ђорђевића у Јагодини, *Узданица XV/1*, 233–243.

Чутура 2015: Илијана Чутура, Дневничке забелешке Сретена Ацића, у: *Научни саставак слависта у Вукове дане 44/1* (Први светски рат и периодизација развоја српског књижевног језика / Два века од Вукове писменице српског језика), 117–130.

Чутура, Спасић 2015: Илијана Чутура, Јелена Спасић, Сретен Ацић у историји развоја српског језика и српске педагогије, у: Ковачевић, М. (ур.) *Српски језик – од Вука до данас*, књ. 1, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 41–55.

Шуњеварић 1991: Звонимир Шуњеварић (ур.), *На изворишту учишљества, 120 година Учишљевске школе и Педагошке академије у Алексинцу*, Алексинац: Педагошка академија „Д. Тривунац”.

ИЗВЕШТАЈИ, АРХИВСКА ГРАЂА, СПОМЕНИЦЕ И ПУБЛИЦИСТИКА

(наслови и подаци преносе се у оригиналу, без правописних и других измена)

Ацић, *Школин њарк*, св. 1 (1912–1913), архив библиотеке Факултета педагошких наука

Ацић, *Школин њарк*, св. 2 (1913), Из школиног парка Мушке учит. школе јагодинске, бележи Срет. М. Ацић, управитељ, архив библиотеке Факултета педагошких наука

Ацић, *Школин њарк*, св. 3 (1913), Из школиног парка Мушке учит. школе јагодинске, бележи Срет. М. Ацић, управитељ, архив библиотеке Факултета педагошких наука

Ацић, *Школин њарк*, св. 12, Из школиног парка Мушке учит. школе јагодинске 1914, бележи Срет. М. Ацић, упр., архив библиотеке Факултета педагошких наука

Ацић, *Школин њарк*, св. 19, архив библиотеке Факултета педагошких наука

Ацић, *Школин њарк. Краљ Петар I у школину њарку*, б. VI 1915, св. 20, архив библиотеке Факултета педагошких наука

Београдске новине (Beogradske Novine) бр. 163 од 27. 7. 2016; бр. 2014 од 6. 9. 2016; бр. 274 од 15. 11. 1916; бр. 310 од 21. 12. 1916; бр. 25 од 27. 1. 2017.

Бранич српског или хрватског језика, њрви линџисџички лист, искључиво за исџрављање џоџрешака у језику и џравојису српском или хрватском, ур. М. Анђелковић, штампан у Јагодини у штампарији Ђорђевића и Гиџића

Време, дневне новине, Београд, од 12. 2. 1928.

Годишњи извешџај 1898/1899: Срџска Краљевска Мушка учишљевска школа у Јагодини, Први џодишњи извешџај, 1898–99 школска година, приредио Сретен М. Ацић, управитељ. Штампано у штампарији „код Просвете”, у Београду 1899.

Годишњи извешџај 1900/1901: Срџска Краљевска Мушка учишљевска школа у Јагодини, Трећи џодишњи извешџај 1900–1901. Школска џодина, приредио Сретен М. Ацић, управитељ, штампано у штампарији код „Просвете” у Београду 1901.

Годишњи извешџај 1901/1902: Срџска Краљевска Мушка учишљевска школа у Јагодини, Четврти џодишњи извешџај 1901–1902. Школска џодина, приредили Сретен М. Ацић, управитељ, Милан А. Тодоровић, деловођа, штампано у штампарији код „Просвете” у Београду 1903.

Годишњи извештај 1906: Српска Краљевска Мушка учитељска школа у Јагодина, Пећи, шестии и седми годишњи извештај 1902–3., 1903–4., 1904–5, приредио Сретен М. Ацић, управитељ. Штампано у штампарији Ђорђевића и Гилића, Јагодина.

Годишњи извештај 1905/1906 и 1906/1907: Српска Краљевска Мушка учитељска школа у Јагодина, Осми и девети годишњи извештај 1905–6. и 1906–7. школска година, приредио Сретен М. Ацић, управитељ. Штампано у штампарији Ђорђевића и Гилића у Јагодина.

Годишњи извештај 1909/1910: Српска Краљевска Мушка учитељска школа у Јагодина, Дванаести годишњи извештај 1909.–1910., уз припомоћ деловође Г. Д. С. Појовића приредио Сретен М. Ацић, управитељ. Јагодина, Штампано у Уметничкој Штампарији „Гутенберг” Милана Г. Стефановића 1910.

Годишњи извештај 1929/1930: Мушка учитељска школа у Јагодина, Извештај за школску 1929 – 1930 годину, штампа „Жикишон” Параћин, 1930.

Годишњи извештај 1934/1935: Мушка учитељска школа у Јагодина, Извештај за школску 1934–1935 годину, штампа „Жикишон” Параћин – Телефон број 1., 1935.

Годишњи извештај 1936/1937: Државна мушка учитељска школа у Јагодина, Извештај за школску 1936–1937 годину, Јагодина 1937

Годишњи извештај 1938/1939: Државна мушка учитељска школа у Јагодина, Извештај за школску 1938–1939 годину, Јагодина 1939

Годишњи извештај 1939/1940: Државна мушка учитељска школа у Јагодина, Извештај за школску 1938–40 годину, Јагодина 1940

Годишњи извештај 1946/1947: Мешовића учитељска школа у Светозарево, Извештај за 1946–1947. годину, Светозарево, штампа Глигоријевић 1947

Годишњи извештај 1994/1995: Годишњи извештај о раду Учитељског факултета за школску 1994/1995. годину

Годишњи извештај 1995/1996: Годишњи извештај о раду Учитељског факултета у Јагодина за школску 1995/1996. годину

Годишњи извештај 1999/2000: Годишњи извештај о раду Учитељског факултета у Јагодина за школску 1994/1995. Годину

Годишњи извештај 2001/2002: Годишњи извештај о раду Учитељског факултета у Јагодина за школску 2001/2002. годину

Годишњи извештај 2005/2006: Годишњи извештај о раду Учитељског факултета у Јагодина за школску 2005/2006. годину

Годишњи извештај 2016/2017: Годишњи извештај о раду Факултета педагошких наука у Јагодина за 2016/2017. годину

Десетогодишњи преглед: Сретен М. Ацић, Десети годишњи извештај за 1907–1908. школску годину и Десетогодишњи преглед рада јагодинске Учитељске школе за период 1898–1908. Уз припомоћ деловође г. Д. С. Поповића израдио Срет. М. Ацић, управитељ. Штампарија „Доситије Обрадовић”, Чика Љубина 8, Београд 1910.

Двадесетогодишњица МУШЈ: Двадесетогодишњица Мушке учитељске школе јагодинске, са 21 сликом у шексу, израдио Јосиф В. Стојановић, управитељ. Јагодина, 1924.

Информација о раду 1994: Информација о раду у првом семестру школске 1993/1994. године, фебруар 1994, архива Факултета педагошких наука, Јагодина.

Наш завичај: Наш завичај, скуљач траје за опис и историју Јагодина и околине, уредио † Д-Р ДРАГ. Б. ПЕТРОВИЋ, директор Учит. школе, година I, свеска I, Јагодина 1936.

Правда, дневне новине, Београд, бр. 269 од 4. 10. 1927.

Распоред, документ у рукопису о правилима понашања ученика Школе у време великог штрајка 1940. године, приватно власништво

Споменица 1909: Споменица десетогодишњега рада Узданице, дружине ђака јагодинске Учитељске школе (1899–1909), Београд.

Споменица 1931: Споменица једне учитељске генерације, 3 април, 1921–1931. Штампарија „Давидовић” Павловића и друга, Београд. Издало XIX коло учитеља и учитељица јагодинске Учитељске школе.

Споменица 1939: Милован Ристић (ур.), *Срећен М. Ацић: Споменица у славу учитеља, директора, педагога, научника и народног просветитеља, од захвалних му ученика и поштовалаца*, Јагодина

Тежак: Тежак, Илустровани лист Срп. Пољоприв. Друштва, под највишом заштитом Њ.В.Краља Александра I, Београд; бр. 28 (16. 7. 1922); бр. 39 (30. 9. 1923); бр. 43 (26. 10. 1924); бр. 51 (18. 12. 1927), бр. 14 (15. 7. 1928)

КЊИГЕ УСПОМЕНА ГЕНЕРАЦИЈА И ПОЈЕДИНАЦА

Анђелковић 2017: Вера Анђелковић, *Сећања једне учитељице*, Нови Сад: Тренинг центар „Коцевски”.

Генерација 1951: Споменар генерације 1951, Учитељска школа Светозарево, податке прикупио и обрадио Влада Аћимовић, учитељ.

Генерација учитеља 1959, 2011: После пола века – генерација учитељаца 1959, (аутори текстова: Босиљка Дида Михајловић, Весела Марковић, Милица Стојановић Бајна, Света Бата Марковић, Злата Вучковић, Гордана Живојиновић Вуксановић, Томанија Вулић, Војин Лацковић, Љубиша Љубе Аврамовић), Јагодина: Генерација свршених матураната Учитељске школе у Светозареву (Јагодина) 1959. године.

Књига сећања: Књига сећања, Учитељска школа у Јагодини 1920–1940 у сећању њених ученика, текстове прикупио и уредио Драгиша Марковић, 4. јуни 1988. год. (необјављени рукопис)

Лацковић 2008: Војин Ј. Лацковић, *Аутобиографија: њак њешак, студент аутобиограф*, Београд – Петровац на Млави: В. Лацковић.

Марковић 1963: Др Благоје Марковић, *Ђачке успомене из јагодинске Учитељске школе, Одломак из ојсежнијих „Животних успомена” (дејинство, школа, радови, служба)*, рукопис поклоњен „Ђачкој књижници Учитељске школе у Светозареву – прилог о школској 65-ој годишњици”, архива Факултета педагошких наука у Јагодини.

Николић 2000: Миодраг Николић, *Учитељска школа у Јагодини њонос наше младости (генерацији ученика 1946/47 – 1950/51. год.)*, Јагодина: Историјски архив.

Тешић 2008: Ковиљка Тешић, *Генерација Учитељске школе 1963*, Јагодина: Педагошки факултет.

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије,
Београд

378.6:37(497.11)(091)

ЧУТУРА, Илијана, 1972-

На Ливадици вечности : Од Учитељске школе до Факултета педагошких
наука у Јагодини : (1898-2018) / Илијана Чутура, Виолета Јовановић. -
Јагодина :

Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу,
2018 (Земун : Бирограф). - 150 стр. : илустр. ; 30 cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. -

Библиографија:
стр. 145-150.

ISBN 978-86-7604-172-5

1. Јовановић, Виолета, 1963- [аутор]

а) Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу (Јагодина) -
Историја

COBISS.SR-ID 270682636